Буряадай Залуушуул

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА ГАРАНА

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ 1951 ОНОЙ ОКТЯБРИИН 1-hЭЭ БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ ОРШУУЛАГДАЖА ГАРАНА

Суббото, октябриин 20, 1990 он
№ 42 (7171)

Сэн 10 мүнгэн.

ДЕВОЧКЕ нужна ваша ПОМОЩЬ!

ЭЛҮҮР ЭНХЫЕ хамгаалгын ба соелой хүдэлмэрилэгшэд үбгэ һамган С. Д. болон Д. Ю. Цыбановтан манай министерствэнүүд болон албан зургаануудта хандаа. Юуб гэхэдэ, тэдэнэй долоо наһатай Женя басагахан хүшэр хүндэ лейкоз үбшэндэ нэрбэгдэнхэй. Хэдэн жэлэй туршада тэрэ Москвада эмшэлүүлжэ, саг үргэлжэ врачнарай хиналта шалгалта доро байгаашье һаа, бэень һайжаргагүй. Манай орон дотор имэ үбшые ашаг үрэтэйгөөр аргалжа шададаггүй гэжэ халаглан тэмдэглэхэ байнабди.

Энээнтэй дашарамдуулан, Цыбановтан болон тэдэнэй дүтын түрэл гаралнууд имэ үбшэнтэниие амжалтатайгаар эмшэлдэг ори ганса гүрэн болодог Япон руу басагаханиие эльгээхэдэ туһаламжа хүргэхые гуйна.

А. Д. Сахаровай нэрэмжэтэ Орденто энэрхы сэдьхэлэй болон социальна хамгаалалтын һайн дураараа туһаламжа хүргэдэг Ассоциациин гүйсэдхэхы Соведэй Түрүүлэгшэ Е. Ю. Поплавская энэ хэрэгтэ алибаа туһаламжа хүргэхөөр зүбшөөлөө үгөө. Энэ асуудалаар тэрэ республиканска телевиденеэр Буряадай арадта хандажа, һаяын сагта түбэй телевиденеэр дамжуулга эмхидхэхэ.

Залуу бүлэ Цыбановтаниие, тэдэнэй дүтын нүхэд болон түрэл гаралнуудые үнэн зүрхэнһөө хайрлажа, алибаа туһаламжа дэмжэлгэ хүргэхөөр түгэс бэлэмди. Тэрэд энэмнайшье бага ха юм. Ингэжэ бидэ республикынгаа үргэн олониитэдэ, предприятинуудай, колхозууд болон совхозуудай, организацинууд болон эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдтэ хандажа, А. Д. Сахаровай нэрэмжэтэ Орденто энэрхы сэдьхэлэй болон социальна хамгаалалтын жасада мүнгэ оруулхыетнай уряалнабди. Москвагай Жилсоцбанкын городской управлениидэ № 700809 счедоор мүнгэ оруулагты.

Инвалютаар: № 870909006/002 счедоор эльгээхэ.

Ямаршье ушарта «Цыбанова Женидэ» гэжэ тэмдэглэхээ бү мартагты.

Ороноймнай ерээдүй болохо үхибүүдтэ туһаламжа, дэмжэлгэ хүргэнэндэтнай баярые хүргэнэбди.

В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Совет хүүгэдэй фондын Буряадай отделени,

Соелой министерство,

Буряадай АССР-эй эрдэм һуралсалай министерство, Улаан Хэрээһэнэй бүлгэмэй республиканска комитет,

Буряадай элүүрые хамгаалгын профсоюзай хүдэлмэрилэгшэдэй республиканска ком[...]

«АЛТАНШЬЕ ЖЭБЭРДЭГ...»

Энээн тухай хэдыдэхеэ бэшэнэ гээшэбибди! Гансал бидэ, Молодежка» бэшэ, харин Улаан-Үдын олондо мэдээсэлгын бүхы хэрэгсэлнүүд энээн тухай бэшэһэн, хэлэһэншье байха. Республикын ниислэл хотын ори ганса уран зурагай һургуули һайн байрагүй гэжэ энээндэ бага сага хамаатай хүнүүд мэдэдэг. Хүнүүдэй ежаһуудаг гэртэ үгтэһэн зуун һурагшадта зуун дүрбэлжэн метр талмай ямар байлтайб гэжэ бодоодшье үзэхэнь хүшэр лэ. Энээнһээ уламжалан уран зурагай һургуули ямаршье байрагүй гэжэ хэлэхэдэ таараха бшуу. Мүнөө хэлэхэ юумэн үгы гэжэ бултадаа мэдэнэбди. Илангаяа дүүлахашье, шагнахашье хүсэлгүй хүнүүдтэ хандэн, юушьеб хэлэхэ гэжэ оролдоһоной хэрэг бии гү?

Ямар шалтагаан дээрэһээ энэ хэрэг урагшаа ябанагүйб гэхэдэ, хэншье энээнине дэмжэхээ эрид арсанагүй, гэбэшье ашаан һууриһаа хүдэлнэгүй, үнөөхил газартаа — Октябриин 50 жэлэй ойн нэрэмжэтэ проспектээр байһаар зандаа. Теэд энэ зуун жэлэй дүүрэтэр балайшье олон жэл үлөөгүйл.

Манай соел культура айхабтар үгытэй гэжэ бидэ мэдэнэбди. Энэмнай бултанда мэдээжэ хэрэг ха юм. Библиотекэнүүд шатана, канализаци тэһэржэ, фондохоонилищинууд үһэндэ абтана, эртэ урдын уран бүтээлэй хүшөөнүүд һандаран һалана. Эндэ Ахматовагай хэлэһэн иимэ үгэнүүдые дурдан һаная: «Алтан жэбэрнэ, булад үмхирэн һалана, мрамор бутарна, бүхы юумэн хосорхо туйлдаа хүрэнэй...» Игэжэ тэрэ хэды холуур бодолтойгоор хэлэһэн байгааб даа. Академик Лихачев, ороной соелой министр Губенко правительстводо, арадта хандаха зуураа, үдэрһөө үдэртэ урмаа хухаран, уруу дуруу болоно, соелой болон искусствын ажал ябуулагшад буруушаалгын тэмдэг болгон, бүхы орон соогуураа табан минутын туршада абяа шэмээгүй байгаадшье үзөө. Зүгөөр энээнһээ үрэ гараха юм бэшэ, энэ хэрэгтэ мүнгэн үгы, мүнгэтэй болохобди гэжэ найдаһанайшье үлүү ха.

Эдэ олон шуулан соо Улаан-Үдын уран зурагай һургуулиин һурагшадай түрэлхидэй абяан дуулданагүй. Энэ һургуулиин нэгэдэхи классай уран зураашад һурагшадта анхаралаа хандуулха хүн олдоногүй. Зураг зураха дуратай, энэ искусствые еһотоор шудалха хүсэлтэй багахан үхибүүн урма зоригтойгоор уран зурагай һургуулиин богоһо алхажа ородог. Эндэ юун хүлеэнэб гэжэ тэрэ мэдэнэгүй бшуу. Гурбан халаанда һурадаг, классууд соо айхабтар уйтан байхаданшье тэрэ гайхаагүй байжа магад. Тэрэ спартанска эрхэ байдалда хүмүүжэжэ, бага балшар наһанһаа бүхы юумэ гайхадаггүй дадашанхай ха юм. Юундэ ходо хүйтэ абажа, үбдэнэ гээшэбиб гэжэ ойлгоогүй байжа магад. Зүгөөр тэрэнэй түрэлхидтэ таажа ядаха юумэн үгы бшуу. Уран зурагай хэшээлнүүдые үнгэргэхын аргагүй уйтан комнатонууд соо мольбертнүүд бэе бэедээ зэргэ оршон табигданхай. Хүүгэд ямаршье эрхэ байдалгүйгөөр зураг зуража һурана. Нэгэ бага комнатонууд соо һэрюухэн болгохын тула хапаануудай зэбһарлалай үедэ багшанар сонхонуудые нээдэг, тиихэдэнь абаһаар хүйтэн болошодог. Эндэ юушье хэхын аргагүй. Юундэб гэхэдэ, бүхы һуралсалай жэлэй туршада хүйтэн байдаг уларилтай гээшэбди. Хэрбээ үхибүүн эндэ хүйтэ абаагүй һаа, халуун комнато сооһоо газаашаа гүйжэ гарахадаа һалхи абадаг байха юм. Тэдэнине хатуужаһан бэетэй гэжэ нэрлэхэгүйш, теэдшье хатуужаһан үхибүүд уран зураг бэшэ, харин спорт эрхилдэг юм. Энээнһээ гадна, тэдэ хэды ехэ ажал хэнэб даа, юрэнхы эрдэмэй һургуулиһаа гадуур эндэ ябажа, зуража һурадаг байна. Эндэ гансал хүүгэдэй ухаан бодол гүйлгэжэ, дуратай хэрэгээ эрхилжэ һургадаг бэшэ, харин уран зурагай талаар һуралсалаа үргэлжэлүүлхээр хүүгэдые бэлдэдэг. Сэхыень хэлэхэдэ, эндэ ерээдүйн уран зураашадые һургадаг.

Республикын соелой министерство гү, али Уран зураашадай холбоон уран зурагай һургуули тухай асуудалда анхаралаа хандуулха, һанаагаа зобохо зэргэтэй гэжэ һанагдаха байна. Зүгөөр Уран зураашадай холбоон биирэнүүд болон мольбертнүүд тухай хэлэнгүйгөөр өөрөөшье байрагүй гэжэ һургуулиин багшанар болон түрэлхидтэ харюусадаг. Орон дотор соел айхабтар тулюур түйган байдалтай гэжэ шалтаг бариха зуураа, соелой министерство, горгүйсэдкомой соелой таһаг баһал найдуулнагүй. Энээн дээрэһээ харахада, һургуулида шэнэ байра үгтэхэгүй гэжэ ойлгохоор. Түрэлхид, багшанар сүхэрөөд, искусствын энэ һайхан оршомдо бүхы юумэн тад ондоо гэжэ ойлгожо эхилэнхэй. Ямаршье орео байдалһаа гаража, арга хургаяа олохо хэрэгтэй гээшые юун гэжэ ойлголтойб? Хэрбээ юунэйшье үгы байгаа һаань, хаанашьеб даа нэгэл юумэ байха зэргэтэй гэһэн арадай сэсэн үгэнүүд хаанаб! Дүримүүдтэ, инструкцинуудта ба юрэнхы зэлжээндэ эсэргүүсэн ябахые би урялна бэшэб. Эндэ хара һанаатайгаар бэшэнэ бэшэб. Энэл байһан соогоо үлэг лэ хэмаагүй. Хүүгэд хахад жэлээр үбшэлжэ, нюдэнэйнгөө хараа муудхаажа, толгойгоо үбдэжэ, зобожо байг лэ. Тэдэ үнгэ болон холын хараа тухай тад ондоогоор ойлгожо абаг лэ, юундэб гэхэдэ, манай багахан хэмжээнэй комнатонууд соо зайн гэлэй үнгэ хубилдаг гээшэ. Энээнһээ уламжалан, бүхы наһаараа хүсэһэн һанал бодолоо бэелүүлжэ, уран зурагай училищи гү, али институтда орожо шадангүй үлэшэхэл. Сэхыень хэлэхэдэ, городто уран зурагай һургуули бү байг лэ.

Үсөөхэн хүгжэмэй һургуулинууд бии гээшэ, зуугаад видеотекэнүүд хүдэлдэг. Хэрбээ 10—15 жэлэй үнгэрхэдэ, манай городто ямар һургуули һудартай хүнүүд ажаһуухаб гэлэй асуудалаар һонирходоггүй байгаа һаамнай, бүхы юумэн тэрэл зандаа үлэг лэ. Эдээн дээрэһээ харахада, бидэ юушье хэжэ шадахагүй, урдынхи мэтээр үлөөхэ болохобди.

Һаяшаг уран зурагай һургуулиин түрэлхид суглаа үнгэргэжэ, шэнэ байратай болохын түлөө тэмсэхэ тухай шиидхэбэри абаа. Эдэбхитэнэй бүлэг байгуулаад, элдэб газарнуудаар ябажа эхилээ. Тэдэ эрид шууд, зоримгойгоор тэмсэхээр түгэс бэлэн. Тэдэ хүүгэдэйнгөө таатай зохид эрхэ байдалда һурахын түлөө, өөһэдынгөө эрхын түлөө тэмсэхэ. Юушье хэжэ шадахагүй городской соелой таһагтай, мүнгэ алтагүй тулюур түйган байдалтай соелой министерстватэй, баһал юумэ хэжэ шадахагүй республикын хүтэлбэрилэгшэдтэй тэмсэхэ.

Энээнэй үнэн зүб байһаниинь урмаа хухармаар, уйдамаар. Үнэхөөрөөшье мүнгэн байхагүй, соелой эмхи зургаануудта һаруул гэрэлтэй, уужам байшангууд үгы бшуу. Бидэ хэды үгытэй ядуугаар ажаһуунабибди, манда хилээмэншье, бусад шухала хэрэгтэй зүйлнүүд дуталдана. Тиибэ ябэшье уран зурагай һургуулида туһалха хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, арбан жэлэй үнгэрхэдэ, ямараар ажаһууха байһаамнай маанадай һанаае зобоонгүй яахаб даа.

Инна РЫЖКОВА,
манай корр.

Һургуулиин шабинар болоошье һаа, машинаар наадаха дуран хүрэнэ...

Анхарма уулзалга

Багшанарай үдэрэй урда тээхэнэ горгүйсэдкомдо «түхэреэн дабжадъ» боложо, Улаан-Үдэ хотодо арадай эрдэм һуралсалые холын хараатайгаар хүгжөөхэ тухай хөөрэлдөөн болоо. Шэнэ һургуулинуудые бариха, национальна соел культура зааха, өөһэдыгөө мүнгөөр хангаха, өөрын захиргаан, ажалай талаар бэлэдхэл, һургуулиһаа гадуур эмхи зургаануудай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ. Арадай эрдэм һуралсалай городской таһагые даагша В. Б. Прокопьев «түхэреэн дабжадъ» хүтэлөө.

Энэ уулзалгада аха классуудай һурагшадые урижа, һайн юумэ хээ. 14-дэхи, 49-дэхи һургуулинуудай түлөөлэгшэд «түхэреэн дабжадай» һайнаар үнгэрхын тула ехээр оролдоо.

Илангаяа һуралсалай-үйлэдбэриин комбинадуудта ажал хэжэ һургаха талаар асуудалнууд эрид хурсаар табигдаа. Мэргэжэлнүүдые шэлэхэ талаар хүдэлмэри һулаар ябуулагдана, комбинадуудта иимэрхүү хэшээлнүүдые саашадаа үнгэргэһэнэй хэрэг бии гэжэ хөөрэлдөө. УПК-гай багшанарһаа үүсхэл гаргахыень хүлеэжэ байнгүйгөөр һургуулинууд өөһэдөө энэ асуудал зарим тэдыгээр шиидхэжэ эхилээ. Жэшээлхэдэ, 14-дэхи һургуулида һурагшадай анхарал татадаггүй обмотчик, намотчик болон бусад мэргэжэлнүүдтэ бэшэ, харин аха классуудай һурагшадта англи хэлэнэй технолог-оршуулагшын мэргэжэлдэ һурахаар дурадхаба. Имагтал энэ зорилго бэелүүлхын тула ВСТИ-гэй мэргэжэлтэ уригдаа. Энэ курсда оршуулгын хэрэгтэй, олон үгэнүүдтэй танилсаха. Эндэ багшын класс байгуулагдаа. Саашадаа БГПИ-гэй студентнүүд болохо һурагшад эндэ ябаха. Иимэрхүү бэлэдхэл һурагшадта хожомоо ерээдүйнгөө ажал амжалтатай һайнаар ябуулхадань һуури табижа үгэхэ. Тиихэдээ УПК-гай асуудалнуудые һургуули шиидхэхэ болобо. Тэрэнэй бааза дээрэ шэнэ мэргэжэлнүүдтэ һургахаар курсанууд нээгдээ.

14-дэхи һургуули тухай хөөрэлдөөнэй гараа хаданъ энэ һургуулида эстетическэ хүмүүжүүлгэдэ гол анхарал хандуулагдадаг гэжэ хэлэхэ байнаб. Энээн тухай уулзалга дээрэшье хэлэгдээ. Тэндэ наймадахи классһаа дэлхэйн уран һайханай соел гэһэн курс нэбтэрүүлэгдэнхэй. Хэшээлэй үедэ уянгата хүгжэм зэдэлдэг, һурагшад агууехэ уран зураашадай зурагуудтай репродукцинуудые, слайднуудые харадаг, дэлхэй дээрэ үргэнөөр мэдээжэ болоһон удха түгэлдэр номуудые шудалдаг. Эдэ зохеолнуудай һургуулиин программада оруулагдаагүй байһаниинь гайхалтай. Энэ курс Ольга Александровна Попова заадаг. Тэрэ өөрынгөө предмет тухай шуналтайгаар хөөрэжэ үгэдэг. Тиимэһээ искусствын оршомтой хүүгэдые танилсуулхадань, тэрээндэ хүшэр бэшэ.

Нэгэдэхи классай һурагшад театр, ритмика гэһэн предмедүүдые шудална. Тэдэ программаһаа гадуур уран зурагта, хүгжэмдэ шуналтайгаар анхарха аргатай. Тэдэ ехэ болоод, шэнэ коллективтэ ороходоо энэ соел культура нэбтэрүүлхэ аргатай байха бшуу. Энээн тушаа тусгаар статья бэшэхэ хэрэгтэй гэжэ һанагдана. Харин мүнөө «түхэреэн дабжадтаа» бусаябди.

Стипенди түлэхэ тухай һурагшадай дурадхал багшанар дурагүйгөөр угтаа: «Юунэй түлөө таанадта стипенди түлэхэ болонобибди?»—гэжэ тэдэ буруушаан дураа гутаба. Манай городой болон республикын һурагшадта энэмнай мүнөө дээрээ бэелүүлэгдэхын аргагүй хүсэл гэжэ хэлэе даа.

Эрхүүгэй областиин Люрскэ дунда һургуулиин директор В. Г. Маноев түрэлхид һургуулида ямаршье сагта ерэжэ, хэшээлнүүдтэ хабаадалсахадань болохо гэһэн дурадхал оруулба. Тэрэниие бултадаа дэмжээ. Эрдэмэй, соелой, эрдэм һуралсалай талаар горсоведэй комиссиин түрүүлэгшэ Р. И. Пшеничникова һургуулиин ассоциаци байгуулха тухай хэлээ. Хэрбээ гансал багшанар бэшэ, харин һурагшадай ассоциациин бүридэлдэ оруулагдаа һаань, бүри һайн байха гэжэ һанагдана.

Һургуулинууд хоорондын харилсан ажаллалга хэрэгтэй, Улаан-Үдэдэ гансал англи хэлэ заадаг тусхай шэглэлтэй һургуули бии, саашадаа тусхай шэглэлтэй һургуулинуудые байгуулха тухай 14-дэхи һургуулиин директор Е. М. Миронов хэлээ. 49-дэхи һургуулиин һурагшад һургуулинуудта эдеэ хоолоор, медицинскэ талаар хангалга тухай асуудалнуудта харюу үгэхыень ехэшүүлһээ шангаар асууба. Эдэ асуудалнууд һургуули бүхэндэ һайнаар шиидхэгдээгүй гэжэ мэдээжэ. Хэрбээ медицинскэ институдүүдые, медучилищинуудые дүүргэгшэдэй һургуулида хүдэлхэеэ ерээ һаань, һургуулиие медицинскэ талаар хангалга һайнаар шиидхэгдэхэ гэжэ нэгэ багша хэлээ. Зүгөөр эндэ баһа шиидхэгдээгүй асуудал гаража ерээ. Һургуулинууд иимэ мэргэжэлтэдые материальна талаар хангажа шадаха гээшэ гү?

Хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ городто зүүн зүгэй шэглэлтэй һургуули нээгдэхээр хараалагдана гэжэ һургуулида ороогүй хүүгэдэй эхэ, эсэгэнэрые баярлуулха хүсэлтэйб. Эдир востоковедүүд Зүүн зүгэй арадуудай түүхэ, хэлэ, литература, искусство шудалха. Энээндэ анхаралаа хандуулмаар гэжэ һанагдана. Гурбан час соо үргэлжэлһэн «түхэреэн дабжадай» үедэ хаража үзэгдэһэн бүхы асуудалнууд тушаа тогтоһоной үлүү гэжэ хэлэхэ байнаб. Һурагшадай эрид хурсаар табигдаһан асуудалнуудта багшанар абаһаар тодо харюу үгэжэ шадаагүй. Багшанарай, арадай эрдэм һуралсалай управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй һурагшадай һанамжануудта анхаралаа хандуулдаг болоһониинь ехэл һайн. Хэрбээ иимэрхүү хамтын уулзалгануудые үнгэргэһэнэй ашаар харилсан ажаллалгын үргэнөөр нэбтэрүүлэгдээ һаань, шиидхэгдээгүй асуудалнууд хараа байса хороохо һэн. Шэнэ хараа бодолнуудта һургуулинуудай үүдэнүүд үргэнөөр сэлигдэхэл. Тиигэбэл һурагшад элдэб эрдэм наукануудаар эрдэм мэдэсээ баяжуулха.

Наталья АНДРЕЕВА,
МАН-ай журналистнуудын секциин гэшүүн.

Дэлгүүр дээрэ юун худалдагданаб?

Худалдаа наймаанда имэ байдалай ушардаг юм һаань Россин коммерсантнуудай яһала амгаланаар ажаһууха харзатай хаш. Юуб гэхэдэ, дэлгүүрэй конъюнктура һайн байна ха юм. Энэ һарын һүүл болотор 62,7 миллиард түхэригэй эд бараан худалдагдаха ба зондо хангалга хүргэгдэхэ. Энэ ехэ тоо худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдые бадай гайхуулнагүй. Түрүүшын хахад жэл соо энэ тоодо дүтэлһэн байна бшуу.

Жэлэй түрүүшын хахадта РСФСР-эй худалдаа наймаанай эд бараанай эрьесэ 122,2 миллиард түхэригтэ хүрэбэ. Недондоной энэ үетэй жэшэхэ болоо һаа, 15,1 процентээр ехэ юм. Элүүр энхэ, һалбаржа байһан экономикын оршон байдалда имэ ехэ ургалта түйлахань хүндэ байха һэн. Манай орон соо хэа хязгаргүй үргэн хэрэглэмжын эд бараанай дутахань элеэр мэдэрэгдэнэ. Тиин гэһээ зоной гарта горитой мүнгэн зээри байна. Нөөсэлэлгын банкда мүнөө үлөөд байһан мүнгэн 200 гаран миллиард боложо байна ха юм. Зүгөөр энэ мүнгэеэ хүнүүд гаргашалха гэжэ оролдоно.

Май-июнь һарануудта энэ эрмэлзэлынь илангаяа тодоор мэдэрэгдэһэн байха юм. Тэдэнэр банкда байһан нэгэ миллиард үлүүтэй мүнгэеэ абаад, магазинуудта ошоо. Тиихэдээ гол түлэб эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдажа абаба. Недондоной энэ үетэй жэшэхэ болоо һаа, 14 процентээр ехэ хүрпээ, 18 процентээр ехэ макароной зүйлнүүд, 7 процентээр ехэ ургамалай тоһон республика соо худалдагдаа.

Кемеровскэ, Новгородско, Липецкэ, Рязанска, Ярославска, Куйбышевска областьнуудта, Хойто-Осетиин, Дагестанай АССР-нүүдтэ ажаһуугшад энэ талаар илангаяа эдэбхитэй байба. Харин Чечено-Ингушай АССР-эй зон бултаниие гайхуулаа. Эндэ эд бараанай эрьесэ аляр 25 процентээр дээшэлээ ха юм. Удаадахи һуурида Брянщиның зон гараа. Эд бараанай эрьесэ 22 процентээр ургаа.

Эд бараанай эрьесын ургалтада дундуур сэнгүүдэй ехэ бололо горитой нүлөө үзүүлһэн байха юм. Эдэ сэнгүүд хахад жэлэй туршада соо 2,9 миллиард түхэригөөр ехэ болоһон байна. Үргэн хэрэглэмжын эд бараа гаргагшад ямаршье шалтагаангүйгөөр сэнгүүдээ дээшэлүүлнэ. Имэ аргаар үйлэдбэриингөө ашаг үрэ дээшэлүүлхэдэ хүнгэн ааб даа. Гаргажа байһан продукциингаа өөрынь үнэ сэн хямдаруулха гээшэ хэдэн дахин хүндэ ха юм. Нарин нягтаар хүдэлэнгүй, юумэеэ алман, гамнангүй, зохеохы еһоор ажалдаа хандангүй бүхы гаргашануудаа худалдажа абагшадай зэм дээрэ тохожорхиходо амар бэшэ гү? Совет худалдан абагша энээнһээ болохо юумэ даадаг ааб даа.

Тюменскэ, Мурманска, Шэтын областьнуудай худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэд эд бараанайнгаа эрьесые дээшэлүүлхэ талаар түсэбөө дүүргэжэ шадабагүй. Илангаяа шахардуу байдал Тюменскэ областьдо тогтонхой. Коммерсантнуудые нютагайнь промышленна предприятинууд имэ байдалда оруулба. Аяар 200 миллион түхэригэй эд бараа дутуу үгөө ха юм.

Энээнһээ урда тээ РСФСР-эй министерствэнүүд үргэн хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилхэ талаар 1990 оной түсэб зохеогоод, республикын Верховно Совет баталаа бэлэй, 235 миллиард түхэригэй имэ эд бараа гаргадаг болохо гээд хараалагдаһан байха юм. Хүлеэһээр боложо, энэ түсэб дүүргэгдэнгүй үлөө бэлэй. Январь-июнь соо хараалагдаһанһаа юһэн миллиард түхэригөөр бага продукци үйлэдбэрилэгдэһэн байгаа. Декабриин һүүл болотор энэ гээгдэлһээ гарахын аргагүй хаш даа. Бүри ехэ боложо магад.

Мүнөө үедэ худалдаа наймаанда бүхы зүйлэй эд бараанууд дуталдана. РСФСР-эй дотоодын уһа, сээрэмүүд соохи загаһанай продукци тухай амяарҙа хэлэхэ дурэн хүрэнэ. Дэлгүүрэй жасануудай юрэнхы хэмжээн соо энэ продукци оройдоо 14 процентнь болоно. Харин загаһанай консервэнүүдэй талаар 13 процент бологдог байха юм. Загаһа олзоборилхо талаар айхабтар ехэ арга боломжонуудтай Россин Федерациие абаад хараха болоо һаа, эдэ бүгэдэ тон бага гээшэ ааб даа. Онсолходо, дэлгүүрэй экономикын оршон соо амиды загаһанай сэн хадаа хэрэглэмжын хэмжээгээр тодорхойлогдодог байха юм.

Архи худалдаагын хэмжээн бага боложо, эд бараанай эрьесэ соо эзэлдэг һууринь тад ондоо болоно. 1985 ондо эхилһэн архида эсэргүү хүдэлөөнэй эхиндэ архи-дарһанай хэмжээн эд бараанай эрьесын оройдоо 17 процент болодог байгаа. 1990 он болотор тэрэнэй хэмжээн 14,4 процент болотороо унаа, харин байгша оной нэгэдэхи хахад соо 14 процент болотороо доошолһон байха юм. Тэрэл зуура хара архиин хэмжээн дээшэлнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. 1985 ондо архиин зүйлнүүдэй 59 процентнь болодог байһанаа, мүнөө 67 процент болотороо ургаба гээшэ.

Жэлэй түрүүшын хахад соо архи болон пиво худалдалга олонхи область болон хизаарнуудта 20—30 процентээр дээшэлээ. Энэ продукци Тувын АССР-тэ эгээл ехээр худалдагдаа. Тиихэдэ олон нютагуудта архи худалдалга доошолоо. Томско, Оренбургска, Ленинградска, Мурманска, Тюменскэ, областьнуудта, Алтайн хизаарта, Коми болон Марийска АССР-нүүдтэ энэ сэхэ хабаатай.

Хүнгэн промышленностиин эд бараагаар, соелой-ажаһуудалай болон ажахын зүйлнүүдээр хангалга хүсэд дүүрэнээр бэелүүлэгдээгүй байһан зандаа.

Байгша оной хоердохи хахад соо РСФСР-тэхи эд бараанай эрьесэ 127 миллиард түхэригтэ хүргэхэ гэжэ хараалагдана. Бүхы эд бараанда үгтэһэн жасануудай талаар абаха болоо һаа, дүүргэхэ дүүрэн арга боломжо бии.

И. ПРОХОРОВ,
ТАСС.

НЮТАГТАА АЛДАРТАЙ

Жэбхээһэнэй голой адагта Ага-Хангилай хонишон Батоцырен Батожаповай бууса оршодог. Эндэ яһала шэнэ малай байра, томо гэр танай нюдэндэ харагдаха. Ажалша бэрхэ хүниие гэрэйнь газаһаа хараад мэдэхээр байдаг гэлсэдэгнай тон зүб. Батоцырен гэр бүлэтэеэ нилээд олон жэлдэ хонин ажал эрхилнэ.

— Хони харахада, ажалынь сагаан даа, ажалдаа диилдэнэбди гээд хэлэхэгүйбди. Залуу шэираг наһан дундаа ябана гүбди,—гээд Батоцырен миһэрнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ манай хонишод ажалтатай хүдэлөө. Зуун эхэ хонин бүриһөө зуун табан хурьгадые бүрин бүтээл түлжүүлээ. Абаһан бүхы даабаринуудаа үлүүлэн дүүргээ. Мүнөөр малай үбэлжэлгэдэ хонишод эрхимээр бэлдэнхэй. Батоцырен үбһэ сабшаа, хонид тарган тобирнууд. Ажалайнгаа дүнгүүдээр горитой мүнгэшье абаха даа. Батоцырен ерэхэ жэлдэ бүри олон хурьгадые абахаар хараална, мүн нооһонойнгоо даабариие үлүүлэн дүүргэхэ түсэбтэй. Яажа хүдэлхэдөө хэһэн ажални урагшатай байхаб гэһэн асуудалые Батоцырен үнихэнэй өөртөө табидаг, түрүү хонишодойнгоо дүй дүршэлөөр мүнөөшье һонирходог зандаа. Тэрэ Жэбхээһэнэй голоор зубшаад, хонидоо адуулжа ябахадаа, элдэб бодолдо эзэлэгдэдэг байгаал. Түл абалгын үедэ Батоцыренэй һамган, үндэр, сэбэр тэгшэ бэетэй Догой нютагай басаган Ханда хурьгадые бөөмэйлэн абадаг. Үбһэнэй хаһын эхилхэдэ, Батоцырен сабшахадаа гарадаг. Ажалша бэрхэ Ханданъ хонидоо адуулжа, жэншэдгүй ажиллаа хээд байдаг юм. Мүнөө манай нютагай хонишод үбһэ тэжээл ехээр нөөсэлэнхэй. «Мал хараха гээшэ ама тоһодохо» гэжэ манай буряад яһатанай урданай үгэ маша зүб.

В. ЛУДУПОВА,
Могойтын районой Ага-Хангил нютаг.

АЖАЛГҮЙДЭЛГЭҺӨӨ ХАМГААЛХЫН ТУЛА

Ажалгүйдэлгые зайсуулха, хүдэлмэриин сүлөөтэй газарнууд тушаа мэдээнүүдые суглуулха, бага предприятинуудта мүнгэ һомолхо — ажалгүйдэлгэһөө хамгаалха ниитын жасын гол зорилгонуудынь эдэ болоно.

Энэ жаса сентябрь һарада Москвада эмхидхэн байгуулагшадай совет дээрэ бии болгогдоо һэн. СССР-эй Геологиин, Оборонно промышленностиин болон бусад хэдэн министерствэнүүд тэрэниие байгуулаа. Түрүүшын түлбэринүүд хэгдээ: СССР-эй Нүүрһэнэй промышленностиин министерство жасын счедто 500 мянган түхэриг дамжуулаа.

«Рабочая трибуна» газетын редакциин дэргэдэ хүдэлдэг түс жаса хадаа туһа хүргэдэг ниитын бэеэ даанхай эмхи зургаан болоно. Ажалгүйдэлгын хангалтагүй хойшолонгуудые һэргылхын тула тэрэнэй зэргэнүүдтэ ажалша коллективүүд, гүрэнэй болон ниитын эмхи зургаанууд, зохеохы ажалтанай холбоонууд, эрхэтэд нэгэдүүлэгдэнхэй. Тэрэ ажалгүйдэгшэдтэ туһаламжа үзүүлжэ, правительствын программануудай хойноһоо ниитын хиналта ба шалган шэнжэлгэ бэелүүлхэ зорилготой. Кадрнуудай мэргэжэл дээшэлүүлгые эмхидхэлгэдэ, энэ хэрэгтэ мүнгэ һомололгодо, ажалгүй болоһон ажалшадай аша туһые хуулиин болон экономическа талаар хамгаалгада шухала удха шанар олгогдоно.

«Рабочая трибуна» газетын ахамад редактор А. Юрков жасые түрүүлэгшээр һунгагданхай.

СССР-эй Сбербанкын Москвагай городской управленидэ № 700901 гэһэн жасын счет нээгдээ.

(ТАСС).

ТАСС-ай фотохроника.

Буряадай Совет Социалис Республикын гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлга тухай

ДЕКЛАРАЦИ

— Буряадай олон үндэһэ яһатанһаа бүридэһэн арадай дура хүсэлые болон аша туһые элирхэйлэн,

— демократическа общество болон хуули еһото гүрэн байгуулхые эрмэлзэн,

— ерээдүйн үетэнэй хуби заяанай түлөө харюусалгаяа мэдэрэн,

— бүхы арадуудай национальна эрхэнүүдые хүндэлдэг байһанаа гэршэлэн,

— интернационализм хүгжөөн ба үргэдхэн, этигэл найдалай, хани барисаанай ба хани нүхэсэлэй уялтайгаар эрхэтэдые хүмүүжүүлгые шэглүүлэн,

— РСФСР-эй бүрин бүтэн байхын түлөө оролдон,

— мүнөө үедэ автономито республикын хуулиин статус Буряадай экономическа, политическэ, социально-соелой арга боломжын хүгжэлтые һеатуулна гэжэ мэдэрэн,

— федеративна болон Союзна шэнэ хэлсээнүүдэй адли тэгшэ эрхэтэй байгууламжа гэжэ Республикые тоолон,

— хүнэй эрхэнүүдэй Бүгэдэ нийтын декларациин гол еһонуудай болон уласхоорондын хуулиин бүгэдэндэ мэдэрэгдэһэн бусад актнуудай еһоор ажал ябуулгаяа эрхилэн,

эрхим һайнаар ажабайха, түрэлхи хэлэеэ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ ба хэрэглэхэ таһаршагүй эрхэ хүн бүхэндэ, харин тэдэнэй шэлэһэн национально-гүрэнэй болон национально-соелой түхэл янзаар өөһэдынгөө байдалые өөһэдөө тодорхойлхо эрхэ арад бүхэндэ хангаха дээдын зорилгоор Буряадай ССР-эй Верховно Совет автономито республикын статусһаа арсаһан тухайгаа соносхоно, өөрынгөө газар дээрэ бүлюу эрхэтэй бэеэ дааһан ба дүүрэн эрхэтэй Республикын гүрэнэй засаг, (Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдэй үндэһөөр РСФСР-эй болон СССР-эй мэдэлдэ һайн дураараа дамжуулһан этигэмжэтэ түлөөлэлгэнүүдһээ бэшэ) гадаадын харилсаануудта тэрэнэй бэеэ даанхай байлгые соносхоно.

Бүлэг 1.
АРАДАЙ ЗАСАГ

Республикын бүхы үндэһэ яһатанай эрхэтэд Буряадай ССР-эй арад болоно.

Буряадай арад бүрин эрхэтэй байна. Республика дотор гүрэнэй засагай ори ганса бэелүүлэгшэнь болодог.

Республикын Конституциин үндэһэ һуури дээрэ, мүн гүрэнэй засагай түлөөлэлгэтэ зургаануудаар Буряадай ССР-эй арадай дүүрэн засаг бэелүүлэгдэдэг.

Республикын бүхы арадай үмэнэһөө үгэ хэлэхэ эрхэ имагтал Буряадай ССР-эй Верховно Соведтэ олгогдодог.

Бүлэг 2.
ГҮРЭНЭЙ ЗАСАГ

Буряадай Совет Социалис Республика хадаа тэрээндэ һайн дураараа нэгэдэһэн арадуудай байгуулһан олон үндэһэн яһатанай бүрин эрхэтэ гүрэн мүн.

Шэнэдхэгдэһэн Россин Федерациин бүридэлдэ үлэхэ зуураа, гүрэнэй ажабайдалай, тэрэ тоодо өөрынгөө национальна, экономическа, социальна, соелой, научна ба кадрова политикые бэелүүлхэ талаар али бүхы асуудалнуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР-эй газар дээрэ Буряадай ССР-эй Конституци болон Буряадай ССР-эй хуулинууд бүлюу хүсэтэй гэжэ тогтоогдоно. Федерациин ба Союзай засагай зургаануудай мэдэлдэ Республикын һайн дураараа дамжуулһан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдэй еһоор баталан абтаһан РСФСР-эй ба СССР-эй Хуулинууд тэрэнэй газар дээрэ хуулиин талаар дээдын хүсэтэй. Һайн дураараа дамжуулагдаһан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдһээ гадуур гараһан, үгышье һаа Буряадай арадай эрхэ болон аша туһые хохидуулһан РСФСР-эй болон СССР-эй гүрэнэй засагай ба хүтэлбэриин зургаануудай хуулинууд болон бусад актнууд Буряадай ССР-эй Верховно Соведээр болюулагдадаг ба буруушаагдадаг. Буряадай ССР-эй, РСФСР-эй болон СССР-эй хуулиин актнуудай дунда гараһан арсалдаанууд Федеративна ба Союзна хэлсээнүүдээр тогтоогдоһон гурмаар шиидхэгдэдэг.

Республика дотор гүрэнэй засаг хуулиин, гүйсэдхэхы ба сүүдэй болгогдон бэелүүлэгдэдэг.

Буряадай ССР-эй Конституцяар, Федеративна болон Союзна хэлсээнүүдээр тодорхойлогдоһон гуримаар хуулинуудые наринаар ба нэгэ янзаар бэелүүлгын хойноһоо дээдын хиналта прокуратурын зургаанууд бэелүүлдэг. Буряадай ССР-эй прокуратурын зургаануудай ажал ябуулгын хойноһоо хиналта Буряадай ССР-эй Верховно Совет бэелүүлдэг.

РСФСР-тэ болон СССР-тэ дамжуулһан этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдһээ гадуурхи уласхоорондын холбоо барисаанай асуудалнуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР өөрын гербтэй, тугтай ба гимнтэй байха.

Политическэ партинуудай, нийтын эмхинүүдэй, бусад бүлэглэлнүүдэй гү, али зарим хүнүүдэй зүгһөө Буряадай ССР-эй гүрэнэй бүрин эрхэтэ байлгада эсэргүү хүсөөр хэгдэһэн али болохо ябуулганууд хуулиар мүрдэгдэдэг.

Бүлэг 3.
БУРЯАДАЙ ССР-ЭЙ ЭРХЭТЭН БАЙЛГА

Буряадай ССР өөрын эрхэтэдтэй, РСФСР-эй болон СССР-эй эрхэтэн байха эрхые эрхэтэн бүхэндэ лаб хангадаг.

Буряадай ССР-эй бүхы эрхэтэдтэ ба Буряадай газар дээрэ ажаһуудаг тэрэнэй эрхэтэн бэшэ хүнүүдтэ уласхоорондын эрхын бүгэдэндэ мэдэрэгдэһэн гуримуудаар, Буряадай ССР-эй Конституцяар хараалагдаһан эрхэ сүлөө лаб хангагдадаг.

Үг гарбалһаа, социальна ба зөөриин байдалһаа, ямар нэгэн үндэһэ яһатанда гү, али расада хабаатай байһанһаа, эрэ, эмын илгааһаа, эрдэмһээ, хэлэнһээ, политическэ үзэлһөө, шажанай үзэлһөө, хэдэг ажалһаа, ажаһуудаг газарһаа ба бусад ушар байдалһаа дулдыдангүй, Республикын бүхы эрхэтэдэй хуулиин үмэнэ адли тэгшэ байлгые Буряадай ССР хангадаг.

Республикаһаа гадуур байһан Буряадай ССР-эй эрхэтэд тухай Буряадай ССР анхарал оролдолго гаргадаг, тэдэнэй аша туһые эршэлан хамгаалха талаар хэмжээнүүдые абадаг.

Бүлэг 4.
ГАЗАР ДАЙДЫН ОЙРО ХҮРТЭШЭГҮЙ БАЙЛГА

Буряадай ССР-эй газар мүнөөнэйнгөө хилээр ойроо хүртэшэгүй байха, референдумэй гуримаар элирхэйлэгдэһэн арад зоной зүбшөөлгүйгөөр тэрэ хубилгагдаха ба хэрэглэгдэхэ аргагүй.

Республикын захиргаанай территориальна байгууламжые ба национально-территориальна единицэнүүдые байгуулха гурим Буряадай ССР өөрөө тодорхойлдог.

Бүлэг 5.
ЭКОНОМИЧЕСКА ТАЛААРАА БЭЕЭ ДААНХАЙ БАЙЛГА

Буряадай ССР-эй газар дээрэ байдаг газар, тэрэнэй баялигууд, уһанай ба байгаалиин бусад нөөсэнүүд, агаарай дайда, ургамалай ба ан амитадай аймаг, Буряадай газар дээрэ байгуулагдаһан экономическа болон научно-техническэ бүхы нөөсэнүүд тэрэнэй арадай зөөри, республикын экономическа талаараа бүрин эрхэтэй байлгын үндэһэ һуури болодог ба тэрэнэй эрхэтэдэй материальна ба оюун ухаанай эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха зорилгоор хэрэглэгдэдэг.

Буряадай ССР-эй зөөри болодог предприятинуудай, эмхи зургаануудай, организацинуудай зөөри ашаглан хэрэглэхэ ба мэдэлдээ байлгаха гурим РСФСР-тэй, СССР-тэй болон хуулиин бусад байгууламжануудтай тогтоогдодог, Буряадай ССР-эй хэлсээтэ харилсаануудай үндэһөөр бэелүүлэгдэдэг.

Союзна республиканuудай, бусад гүрэнүүдэй болон тэдэнэй эрхэтэдэй, уласхоорондын эмхинүүдэй предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд болон объектнүүд Буряадай ССР-эй газар дээрэ оршожо, Буряадай ССР-эй хуулинуудай еһоор Буряадай байгаалиин баялигуудые хэрэглэжэ болодог.

Буряадай ССР-эй газар дээрэ оршодог предприятинууд, эмхи зургаанууд, организацинууд ба үйлэдбэриин единицэнүүд газар, байгаалиин бусад нөөсэнүүдые хэрэглэһэнэй түлөө түлбэри түлэдэг, валютаар абтаһан мүнгэнэйнгөө хубиие үгэдэг, мүн нютагай бюджедтэ налог түлэдэг байха.

Буряадай ССР бүхы янзын зөөри хамгаалгые хангадаг.

Бүлэг 6.
ЭКОЛОГИЧЕСКА ТАЛААРАА АЮУЛГҮЙ БАЙЛГА

Республикын газар дээрэ байгаали хамгаалгые эмхидхэхэ ба байгаалиин нөөсэнүүдые хэрэглэхэ гуримуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР экологическа аюул тохеолдуулжа болохо ямаршье предприяти, эмхи зургаан, организаци болон бусад объектнүүдые барилгые хорихо ба үйлэдбэриень зогсоохо эрхэтэй.

Буряадай ССР-эй экономическа хүгжэлтэ дэлхэйн ехэ шухаг баялиг болодог Байгал нуурые хуушан зандань байлгаха хараатайгаар бэелүүлэгдэдэг.

Буряадай ССР эрхэтэдэйнгээ экологическа аюулгүй байдал тухай, арадайнгаа, мүн залуу үетэнэй генфонд тухай анхарал оролдолго гаргадаг.

Федеративна, союзна болон бусад зургаануудай ябуулгаар Буряадай экологидо ушаруулагдаһан хохидолые Буряадай ССР бусаалгаха эрхэтэй.

Бүлэг 7.
БУРЯАДАЙ АРАДАЙ НАЦИОНАЛЬНО-СОЕЛОЙ ХҮГЖЭЛТЭ

Буряадай арадуудай эрдэм ухаанай, һуралсалай, соелой хүгжэлтын асуудалнуудые Буряадай ССР өөрөө шиидхэдэг.

Буряадай ССР тэрэнэй газар дээрэ ажаһуудаг бүхы арадуудай национально-соелой һалбаран хүгжэлтые ба сүлөөтэйгөөр хүгжэлтые лаб хангадаг.

Ород ба буряад хэлэнүүд Буряадай ССР-эй гүрэнэй хэлэнүүд болодог. Түрэлхи хэлэеэ сүлөөтэйгөөр хүгжөөхэ ба хэрэглэхэ эрхэ республикын бүхы арадуудта хангагдана.

Республикаһаа гадуур ажаһуудаг буряадуудай национально-соелой, хэлэнэй талаар эрилтэ хэрэглэмжэнүүдые хангаха тухай Буряадай ССР анхарал оролдолго гаргадаг.

Газар дээрэнь байһан түүхын ба соелой бүхы хүшөөнүүдые хэрэглэхэ, мэдэлдээ байлгаха гурим Буряадай ССР тогтоодог.

Буряадай ССР-эй хилэһээ гадуур байдаг түүхын ба соелой хүшөөнүүдые Буряадай ССР буряад арадай зөөри болгожо бусааха эрхэтэй.

Дэлгүүр тээшэ хүшэр зам

Дэлгүүртэ заабол орохобди гэһэн бодолтой бидэнэр үнинэй эбсээ гээшэ хабди. Эдеэ хоолой зүйлнүүдээр болон бусад эд бараанай дуталгаар гүнигтай алдар солотой болоһон, һандаржа байһан манай экономикые абарха арга зам гансал дэлгүүр болоно гээд бодонобди. Дэлгүүрэй харилсаануудта оролгын болзор тодорхойлогдонхой. Энэ хэрэгтэ 500 үдэр үгтэбэ ха юм. Сүлөө дэлгүүрэй оршон байдалда урдань огто байжа үзөөгүй манай зоной тэрээнтэй хамта ерэдэг бүхы юумэнһээ: үнэ сэнгэй ургалтаһаа, ажалгүйдэлгэһөө, зэримашуулай баяжалгаһаа, нүгөөдүүлэй үгырэлгэһөө ехээр дураяа гутахагүйн тулада энэ саг хэрэгтэй байгаа гээшэ хэ...

1991 оной январиин нэгэнһээ СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолоор хүсэндөө оруулагдаха наран сэсэг, сахарай свекло, хлопок, леной продукци, тамхи, сайн набшэ, мал болон шубуу, һү худалдажа абалгын сэн дээшэлүүлхэ ябадал эдэ бүгэдэдэ бэлдэлгын талаар абтаһан хэмжээнүүдэй нэгэн болоно гээшэ. Эдэ сэнгүүд дунда зэргээр 32 процентээр ургажа, 68,3 миллиард түхэриг гүрэмнай гаргашалха юм. Жэшээлхэдэ, 1 литр һүнэй прейскурантна сэнгэй 34 мүнгэн байгаа һаань, худалдажа абалгын сэн 56 мүнгэнһөө 67 мүнгэн болотороо ургахань. Тиигэжэ тэдэнние үйлэдбэрилгын ашаг үрыень 13-һаа 40 процент хүрэтэр ехэ болгохо арга олдоно. Гүрэндэ тушаагдаһан эбэртэ бодо малай худалдан абалгын сэн 31 процентээр ургахаар хараалагдана. Энээнһээ нэгэ бага урдэ ороохото ургамалнуудай шэнэ сэн тогтоогдоһон байгаа гэжэ мэдэнэт. Харин хлопогой үнэ сэн үшөө недондо юрэнхы дээрэ 1,2 миллиард түхэригөөр ехэ болгогдоо һэн. Продукциин болон түүхэй эд хэрэгсэлнүүдэй бусад сэнгүүдые тогтооход ба хэмжээень тодоруулха талаар гараһан асуудалнуудые республика бүхэнэй правительство һаяын сагта хаража үзэхэ, шиидхэбэри абаха зэргэтэй.

Имэ хэмжээнүүдэй абтахыень хүдөөгэй ажалшад үнинһөө хойшо хүлеэжэ байгаа. Юуб гэхэдэ, арадай ажахыда, хүдөөтэй харилсадаг һалбаринуудта, промышленностьда, транспортда үнэ сэнгүүдые болон тарифуудые ехэ болгоходо, хүдөөгэй ажахы бүхэнэй экономикодо нүлөөлдэг, социальна һалбариин хүгжэлтэдэ үгтэхэ зөөриие бага болгохые баадхадаг, үнэтэй байһанһаань боложо, шэнэ техникэ худалдажа абалгаһаа арсадаг, бусадшье шухала асуудалнуудые шиидхэлгые хойшолуулдаг байгаа гэжэ бултанда мэдээжэ лаб даа. Таряашадаай нэгэдэлэй съезд дээрэ, Арадай депутадуудай съезднүүд болон СССР-эй Верховно Соведэй сессинүүд дээрэ эдэ бүхы юумэн тухай саг үргэлжэ хэлэгдэдэг байгаа. Хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилгэ жэл ерэхэ бүри гарзатай болоно, хэм хэмжээниинь унана, хэды болотор удаарха юм гэһэн тон зүб шүүмжэлэл правительстводо оло дахин хэлэгдэдэг һэн. Унда хуряаха уһа гаргаһанһаа һү үйлэдбэрилгэ ехэ ажалтай гээд ойлгохоор һааб даа. Тус уһан алишье талаараа һүнһөө муу шанартай аад, үнэтэй ха юм. Сэн тогтоолгын болодог тэй ха юм. Сэн тогтоолгын ботэй ха юм.

Үнэхөөрөөшье, хүдөө ажахын болон промышленностиин хоорондохи харилсаанууд үни сагһаа хойшо экономическа талаһаа тааруугүй юм. Хэрбээ түйлагдадаг ашаг үрэ хараада абаха болоо һаа, промышленность до дунда зэргээр 15, харин хүдөө ажахыда 9 процент болоно. Тиимэһээ хүдөөдэ хотын үритэй байһан тухай хаа хаанагүй дэмы хэлэгдэдэггүй гээд һанахаар. Гэбэшье энэ талаар бодото хэмжээнүүд абтадаггүй һэн. Одоол мүнөө юумэн хүбилжэ эхилбэ гээшэ ха. Тиигэжэ үнэ сэнгүүдэй реформын ашаар хүдөө ажахын фондово ашаг үрэ 14 процентдэ хүрэхэ хараатай.

Энэ баталагдан абтаһан тогтоолой һонирхолтой үшөө нэгэ талань юун болонob гэхэдэ, худалдан абалгын сэнгүүдые ехэ болгохо ябадалтай холбоотой бүхы гаргашануудые правительство бэе дээрээ даажа абана. Урданьшье гүрэнэй энэ талаар үгэдэг туһаламжань ехэ байһан юм. Бүхы дээрээ 115 миллиард түхэриг болодог һэн. Худалдаанай сэнгүүдэй хуушан хэбээрээ үлөө һаань, шэнэ жэлһээ тус туһаламжын хэмжээн бүри ехэ болохо хараатай. Мүнөө дээрээ худалдаанай сэн ехэ болгохо гээд хараалагдаагүй байна.

Гүрэнэй бюджет оёоргүй туулмаг бэшэ лаб даа. Тэрэниие баяжуулха талаар мүнөөшье элдэб дурадхалнууд оруулагдана. Тиигэбэ ябашье, зондо үнэ сэнгэй дээшэлэлгын зэргээр зөөриень бусаагаагүйгээр дээ дунда зэргээр 30 шахуу процентээр худалдаанай сэнгүүдые мүнөө дээрээ ехэ болгохо аргагүйбди.

Финанснуудай тон ехээр дутажа байһан мүнөө сагта правительство юундэ имэ хэм хэмжээ хараалааб гэхэдэ, продукциингаа хэмжээе улам ехэ болгоходонь, шанарыень саашадань һайжаруулхадань хүдөө нютагуудай ажалшадта горитой дэмжэлгэ болохо аабза гэжэ найдахадаа, имэ алхам хээ гэжэ Сэнгүүдэй талаар Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В. К. Сенчагов тоолоно. Промышленна болон хүдөө ажахын продукциин үнэ сэнгэй адли байлга һэргээгдээ. Тиигэжэ дэлгүүрэй харилсаануудта орохо үедэ тус һалбаринууд тон адли байдалтай болоод байхань ха юм.

Үшөө нэгэ тон шухала шэнэ юумэн гэхэдэ, худалдан абалгын сэнгүүд жэл бүри таарал-дуулагдажа, хубилгагдажа байха юм. Тус үйлэ хэрэг тон демократис үндэһэ һуури дээрэ бэелүүлэгдэхэ. Республикануудай болон регионуудай һанамжа хараада абажа, хото хүдөө хоерой хоорондо хэлсээнүүдые баталһанай үндэһэ һуури дээрэ имэ шиидхэбэринүүд абтаха бшуу. Жэшээлхэдэ, Росси соо ямар нютаг байһанһаань уламжалан, һү худалдан абалгын үнэ сэн ондо ондоо байха юм.

Хүдөө ажахыда элдэб нөөсэнүүдые үгэдэг зоной өөрынгөө продукциин үнэ сэн дээшэлүүлээгүй һаань, тус тогтоол ашаг үрэ ехэтэй байха гээд тэмдэглэхэ шухала. Ондоо гээһээнь абаад харахада, материальна бүхы нөөсэнүүдэй үни хада хубаарилагдашоод байхадань, нэмэлтэ болгожо абаһан мүнгэеэ хайшан гээд хэрэглэхэ болоноб? Түхэриг валюта бэшэ, юу абажархихабши? Ингээд абахада үшөөл олон асуудалнууд бии зандаа. Тиигэбэшье, һайншье юумэн биил даа: таряашадай ажалай түлбэри дээшэлнэ, үни удаан саг соо суглараһан социальна асуудалнуудые, нэн түрүүн гэр байра барилгатай болон хүдөөгэй ажалшадые пенсеэр хангалгатай холбоотой асуудалнуудые шиидхэхэ арга олдоно.

Дугар САНЖИЕВ.
(ТАСС).

ТҮҮХЫН ҮНЭН ЗҮБ ҺЭРГЭЭГДЭНЭ

Олон юумэ мэдэхэ совет уншагшадташье тон багаар мэдээжэ буряад профессор Цэвээн Жамцараное монгол хэблэл манай үе сагай элитэ ехэ, мэдээжэ Сунь Ятсен, Махатма Ганди, Джавахарлал Неру, Гамаль Абдель Насер, Патрис Лумумба, Ахмед Секу Туре, Кваме Нкрума гэжэ хүнүүдтэй нэгэ зэргэдэ мүнөө табижа байна. «Үнэн», «Улаан Од» газетэнүүд, жэшээнь, тэрэниие социализмын онсо өөрсэ үндэһэ яһанай түхэл маягые зохеоһон хүн гэжэ нэрлэнэ, нимэ суртал бодол «гурбадахи дэлхэйн» баримталдаг үндэһэн үзэл бодолдо оруулагданхай юм.

Бури һаяхан болотор, хубилган шэнэдхэлгыншье эхилһэн хойно тэрэнэй нэрэ мартагдаһан зандаа байгаа. Үнэниинь хэлэхэдэ, хүн зон тэрэниие «арадай дайсан» гэжэ нэрлэхээ болиһон бэлэй, тиигэбэшье үргэн ехэ суглаан хуралнууд дээрэ тэрэнэй нэрые дурдангүй гарахаяа оролдодог байһан, юундэб гэхэдэ, тэрэ монгол угсаатаниие үлүүсэ дээгүүр табидаг хүн гэжэ нэрлэгдэдэг байгаа.

Хэдэн арбаад жэлэй саана Жамцараногой нэрые дурдаа һаа, дэлхэйн империализмда һайн юумэ хэбэш гэжэ гү, али үгы һаа бодото байдалда үгы байһан бүхы монголшуудые нэгэдхэһэн гүрэнэй аша туһада тагнуул хэбэш гэжэ хардуулаад, холошье бэшэ эльгээгдэжэ болохоор байһан юм.

Арбаадшье жэл болоогүйхэн сагта Зүүн Сибирьтэ партийна үндэр тушаал даажа байһан нэгэ хүн «хэмһээ хэтэрһэн эдэ эрдэмтэдые һургахадаа, хэрэгтэй хэрэггүйшье ушарта Жамцараногой хуби заяа һануулаадшье абадаг һэн. Тэрэнэй удаадахи үндэр тушаалтан нютагай газетэнүүдтэ үндэһэн яһанай соел болбосорол тухай гү, али үндэһэн яһанай ухибүүдые эхэ хэлэндэнь һургаха тухай юумын гараһан ушар бүхэниие «Жамцараногой һүүдэр» мэтээр сэгнэдэг байһан.

Теэд үнэн дээрээ Цэвээн Жамцарано гээшэмнай хэн гээшэб? Элитэ ехэ хүн гү, али арадай дайсан гү? Эрдэмтэн гү, али тагнуулшан гээшэ гү?

Харюу бэдэржэ, монголой хэблэлдэ гараһан һүүлэй үеын материалнуудта хандая, юундэб гэхэдэ, тэрэнэй тоонто болохо Шэтын областьдо, тэрэнэй хүршэ Буряадташье, мүнөөшье болотор үндэр наһатай болоһон үбгэд, тэдэнэр бултадаашье мэдэхэгүй байха, үнэхөөрөө тимэ эрдэмтэн бии аад, Монголой үргэн талада хосороо гэлсэгшэ бэлэй гэжэ һанажашье болохо.

Нэгэл юумэниинь эндэ зүб. Цэвээн Жамцарано үнэхөөрөөшье хосороо. Үргэн талада бэшэ, харин НКВД-гэй түрмэдэ. Энэ гашуудалтай үйлэ хэрэг дайнай урда тээ ушарһан юм. Арбан табан жэл болоод, наһа бараһанайнгаа һүүлдэ сагааруулагдаха, теэд бодото байдалда энэмнай юун гээшэб гэжэ һаяхан үнгэрһэн үе сагһаа дурдагдаһан жэшээнүүд харуулна бшуу.

Монгол газетэнүүдэй гэршэ баримтануудта хандая, тэндэ эрдэмтэд, дээдэ һургуулинуудай багшанар монгол арадай түүхэдэ энэ буряад гэгээрүүлэгшын үзүүлһэн үүргэ нүлөө тухай һанамжануудаа толилһон байна.

Мүнөө бүхы юумэнэй ондоогоор сэгнэгдэжэ байхада, профессор Цэвээн Жамцарано тухай үнэн зүб юумые һэргээхэ эрилтэ табигдана. Тэрэнэй гэрэлтэ һайхан нэрэ хүндыень һэргээхэ саг хүрэжэ ерээ гэжэ тэдэнэр бэшэхэдээ, тэрэниие монгол болон совет олон тоото шэнжэлэгшэдэй багшань гэжэ нэрлэнэ.

Россин Забайкалиин областьдо түрэһэн Цэвээн Жамсарано Санкт-Петербургын университедэй зүүн зүгэй отделени дүүргэжэ, эрхим бэрхэ эрдэм мэдэсэтэй болоһон юм. Удаань бүхы наһаяа, хуби заяагаа Монгол оронтой холбоһон байна, тиишэ тэрэниие үшөө 1911 ондо Манжуурай дарлалтаһаа сүлөөлэгдөөд байһан сагта уригдаһан байгаа. Тэрэнэй «XVIII зуунай монгол түүхэ бэшэгүүд» гэһэн гүнзэгы удхатай хүдэлмэринь докторой нэрэ зэргэ олгохо зохеол байһан, мүнөөшье удха шанараа гээгээгүй. Тэрэ зохеолые Висбаден хотодо англи хэлэн дээрэ хэблэгдэһэниинь энээндэ гэршэ болоно.

Харин Эхэ орондонь, СССР-тэ тон лэ эдэ асуудалнуудаар мэргэжэлтэд буряад эрдэмтын энэ хүдэлмэриие мэдэдэг бэйха юм. Зүгөөр Цэвээн Жамцарано СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент байһан юм гэжэ бүришье үсөөн хүн зон мэдэхэ байха. Сэхыень хэлэхэдэ, энэ мүрнүүдые бэшэгшэ энээн тушаа гүхайлдагшьегүй байгаа, ушар тиимэһээ 1956 ондо сагааруулагдаһанай һүүлдэ эрдэмтэдэй дунда Ц. Жамцараногой гэрэлтэ нэрэ хүндэнь һэргээгдэһэн гү гэжэ мэдэхэгүй байна. Элииень хэлэхэдэ, Сибириин болон эрдэмэй хэблэл Советскэ Союзда энээн тухай үгэшье гарадаггүй.

Монголдо Ц. Жамцараное тэндэхи гуримаар: Жамсарангиин Цэвээн гэдэг байгаа. Эрдэмэй талаар ажал ябуулгаяа олоной дунда эрдэм тараагшаар эхилһэн байдаг. «Шэнэ толи» гэжэ журнал, «Ниислэл хүрээний сонин бичиг» гэжэ газетэ эмхидхэжэ, редактораарнь хүдэлөө. Мүнөө Монголой демократическа холбооной газетын «Шэнэ толи» гэжэ нэрлэгдэдэгынь дэмы бэшэ байха, харин ниислэлэй «Улаан-Баатарын мэдээ» газетэ мүнөө жэлһээ «Ниислэлын сонин бичиг» гэжэ нэрэтэй болоһон байха юм.

1921 ондо Монголдо арадай хубисхалай илаһанай һүүлдэ, Алас-Дурна зүгтэ оршон байдалай хүшэр хүндэ байгаашье һаань, Коминтерныг баадхажа байгаашье һаань, профессор Ц. Жамцарано Монголой Арадай партиин (мүнөө Арадай-революционно) ЦК-гай президиумэй бүридэлдэ орожо, арадай залуу республикын хүгжэлтын өөрынгөө хараа бодол зохеожо дурадхаһан байгаа. Ороной социализмда шэлжэн оролго Монголдо тон онсо өөрсэ түхэл шэнжэтэй байха ёһотой гэжэ тэрэниие зохеогшо гүнзэгыгөөр этигэдэг һэн. Энэнь марксис-ленинскэ гол һургаалһаа илгаатай байгаа.

Эрдэмтэ тобшолонуудаа хэхэдээ, бодото байдалһаа эхи абажа, түүхын ушар байдалһаа дулдыдажа хилын хоер тээ байһан монгол угсаатанай гол шухала аша туһые тодорхойлхо зорилго табиһан бэлэй.

Монголой Арадай Республикые Үбэр Монголтой, Синьцзяньтай, Буряадтай, Хальмагтай болон арадай Туваатай нэгэдхээ һаа, монголшуудай урдань ажаһуужа байһан түүхэтэ хизаар нютаг һэргээгдэжэ, Японһоо, Хитадһаа болон Россиһаа дулдыдадаггүй, бодото дээрээ бэеэ дааһан бүрин эрхэтэ гүрэн болохо һэн гэжэ Ц. Жамцарано бэшэһэн байдаг.

Экономическа талаар Ц. Жамцараногой зохеоһон хараа бодол ямар байгааб гэхэдэ, орон хадаа хамжаанай хүдэлөөе дагажа, гүрэнэй капитализм хүгжөөгөөд, хүгжэлтын социалис замда ороха арга боломжонуудые хэрэглэхэ ёһотой гэжэ һургадаг һэн. Бухариндал адляар «Баяжагты!» гэһэн уряагаа хүн бүхэнэй өөрынгөө уялгануудые сэбэр сэдьхэлтэйгээр дүүргэхэ, хүниие дарлахагүй гэһэн эрилтэтэй холбодог байгаа, энэл ушарта бүхы хүн зондо юумэн элбэг болохо гэжэ бодомжолдог байгаа ха юм.

Энэнь урдань дуулдаагүй ушар байба. Өөрынгөө үзэл бодолые Сталинай зонхилолгодо эсэргүү табиһан үсөөхэн хүнүүдэй нэгэн тиихэдэ Ц. Жамцарано байгаа. Бусэдһаа холо урид сталинизмын аюулые ойлгоһон байжа, өөрынгөө энэрхы ёһо гуримтай, демократическа шэнжэтэй общество тухай хараа бодолтой байгаа.

Сталинда шүтэжэ, тэрэнэй һургаалые дагажа ябагшад тэрээндэ буржуазна үзэл сурталша, панмонголизмын хараа бодолые нэбтэрүүлэгшэ, «Баяжагты!» гэһэн уряа-лозунгын талые сахин хамгаалагша гэжэ ярлаг няагаад, буддын шажанда хабаатай шэнжэлгэнүүдые хэдэг, буддын шажаниие марксизмтай нэгэдүүлхэ зорилготой гэхэ мэтээр хардаһаншье байха.

Хэрбээ Карл Маркс буддын шажан тухай баян материалтай байгаа һаа, тэрэ ондоо, бури һонин тобшолонуудые хэжэ болохо һэн гэжэ Ц. Жамцарано бэшэһэн байдаг. Һайн юумэ хэхэ вариантнууд элдэб янзын байжа болохо, теэд нэгэниинь нүгөөдэдөө зүрюу бэшэ байдаг гэжэ саашань бэшэһэн гэдэг. Хүн зондо энэрхыгээр, бодото демократ ёһоор хандадаг байһан хадаа бурханда шүтэлгые хүсөөр болюулха гэжэ бодомжолдогшьегүй байгаа, сэсэн мэргэн ухаан бодолой, буддын шажанай һургаалда этигэжэ, тэрэ талые баримталдаг хүн байгаа.

Энэ бүгэдын түлөө «арадай дайсаниие» түрэл орондонь тусхай харууһан доро асарһан юм ха.

Үшөө тэрэ холын үе сагта Японой мэдэл доро хүсэтэ монгол гүрэн түрые байгуулхые хүсэдэг атаман Семенов Ц. Жамцараное өөрынгөө правительствын бүридэлдэ гадаадын хэрэгүүдэй министрэй тушаалда уриһан юм гэжэ хардалга мүрдэлгын үедэ тэрээндэ һануулагдаһан байха. Энэ тушаалда эрдэмтэн алишье талаараа таараха һэн ха. Дээрэ хэлэгдэһэнһээ гадна тэрэ олон хэлэ, — ород, француз, немец хэлэ мэдэдэг байһан. 1929 ондо бэшэһэн анкетэ соогоо «түбэд хэлэ мэдэхэб» гэжэ нэмэһэн байдаг.

Иимэ оршон байдалда Цэвээн Жамцарано Монголой Арадай партиин (мүнөө МНРП-гэй) 1921 ондо тэрэнэй нэгэдэхи съезд дээрэ баталагдан абтаһан түрүүшын программые зохеоһон юм гэжэ мартагдаһаниинь гайхалтай бэшэ юм ааб даа. Энэ документ гүнзэгы удхаараа, аяар холын хараата тобшолонууд болон эсэсэйнгээ зорилгонуудаар мүнөөшье болотор олониие гайхуулдаг зандаа.

Монгол бүхы угсаатаниие ниитэ нэгэ демократическа шэнжэтэй, федеративна харилсаа холбоотой Түбэй Азиин гүрэн түрэ болгожо нэгэдүүлгэ хадаа программын гол зорилгонуудайнь нэгэн байһан юм

Интернационалист хараа бодолтой эрдэмтын ами наһан ГУЛАГ-ай түрмэдэ таһалагдаһан байгаа, зүгөөр тэрэнэй социализмда шэлжэн оролго тухай марксистско-ленинскэ һургаалһаа тон ондоо сурталынь хэдэн арбаад жэлэй туршада нэгэл юумэ хубилгангүй баталалгануудһаа сүлөөлэгдэһэн гүнзэгы бодолтой шэнжэлэгшые хүлеэһээр гэжэ Монголой газетэнүүд бэшэнэ.

Н. СТЕПАНЧЕНКО,
ТАСС-ай корр.

НАРАТА БУРЯАД ОРОНОЙ ЭДЭЭХЭН ЗАЛУУ СЭБЭРХЭН БАСАГАД СЭДЬХЭЛЭЙНГЭЭ ГҮН СООХИ ЯМАР НЮУСАНУУД ТУХАЙГАА ХӨӨРЭЛДЭНЭ ХАБЬ ТААХЫН АРГАГҮЙ...

БАГА ГОЛ ГОРХОНУУДЫЕ АРШАЛАН ХАМГААЛХА

Байгаали хамгаалха бүлгэмэй Бүхэроссин түбэй совет «Рабоче-крестьянский корреспондент» журналай редакцитай хамта бага гол, горхонуудаа абаржа, аршалхын тула Бүхэроссин шалгалта соносхоһон байгаа. Энэ шалгалта байгша оной майн нэгэнһээ 1991 оной декабриин нэгэн болотор үргэлжэлүүлэгдэхэөр хараалагдаа.

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай ороной бүхы шахуу нютагуудай бага гол, мүрэнүүдтэ хүшэр байдал тохеолдонхой. Сэбэр уһан хомор боложо захалаа. Уһанай шанар, шэнжэ муудажа, загаһад үгы боложо эхилээ. Гадна олохон гол, горхонууд шэргэжэ, хатажа, үгы болоо. Эдэ бүхы асуудалнуудаар үни болонгүй хэмжээнүүд абтаха ёһотой. Байгаалиин баялигта хайхарамжагүйгөөр хандадаг, тэрэнээ сэгнэдэггүй дээрэһээмнай эдэ бүгэдэ болоно гээшэ.

«Байгаалиин баялигуудые хамгаалха талаар нийтын болон бусадшье эмхинүүдэй гаргаһан үүсхэл дэмжэн, байгаали хамгаалха Бүхэроссин түбэй совет, «Рабоче-крестьянский корреспондент» журналай редакцитай хамта «Бага гол, горхонуудай уһа элбэгтэй, ариг сэбэр байхын тула» гэһэн урда доро энэ шалгалта эхилээ юм.

Гурэн түрын удха шанартай шалгалтын гол зорилгонь юуб гэхэдэ, бага гол, горхонуудта зоной болон нийтын эмхинүүдэй анхарал хандуулха, байгаали хамгаалха талаар ойлгуулламжын хүдэлмэри ябуулха, эрдэм мэдэсыень үргэдхэхэ, дээшэлүүлхэ гэһэн удхатай.

Ушар тиимэһээ байгаали хамгаалха бүлгэмэй республикын соведэй президиум байгша оной июлиин 13-най тогтоолой ёһоор, байгаали хамгаалха районой бүлгэмэй эхин эмхинүүдые, соведые бага гол, горхонуудые аршалан абарха талаар үнгэргэгдэжэ байһан Бүхэроссин шалгалтада эдэбхитэйгээр хабаадахыень уялгалһан байха юм.

Мүнөө манай республикын районуудай байгаали хамгаалха бүлгэмэй соведүүд тус шалгалтын хүдэлмэриие хүтэлбэрилхэ, ударидаха, тэрэнэй дүн согсолхо комиссинүүдые бүридхэхэ болоно. Комиссинүүдэй бүридэлдэ гүрэнэй байгаали хамгаалха хүдэлмэрилэгшэд, «Бурятпромохота», «Байкалрыбвод» нэгэдэлнүүдэй, ойн ажахынуудай түлөөлэгшэд, районой газетэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, эдэбхитэд болон бусад оролсоно. Комиссинүүд нютагай соведүүдтэй хамта шалгалтынгаа сэһо гүрим, саг болзор баталха болоно. Шалгалта хэхэ бригада, бүлэгүүдые мүн лэ эмхидхэхэ, байгуулха юм.

Комиссиин гэшүүд байгаали хамгаалха талаар урдань абтаһан РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолнуудай нютаг бүхэндэ хэр зэргээр бэелүүлэгдэжэ байһые шалгаха ёһотой. Энээнһээ гадна районой, сельскэ, сомоной, поселково Соведүүдэй газар дээрэхи гол, горхонуудай тоо бүридхэхэ, мүн уһа, нуур, гол, горхонуудые бузарладаг предприятинуудые, ажахынуудые бүридэлдэ абаха зорилго урдаа табина. Тиихэдэ тус комиссинүүд гол, горхонуудые арюун сэбэрээр байлгадаг ажахынуудай дүй дуршэл шэнжэлхэ, олоной дунда дэлгэрүүлхэ хүдэлмэри ябуулха юм. Мүн уһа хамгаалха зоныын хилэнүүдые тодорхойлхо, тэндэ тодхогдоһон тэмдэгүүдые шалгаха уялгатай.

Байгаали хамгаалха бүлгэмэй районой совет, бүлгэмэй эхин эмхинүүд, комиссинүүд гол, горхонуудые ариг сэбэр болгохо талаар нютагай зоной хабаадалгатайгаар субботник, воскресникүүдые үнгэргэхөөр хэрэгтэй.

Шалгалтын үедэ ажахынуудай, предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд бага гол, горхонуудые элбэг уһатай болгохо талаар хэмжээнүүдые абаха, һээг бургааһануудые, модо уһанай эрьеэр тарилга, харуулха, саг үргэлжэ гол, горхоной һаба сэбэрлэжэ байха асуудалнуудые шиидхэхэ зорилготой.

Жаахан гол, горхонуудай, булагуудай уһые сэбэр, элбэг болгохо талаар гансал шалгалта хэхэ бэшэ, харин уһа болон газар хэрэглэдэг предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ, хүдэлмэрилэгшэдтэ түһатай заабари үгэжэ байха, тэдэнэй эрдэм мэдэсыень гүнзэгырүүлхэ уялгатай.

Манай республика дотор олон тоото жаахын гол, горхон тоологдоно. Эдээнэй арюун сэбэрһээ Байгал далайн уһанай шанар дулдыдана гэжэ мартаха ёһогүйбди.

1989 ондо Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй шиидхэбэреэр гол, горходой тоо бүридхэлдэ абтаа һэн. Дүнгүүдынь мүнөө согсологдожо байнхай. Түрүүшын дүнгүүд ехэ уйдхартай байба. Һүүлэй арбан жэл соо Буряад орондо 230 бага гол, горхон хатан, шэргээ гэжэ элирүүлэгдээ бшуу.

Хэрбээ ажахынуудай, предприятинуудай бүхы шатын хүтэлбэрилэгшэдэй, хүн бүхэнэй ганса үгөөрөө бэшэ, харин бодото хэрэгүүдээрээ оролдоо һаань, Байгал шадарай байгаали хамгаалха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ аргатай. Эхилээд байһан шалгалтые хүтэлбэрилэн үнгэргэхын тула республикын комисси бүридхэгдэбэ. Комиссиин түрүүлэгшээр байгаали хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй республикын соведэй түрүүлэгшын орлогшо И. А. Доровских томилогдонхой. Комиссиин бүридэлдэ «Байкалрыбвод» управлениин начальник Ю. И. Калашников, Буряадай АССР-эй байгаали хамгаалха Гүрэнэй комитедэй таһагые даагша Б. Б. Ральдин, республикын гидрометобсерваториин түбэй начальник В. К. Татарников, Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй газар-эсхэмжэлэгшэдэй инспекциин начальник А. В. Суханов болон бусад оруулагдаа.

Байгаали хамгаалха талаар горитой хүдэлмэри ябуулһан колхоз, совхозууд, предприятинууд, эдэбхитэй хүдэлмэрилэгшэд, удха шанар һайнтай статьянуудай авторнууд урмашуулагдахаар хараалагдаба.

Байгаали хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй Түбэй соведэй шан иимэ: Хүндэлэлэй грамота, 6 мүнгэн шан (160 түхэригһөө 400 түхэриг хүрэтэр). Гадна үшөө зуу-зуун түхэригэй урмашуулгын 4 шан бии. Тиихэдэ «Рабоче-крестьянский корреспондент» журналай редакци 3 шан тогтообо. (50-һаа 150 түхэриг хүрэтэр). Энэ журналда эрхим һайн статья, корреспонденци бэшэһэн эдэбхитэд, журналистнууд урмашуулагдаха юм. «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», «Молодежь Бурятии» газетэнүүдтэ энэ шалгалтын дүнгүүд саг үргэлжэ тунхаглагдажа байха юм. Дурсагдагша газетэнүүдэй корреспондентнүүд Б. Т. Цыремпилов, С. Н. Бутырина, А. И. Фадеева гэгшэд республикын комиссиин бүридэлдэ оруулагданхай.

И. КАРБАИНОВ,
Байгаали хамгаалха Бүхэроссин бүлгэмэй республикын соведэй түрүүлэгшын орлогшо.

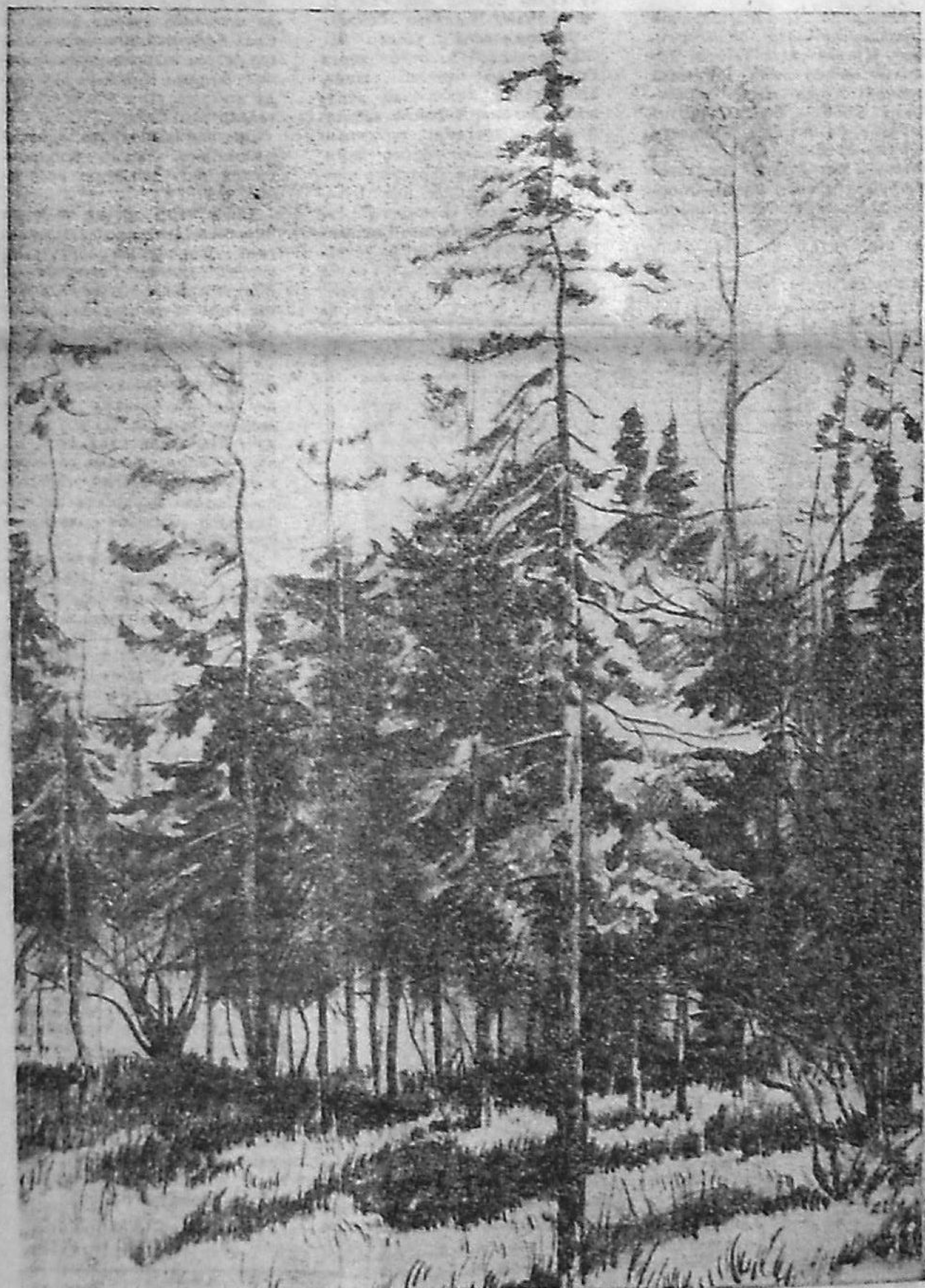

АН АМИТАДЫЕ ХАМГААЛХА ХЭРЭГТЭЙ

Буряадай АССР-эй Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй коллеги республикын ан амитадые хамгаалха, тэдэнииие олошоруулха тухай асуудал хаража үзэбэ. Тус суглаан дээрэ «Бурятпромохота» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо В. М. Носков, ан үсхэбэрилдэг ажахын трестын директор Г. Е. Курбетьев, республикын ангуушад болон загаһашадай бүлгэмэй түрүүлэгшын уялга дүүргэгшэ Г. И. Кучумов, «Бурятлесхоз» гэжэ үйлэдбэриин нэгэдэлэй генеральна директорэй орлогшо О. Л. Попов гэгшэд ан амитадые хамгаалха, олошоруулха, аршалан хамгаалха хүдэлмэриин зэргээр ябуулагдажа байһан тухай тоособо.

Ан амитадые хамгаалха асуудалнууд һанаһанда хүрэмөөр бэелүүлэгдэнэгүй гэжэ коллегиин гэшүүд тэмдэглэбэ. Гүрөөһэн, хойто зүгэй оро, хандагай, буга, шэлүүһэн, улаан үнэгэн болон бусадай тоо толгой республикын олонхи районуудта хоморжонхой. Гүрэнэй заказнигууд зэрлиг амитадай тоо толгой олошоруулха уялгаа тон муугаар дүүргэнэ. Олонхи ушарта агнуурииин дүрим, саг болзор эбдэгдэнэ. Хулгайгаар агнуури хэгшэдэй нэтэрхэ ябадал олошороо гэжэ эндэ суглараашад тэмдэглээ.

Илангаа энэ талаар «Бурятпромохота» нэгэдэлэй үйлэдбэриин ажахы муугаар хүдэлнэ. Тус ажахын хүдэлмэрилэгшэд 1987 ондо 47 браконьерые бариһан аад, 1989 ондо оройдоол 9 хүниие элирүүлһэн байха юм. «Бурятлесхоз» үйлэдбэриин нэгэдэлэй ойн ажахы хамта дээрээ 2150 хүдэлмэрилэгшэдтэй юм. Эдэнэр һүүлэй гурбан жэл соо ори ганса браконьерые барла!

Ан амитадые хамгаалха уялгадаа иимээр хандадаг хүдэлмэрилэгшэд захаһаа олон. Коллеги дээрэ «Бурятпромохота» үйлэдбэриин нэгэдэлэй түрүүтэ ангуудые олзоборилхо зүбшөөл яажа хубааридаг тухай асуудалаар шанга хөөрэлдөөн болоо. Юуб гэхэдэ, энэ нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд 1989—1990 онуудай туршада һайн дураараа агнуури хэдэг зондо спортивна лицензинүүдые нэгэдэлэйнгээ түбэй кассаһаа худалдаа. Иимэрхүү аргаар лицензи хубааралха гээшэ дүрим хазагайруулга болоно.

Республикын Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй хүдэлмэришэд эдэ дутагдалнуудые жэлэй туршада олон удаа шалгалта хэжэ элирүүлээд мэдээсэө.

Буряадай АССР-эй Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй коллеги бии байһан дутуу дүндануудаа саг дары усадхаха гэжэ агнууритай болон байгаалитай холбоотой ажахынуудые уялгалһан байна. Гадна ан амитадые хамгаалха, олошоруулха ба байгаали хамгаалха талаар хүдэлмэриеэ, хиналгаа улам шангадхаха тухай тусхай тогтоол баталагдан абтаһан байна.

Б. РАЛЬДИН,
республикын Байгаали хамгаалха гүрэнэй комитедэй ан амитадые ба ургамал хамгаалха таһагые даагша.

Мүнгэтэй болохо гэбэл...

Манай һургуулида түмэрэй хаядаһа суглуулга эмхидхэгдээ һэн. «Бүгэдэ түмэрэй хаядаһа суглуулгада эбтэйгээр гараял», «Эхэ ороной түмэр ехээр үгэел» гэхэ мэтэ гоё-гоё уряанууд мүнөөшье мүндоо түмэр ехээр үгэел» гэхэ мэтэ гоё-гоё уряанууд мүнөөшье мүндоо дэлһеэр гээшэ гү гэжэ зарим хүнүүд һанажа болохо. Һурагшадай суглуулһан түмэрэй хаядаһан һургуулиин газаа обоолографжо, хэдэн жэлэй туршада жэбэржэ хэбтэдэг лэ.

Һүүлэй үедэ манай һургуулида түүхэй эд суглуулха хэрэгтэ гол анхарал хандуулагдадаг болоо. Зарим предприятинууд машина эльгээжэ, һурагшад түүхэй эд дуратайгаар суглуулна. Бүхы ороһон мүнгэ һургуули өөрынгөө счедто оруулжа эхилээ.

Счедто ороһон мүнгэнһөө һургуули өөһэдынгөө хэрэг бүтээлсэхэ эрхэтэй. Жэшээлбэл, үнгэрэгшэ жэлдэ түмэрэй хаядаһа суглуулжа олоһон мүнгөөр һургуулиин дискотекэдэ аппаратура худалдагдажа абтаа һэн. Тобшоор хэлэбэл, һургуулида мүнгэн хододоо хэрэгтэй боложол байдаг ха юм. Тиимэһээ түүхэй эд суглуулха хэрэгтэ анхаралаа хандуулха, тэрэнниие дэмжэхэ шухала.

Ю. КУШНАРЕВ болон Д. ЭЛЬЯСОВ 1-дэхи һургуулиин аха классуудай һурагшадай Соведэй гэшүүд.

Ниидэдэг табагууд тушаа, мүн студентнүүдые ямараар хангадаг байһан тушаа

«Үгытэй ядуу студент». Дэлхэйн бүхы оронуудта студент гэжэ үгын мүндэлһэнһөө хойшо тэрэнэй хажууда заатагүй «үгытэй ядуу» гэһэн хоерхон үгэ нэмэхэеэ һанадаг. Ямаршье үндэһэ баримтагүйгөөр хэлэгдэһэн, һанаанһаа абтаһан үгэнүүд гэжэ хэлэхээр бэшэ. Бодоод үзээгтылши, нэгэдэхеэр, студент эгээн бага стипенди абажа, тэрээгээрээ аяар гушаад хоногто ажамидарха еһотой болоно. Хоердохеор, халуун уһагүй хүйтэн байрануудта ажаһууха баатай болоно. «Гуша найман комнатодо оройдоол гансахан туалет» гэжэ байгаад Владимир Высоцкиин дуулаһые һанана еһотойт. Тобшоор хэлэбэл, студент гээшэмнай социальна талаһаа заахашье хамгаалагдаагүй хүнүүдэй нэгэн болоно гэжэ тэмдэглэлтэй.

Студентнүүдтэ иимээр хандаха гээшэ тон буруу гэжэ хөөрэлдэһөөр үнинэй байхабди. Теэд студентнүүдэй байдал һайжаруулха талаар хэмжээнүүдые абаха гэжэ хэншье оролдоногүй. Студентнүүд хэнһээшье муугаар хангагдадаг, огто анхарагдадаггүй гэжэ байгаад оло дахин дууллаһан байхабди. Соелой институдай столовые жэшээ болгон абаад үзэе. Тус һуралсалай заведениин студентнүүд корпус соогоо һаруул томо столово болон буфедтэй байһандаа омогорхохо еһотой гэжэ һанахаар. Теэд студентнүүд балайшье ехээр баярладаггүй хэбэртэй...

Юрэл тухайлангүйгөөр студентнүүдтэ өөһэдтэнь хандажа, һонирхоһон асуудалнуудтаа харюунуудые абаябди.

Наташа Черняк, 2-дохи курсын студентка:

— Манай столоводо ерэжэ, эдеэ хоол барихые хүсөө һаа, шэрүүн үгэнүүдые заатагүй дууллахат. Тогоо[illegible] шам руу табагаар шэдэжэрхихэеэ байһандал дура зор[illegible]гон соогоо аашалжа мэдэдэг.

Татьяна Орлова:

— Подносууд ходо муухай байдаг, аяганууд һайнаар угаагдадаггүй... Үшөө тиихэдэ тогоошодой хубсаһа хараа һаа, эдеэлхэеэшье һанахагүйт...

Марина Пилинс:

— Тогоошод тамхи амандаа зуужархеод, таанадые һанаа амархангаар хангаха. Иимэ ябадалые заншалта болгожорхинхой...

Ирина Аверина:

— Столоводо тиимэшье муугаар эдеэлүүлдэггүй. Гэбэшье буфедтэ һураггүй дээрэ байдаг. Буфетчицые маанадта зохидоор хандадаг гэжэ һанадагби.

Столовые даагша Л. В. Мясникова иигэжэ хэлээ: «Студенческэ олон столовонуудаар ябажа үзэһэнби. Манай столово шэнги һайн байдалтай нэгэшье столовые хараагүйб. Холодильнигнай һайнаар хүдэлжэ, хододоо һайн шанартай мяхатай байдагбди. Һүүлэй үедэ бүхы юумэн хомор болошоо гэжэ мэдэнэ ха юмта. Тиигээшье һаань, студентнүүдые һайнаар хооллуулха гэжэ бүхы шадалаараа оролдодогбди. Харин студентнүүд өөһэдынгөө заляэндэ маанадта хэды муугаар хандаанаб... Тэдэнэр урдаһаашни харажархиха, юуншье гэжэ хэлэжэрхихэ... Гэхэ зуура, манай столоводо наһажаал тогоошод олон хүдэлдэг.»

Доторой болбосорол, культура тухай ходо хөөрэлдэдэг байхабди. Теэд бодото дээрээ тад ондоо байдалтай, бүдүүлиг абари зан, аяг аашануудтай дайралданабди. Хүн бүхэндэ энеэбхилжэ, доро дохижо ябаагүй һаа, урагшаа алхамшье хэхэгүйш гэжэ юундэшьеб хөөрэлдэдэг байха. Тиихэдээ бидэ хэнһээшьеб дулдыдана гээшэ гүбди? Орео хүшэр байдалай хүрэжэ ерээд байгаашье һаа, хүн гэһэн үндэр нэрэ зэргэеэ, һэшхэлээ алдаагүй һаамнай һайн байгаа.

Соелой институдай студентнүүдэй хэлэһэн үгэнүүд зүб гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Юуб гэхэдэ, би өөрынгөө нюдөөр аршагдаагүй муухай подносуудые, столнуудые, амһарта хараа һэм. Тогоошод студентнүүдтэ бүдүүлигээр хандана гэжэ обеорооб. Гансал институдай багшанар столово соо «өөһэдын» хүнүүд хэбэртэй... Тэдээндэ тогоошод тад ондоогоор хандаһан шэнгеэр үзэгдөө. Бусад һуралсалай заведенинүүдтэ ямар байдалтайб гэһэн асуудал табиха дуран хүрэнэ. Социальна талаһаа заахашье хамгаалагдаагүй студентнүүдэй байдал хэзээ һайжархаб?

«Үгытэй ядуу» студент яаха болоноб? Эдэ болон бусад асуудалнуудые шиидхэхэ саг хүрэжэ ерээл.

ЗОРЮУЛНАБДИ ТААНАДТАА!

...Харанхы гэшхүүрээр тэмтэр тэмтэрһээр дээшээ гарахаш... Арай гэжэ һүүлшын табсан дээрэ гэшхэхэдэшни, дээрэһээшни уһа адхажархиха. Теэд юунэйшье боложо байгаа һаа, урагшаа дабшахал хэрэгтэй. Энэмнай юун гээшэб гэжэ гайхажа байгаа еһотойт. Юрын лэ нааданай дүримүүд гэжэ уншагшадтаа ойлгуулаябди.

Һүлэмхи гэрэлтэй газарта гаража ерэхэдэшни, уршагта ябадалнууд үргэлжэлһөөр байха. Шүдэ угаадаг пастаар будагдашанхай зогсожо байтаршни, духадашни тэмгэ табижархиха... Удаань ямар бэ нэгэ аягүй амтатай печени эдюулхэ гэжэ оролдошохо. Тиигээд «жертвам преподавательских репрессий» гэһэн табличкын хажууда үбдэг дээрээ зогсохош.

Эдэ бүгэдэн багадаад, үшөө агууехэ математигуудай портредүүдые таалагты гэжэ захирха... Иимэ шалгалтануудые ганса би бэшэ, харин олон студентнүүд дабажа гараһан aaб даа. Студент болохоео хүсэһэн бүхы залуу хүнүүдые иимэ дабалтанууд хүлеэнэ гэжэ хэлэебди. Аха курсын студентнүүдһээ эдэ бүгэдэн тушаа асуугаа һаатнай, һонирхолтойгоор хөөрэжэ үгэхэ байха. Студент болоһондотнай зорюулагдаһан һайндэр иимэл хүхюун зугаатайгаар, хэзээдэшье мартагдахаар бэшээр үнгэрэгдэхэ.

Студентнүүдэй байгаа сагта иимэл байха гэжэ хэлээ һаамнай, бү гайхаарайгты.

Чингиз ЦЫБИКОВ,
БГПИ-гэй физико-математическа факультедэй IV курсын студент.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

МИНИСТРНҮҮД, АНХАРЫТ!

Хүндэтэ нүхэд, министрнүүд!

Үндэр болбосорол, эрхим һайн хүмүүжэл, доторой байдал эрхимээр бүрилдүүлгэ общестые абарха гэжэ хаа хаанагүй хөөрэлдэдэг болонхой. Илангаяа залуу үетэн иимээр хүмүүжүүлэгдэхэ еһотой ха юм. Теэд бодото дээрээ ямар байдалтай ушарнабибди?

Манай республикын һуралсалай заведенинүүдтэ һуража байдаг студентнүүд ямар хүмүүжэл гаранаб? Энээнике һайнаар хараад үзэе.

Минии басаган соелой институдай хамтын байрада ажаһуудаг. Би эндэ һаяхана тэрээндээ айлшаар ошожо, бүхы юумэ өөрынгөө нюдөөр хаража ерээб. Туаледууд соо, коридорнууд соо, кухни соо тиимэ гэхын аргагүй муухай! Вокзалнууд дээрэшье иимэ муухай байдаггүй гэжэ хэлэхэдээ ехэдүүлнэ бэшэб. Вахтын дэргэдэ «Пропускгүйгөөр байрада орожо болохогүй» гэжэ аржытар бэшэгдэһэн соносхол үлгэгдэнхэй. Тиимэшье һаань, элдэб наһанай эрэгтэйшүүл хэнһээшье айнгүйгөөр урагша хойшоо ябажа һалахагүй. Коридорнууд соо шаасалдаха, наншалдаха ушарнуудшье ходо болодог ха. Үүдэнүүд үдьхэлэгдэхэ, сонхонууд тэһэлэгдэхэ, мебель бутаргагдаха үе ходо болодог гэжэ урда тээньшье дууллаһан байнаб. Үнэхөөреэшье тиимэ байна гэжэ өөрөө ошоходоо мэдээб. Үглөөгүүр басагадай комнатонууд сооһоо хүбүүд гаража, эхэнэрэй туалет руу һэнгэргүйгөөр орошохо юм. Иимэрхүү байдал заншалта болонхон хэбэртэй.

Студентнүүдэй байдалда хэн анхархаб? Студентнүүдһээ өөһэдһөөнь олонхи юумэн дулдыдаха гэжэ заримашуул һанажа магадгүй. Тиимэшье байжа болохо. Гэбэшье эмхи зургаануудай, ноед һайдай, хүтэлбэрилэгшэдэй анхаралга хандуулаагүй сагта хэрэг байдал һайжархагүй бшуу.

Һүүлэй үедэ хүн бүхэн айхабтар ехэ мэдээсэл абадаг болошонхой. Харин соелой институдай студентнүүд мэдээсэл абаха аргагүй юм. Юундэб гэжэ гү? Ушар юуб гэхэдэ, хамтын байрануудта радио, телевизор огтолон үгы, хэблэлшье харахагүйт. Ямар бэ нэгэ хэблэл захихада, асарагдадаггүй гэжэ студентнүүд хэлээ. Дэлхэй дээрэ, мүн орон дотороо ямар үйлэ хэрэгүүдэй боложо байһан тухай юушье мэдэхэгүй соелой институдай студентнүүд ямар мэргэжэлтэд боложо гаралтайб гэжэ бодоодшье үзэхэнь тиимэ байна. Архидалга, наншалдаан, хэрэлдээн таһарнагүй гэжэ хэлээ һэмби. Иимэ байдалда студентнүүд ямар эрдэм абажа гараха болоноб?

Нүхэд министрнүүд! Соелой министерствэдэ, институдта хандажа, иимэ байдалые һайжаруулха тухай хэлэхэдэмни, анхарха гэжэ оролдоогүй. Аюултай юумэн үгы, һанаагаа бү зоболгты гэжэ нэмдэ хэлээ. Таанадые минии бэшэгтэ анхарха байха гэжэ найданаб. Танай гарта үхибүүдэймнай, ороноймнай ерээдүй байна ха юм.

А. Р. КАЗИНА.

Соносхол

«МЫСЛЬ» ГЭҺЭН ЭРДЭМЭЙ-ҮЙЛЭДБЭРИИН КООПЕРАТИВ

ХАНАНУУДАЙ ЖЭЖЭХЭН БЛОГУУДЫЕ ҮЙЛЭДБЭРИЛХЫН ТУЛА БАГА ХЭМЖЭЭНЭЙ НҮҮДЭЛ ТҮХЕЭРЭЛГЭНҮҮДЫЕ ДУРАДХАНА.

Түхеэрэлгын конструкци хэмжээнэй талаар 30 процент досоогоо хооһон, 390x190x190 мм хэмжээнэй дүрбэн блогуудай хэбтэ сохигдоһон талмайн орой халта хуурай холисоһоо хэгдэхээр хараалагдана.

Түхеэрэлгын бүтээсэ—час соо 100—150 блок, габаридууд 2,2x 0,9 проц. 1,9 м, шэгнүүр 500 кг.

Захигшын хүсэһэнэй еһоор кооператив хэбтэ сохижо, бетон худхаха түхеэрэлгэнүүдые, түүхэй эдэй компонентнүүдтэ бункернүүдые, бетоной холисо зөөхэ тэргэхэнүүдые оруулаад, ханануудай блогуудые үйлэдбэрилдэг участогта түхеэрэлгын комплекс үгэхэ аргатай.

Адрес: 454138, Челябинск хото, а/я № 7387, телефонууд: 39-55-31, 33-98-66.

МАНАДТА ТУҺАЛАА ҺААТНАЙ...

Хэрбээ таанадта гэртэхи ажал хэхэдэтнай туһаламжа хэрэгтэй, гансаардангы байгаа һаатнай, үлүү талмайтай һаатнай, бидэ туһалхабди.

Буряадай багшанарай институдай студентые гү, али студент басагые хэлсээнэй еһоор түлбэритэйгөөр гэртээ оруулхадатнай болохо.

Энэ дурадхалда анхарха хүн байгаа һаа, нимэ телефонуудаар хонходогты: 2-05-91, 2-43-29.

16-дахи ПТУ НИИТЫН ЭДЕЭ ХООЛОЙ УПРАВЛЕНИТЭЙ ХАМТА

хари хэлэ мэдэхэ официант мэргэжэлдэ һургахаар һурагшадые нэмэжэ абана. Һуралсалай болзор 7 һара.

21-һээ залуу бэшэ, 30-һаа дээшэ бэшэ наһатай дунда һургуулитай хүбүүд, басагад абтаха. Официантын һурагшын стипенди болон салин хүлһэн түлэгдэхэ. Һуралсалай курс амжалтатайгаар дүүргэгшэд дахяад нээгдэхэеэ байһан «Буряад» гэжэ ресторанда хүдэлхэ.

Училищида орохын тула удаадахи документнүүдые эльгээхэ: мэдүүлгэ, һуралсал тухай документ, характеристикэ, № 086у формын медсправка.

Адрес: 670033, Улаан-Үдэ хото, Шумяцкиин үйлсэ, 4, 14, 36, 37-дохи номернуудтай автобусуудаар «41-дэхи квартал» гэһэн буудал хүрэтэр ошохо.

Ажалда оруулха талаар түб урина:

Улаан-Үдын 1-дэхи ТЭЦ-тэ—

котелнуудай, турбинануудай, дулаан уурал үгэдэг машинистнүүд, котельнэ, турбинна түхеэрэлгэнүүдые заһабарилха талаар слесарьнүүд, душнуудай дежурнанууд, электрослесарьнүүд, ТАИ-гай слесарьнүүд, замай монтернууд, газоэлектрогагнуургшад, харуулай стрелогууд.

«Бурятфермаша» ПО-дошулуушад, штукатурнууд-шэрдэгшэд, токарьнууд-фрезеровщигууд, хэбтэ сохигшод, түмэр отологшод, ЧПУ-тай станогуудай операторнууд, бензорезчигүүд, тогоошод.

Иимэ адресаар хандаха: Улаан-Үдэ хото, Фрунзиин үйлсэ, 11.

«Востокгидромонтажай» Улаан-Үдын монтажна управлениdэ — Улаан-Үдын 2-дохи ТЭЦ-тэ хабсаргалгын хүдэлмэри хэхын тула саг үргэлжын хүдэлмэридэ — монтажнигууд, газоэлектрогагнуургшад, линейнэ мастернууд.

Ганса бэе хүнүүд хамтын байраар хангагдаха.

Хандаха: Улаан-Үдэ хото, Фрунзиин үйлсэ, 11.

Улаан-Үдын авиационно нэгэдэлэй эдеэ хоолой цехтэ

Улаан-Үдын авиационно нэгэдэлэй эдеэ хоолой цехтэ—3-4-дэхи разрядтай пекарьнүүд, 4-5-дахи разрядтай кондитернууд, полуфабрикадуудые бэлдэгшэд, үйлэдбэриие даагша (тусхай мэргэжэлтэй, хүдэлмэриин 5 жэл тухай стажтай), инженер-технолог (дээдэ һургуулитай, хүдэлмэриин 5 жэл тухай стажтай).

3-дахи разрядай тогоошодто мэргэжэлээ хубилгажа, пекарьнүүд болохоор дурадхана. Һуралсалай болзор 3 һара. Хүнгэлэлтэтэй эдеэ хоол, дээшэлүүлэгдэһэн районно коэффициент абаха. Ганса бэе хүнүүд гүйсэд түхеэрэлгэтэй хамтын байраар хангагдаха.

Хандаха: Улаан-Үдэ хото, Фрунзиин үйлсэ, 11.

ВСЖД-гэй Улаан-Үдэ станци

ажалда абахаар урина: поездуудай составителиин туһалагшад, вагонуудай ябасын регулировщигууд, поезднуудай приемщигууд. Ажалай стажһаа, ээлдэг тушаалһаа дулдыдан, дундуур салин хүлһэн 260-һаа 375 түхэриг хүрэтэр.

Ажалда абтаһан хүнүүд түмэр замшадай хүнгэлэлтэнүүдые хэрэглэхэ. Ганса бэе хүнүүд гүйсэд түхеэрэлгэтэй хамтын байраар хангагдаха.

Иимэ адресаар хандаха: Улаан-Үдэ хото, Фрунзиин үйлсэ 11.

Һэргылэмжэтэй байхада һаалта хэхэгүй

ЗАЛУУШУУЛЫЕ социальна талаар хамгаалга дээшэлүүлхэ, аюул усалда ороһон хүнүүдтэ гү, али тэдэнэй гэр бүлэдэ барилгын, хабсаргалгын, хүдөө ажахын гү, али бусад ажалай үедэ аюул усалда орогшодто туһаламжа хүргэхэ зорилготойгоор Буряадай АССР-һээ гүрэнэй страхованиин управлени барилгын отрядуудта, хүдөө ажахын хүдэлмэридэ хабаадаһан студентнэрэй болон һурагша залуушуулай хамтын страхованиин хэлсээ баталхаар дурадхана.

Дээдэ һуралсалай заведенинүүдэй студентнүүд, техникумүүдэй, училищинуудай, ПТУ-нуудай һурагшад тус тустаа 3500 түхэригэй страховани хэхэ аргатай.

Страховой түлбэри нимэ бологог: Барилгын отрядай нэгэ гэшүүнэй түлөө 6 түхэриг, хүдөө ажахын хүдэлмэри хэдэг нэгэ хүнэй түлөө 4 түхэриг. Тиигэхын тула һуралсалай заведенинүүд, штабууд, комсомолой организацинууд хүдөө ажахын эмхинүүдтэй хэхэ ажал хүдэлмэри тухайгаа хэлсээ баталха, студентнүүд болон һурагшадай страхованиин хэлсээндэ страховой түлбэри түлэхые эдэ эмхинүүдтэ уялгалһан пункт хэлсээн соо оруулагдаха зэргэтэй.

Ажахын эмхи гүрэнэй страхованиин инспекциин счедто страховани хэһэн хүнүүдэй фамилинуудые бэшэһэн саарһа страховой түлбэритэй эльгээхэ зэргэтэй.

Хэрбээ хүдөө ажахын гү, али барилгын ажал хүдэлмэридэ хабаадалсаха үедөө усалтаһан, ургамалнуудые хордодог хоронуудта, химиин бодосуудта дайрагдаһан, хубалзада хазуулһан гү, али эдэ бүгэдэнһөө уламжалан, наһа бараһан байгаа һаань, страховой хэлсээ баталагшада Госстрахай органууд страховой мүнгэ гү, али тэрэнэй тодорхой хубиие түлэхэ зэргэтэй. «Страховой үйлэ хэрэгүүдтэй дашарамдуулан түлэхэ страховой мүнгэнэй хэмжээнүүдэй таблицануудай» үндэһөөр страховой мүнгэ түлэхэ хэмжээн тодорхойлогдохо.

Хэрбээ ямар нэгэ страховой үйлэ хэрэгэй «Таблицануудай еһоор хараалагдаагүй байһан аад, дүн хамта арбан үдэрэй туршада стационарна гү, али амбулаторно эмшэлэлгын хэгдэһэн байгаа һаань, иимэ хэмжээнэй нэгэ дахин пособи түлэгдэхэ гэбэл:

35 түхэриг — 10-һаа 15 хүрэтэр таһалгаряагүйгөөр эмшэлүүлһэн байбал,

75 түхэриг — 15-һаа дээшэ үдэрнүүдтэ таһалгаряагүйгөөр эмшэлүүлбэл.

Страховой мүнгэ абахын тула страховани хэһэн хүн страховой хэлсээ баталһан ажахын эмхиин нэрэ гүрэнэй страхованиин эмхидэ дуулгаха, 195 формын еһоор эмшэлэлгын-профилактическа эмхи зургаанай справка эльгээхэ зэргэтэй.

Шүлэнэй, архиин үнэр

(ДНД-дэ ҮНГЭРГЭҺЭН НЭГЭ ҮДЭШЭ ТУХАЙ БОДОМЖОНУУД)

Олонхи ушарта ДНД-е һайн дураар баалалтын дружина гэжэ нэрлэхэ дуран хүрэдэг. Дуратай, дурагүйшье һаа, ДНД-дэ дежурлаха ээлжээнэй хүрэжэ ерэхэдэ гараха баатай бологдодог гээшэ. Юундэ өөһэдыңгөө дураар дежурлаха эрхэгүйбибди? Хашалалта, баалалта эндэ гол үүргэ дүүргэхээ һанадаг.

Яагаа хэзээшье һаа, ээлжээнэйнгээ хүрэжэ ерэхэдэ, ДНД-дэ дежурлажа эхилдэг гээшэбди. Энэшье удаа минии ээлжээн хүрэжэ ерэбэ. Милициин таһагай (Заречный поселогтохи) дэргэдэ 18 саг 30 минутада суглараха ёһотой байгаабди. Оройдоол гурбан зон сугларжа, дежурстводо гараха гэжэ бэеэ ээһэбэбди. Нэгэмнай машинын жолоодо һууба. Нэгэшье үдэшэ һаань машина үгэжэ шадаха организацида милици ехэ дуратай байдаг. Энэшье удаа манай организаци милициин таһагта машинаар туһалха гэжэ бодоо.

Тэмдэглүүлһэнэйнгээ удаа гарнуудтаа улаан бүдүүдые уяжа, хэрэлсы дээрэ заабари хүлеэжэ нилээд удаахан зогсобобди. Милициин таһагһаа участогай ахалагша лейтенант нүхэр Гаврилов гаража ерээд, хэн намтай гэр бүлын драма хараханяа ошохоб гэжэ асууба. Имэ юумэ хараха дурагүй байһанаа мэдүүлхые оролдон, бидэ гурбуулан өөһэд хоорондоо хөөрэлдэшэбэбди. Гаврилов хөөрэлдөөемнай таһа дүүрэжэ, намайе тэрэ айлайда ошолдохые захирба. 30—35 наһанай нэгэ эхэнэр хоер үхибүүдтэеэ машинадамнай һуулсаба. Гаврилов гартаа ямар бэ нэгэ саарһа барижа, тэрэнээ ехэл анхаралтайгаар уншажа ороно. Энэ эхэнэр үбгэндөө мэдүүлгэ бэшээ хаш гэжэ тухайлаа һэм. Эхэнэрэй хүхэ болошоһон нюур харахадаа, үбгэндөө шангаханаар лэ нюдаруулаа хаш гэжэ ойлгобоб. Һүүлэй үедэ эхэнэрнүүд лэ ехээр хохидоно гэжэ һанахаар байна. Бүхы юумэнэй хомор болоһон сагта ажаһуунабди. Хажуугаарнь бага салин хүлһэ абажа, өөһэдыгөө тэдхэхэмнайшье бэрхэтэй болонхой. Имэ байдалда ажаһуудаг зарим эхэнэрнүүд һогтуу үбгэдтөө сохюулжа, хэды ехээр хохидонобI Бидэ машинадамнай һуулсаһан эхэнэрэй үбгэндэ хүрэжэ ерэбэбди. Кухни соо гэһэрһэн габагуудай бутархайнууд эндэ тэндэ хэбтэнэ. Үүдэ татан ороходо архиин үнэр хамар сорьешохо юм. Столой саана гахайдал адли болоһон эрхэтэн Н. гэгшэ налайшанхай... Гаврилов тэрээнтэй хөөрэлдэхэ гэжэ хүл дээрэнь бодхообо. Эрхэтэн Н. гэгшын нюураа угаахаяа ванна руу ороһые һамбаашалан, ахалагша лейтенант хоер үхибүүдэй эхэтэй хөөрэлдэхэ гэжэ бодобо. Үбгэниинэтнай мүнөө милицидэ абаад ябашоо һаамнай, харилсаантнай бүри дортохо бэшэ гү гэжэ Гавриловай аалиханаар хэлэхэдэ, эхэнэр шурхирса бархиршаба. Милициһээ бү табигты, абаашагты саашань, маанадые алахадаашье магадгүй, ехэл шэрүүн хүн гэжэ байгаад хашхараа һэн. Ванна сооһоо гаража ерэһэн Н. гэгшэ һамгаяа сохихо гэжэ дугташаба. Тэдэ хоерые арай гэжэ хоер тээшэнь болгожо, бидэ үбгэниинь машинадаа һуулгабабди.

Милицидэ абаашахадамнай энэ бүлын харилсаан һайн болохогүй гэжэ мэдэжэ байгаашье һаа, бидэ ондоо арга олоогүйбди. Гартаа улаан бүд уяһан намайе харахадаа, Н. гэгшэ хайшан гэжэ бэеэ абаад ябахаб, юун гэжэ хэлэхэб гэжэ байгаад нэрэ һурагүй асуужа оробо. Өөрөөл ээмэтэйш, шадалгүй эхэнэрые сохижо байхаяа хаанаһаа һанаабши гэжэ урдаһаань харюусаа һэм.

...Үшөө нэгэ рейс дүүрэбэ. Ингээд лэ бидэ милициин таһагай хэрэлсы дээрэ һанаагаа амаршаһан хэбэртэйнүүд һуунабди. Маанадай хажууда автобус тогтожо, тэндэһээ 45 наһанай томо бэетэй һогтуу хүн буужа, хүл дээрээ тогтожо шадангүйгөөр абяатайгаар газар сохин унашаба. Тэрэниие арайхан гэжэ бодхоохододомнай хүхюутэйгээр энеэбхилээшье һаа, нэгэшье үгэ дуугаржа шадабагүй. Центнерһээ үлүү шэгнүүртэй тэрэниие милициин таһагта арайхан гэжэ шэрэжэ оруулаад, һандали дээрэ һуулгабабди. Милициин камеранууд сооһоо элдэб муухайгаар хашхаралдаха, хүлеөрөө дэбһэхэ абяан соностоно. Гомдолой дэбтэр үгөөгүй һаатнай, бултыетнай алажархихаб гэжэ хэншьеб һэнгэргүйгөөр һүхирнэ. Жванецкиин концерт хаража байна гүб гэжэ һанахашье ушар болоо. Гансал манай обществодо имэ хүнүүд «хүмүүжэнэ» ёһотой гэжэ сэдьхэлдээ бодоо һэм.

Таһархай самсануудтай хоер хүбүүд таһагтамнай асарагдаба. Үйлсөөр ябаһан бүхы хүнүүдтэ хүндэрхэ, элдэб аяг аашануудые гаргана гэжэ тэдэниие асарһан милиционер хэлээ. Һамгаяа сохиһон Н. гэгшые, автобусһоо бууһан һогтуу хүниие, тэдэ хоер хүбүүдые машинада һуулгажа, милициин Советскэ отделенидэ абаашабабди. Багахан автобус соо һуугаад ябаһан тэдэнэй хоорондо хэрэлдээн гаража, үнөөхи һамгаяа сохигшо Н. гэгшэ шангаханаар лэ нюдаруулжархиба. Ямаршье шалтагаангүйгөөр сохюулжархихадаа гомдоһон тэрэ хүн үһөөгөө абаха гэжэ хүл дээрээ һүрэжэ бодобо. Наншалдахаяа бэеэ ээһэһэн тэдэ хоерой хоорондо орожо, дундань һуубабди...

Үйлсөөр хүл нюсэгөөр ябажа байһан үшөө нэгэ һогтуу хүниие барижа, милициин таһагта асарбабди. Минии гутал бусаагаагүй һаатнай, бултанайтнай гуталнуудые абажал һалахаб гэжэ байгаад тэрэ хашхарха юм. Дүрбүүлэн тэрэ һогтуу хүниие шэрэхэ тооной милициин үүдэндэ асарбабди. Тээд тэрэмнай хубсаһанһаамнай шагтагалдажа, таһаг руу яашье орожо үгэбэгүй. Хүүртигыемни таһалжархихадаал һанаагаа амаржа, тэрэ хүбүүн таһаг руу өөрөө оробо.

Поселок соогуур хэды дахин тойролдожо, гурим эбдэһэн ушарнуудые обеорбогүйбди. Хоер хамтын байрада ороходомнай, аалин намдуу хэбэртэй байба. 23 саг багта поселогые үшөө нэгэ дахин тойроходомнай, хүхюушэг болоһон хүнүүд олон ябаа. Тээд эсэшэһэн бидэ тэдэнэртэ анхархагүй гэжэ бодообди.

Арбан табан жэлэй туршада би ДНД-дэ дежурлаагүйб. Эдэ жэлнүүд соо ямар хубилалтанууд болооб гэжэ мүнөө тобшолол хэхэдэ болохо байна. Милици болон гурим эбдэгшэдэй харилсаанда хубилалтанууд болоогүй гэжэ тэмдэглэмээр. Баригдаһан хүнүүд бүдүүлиг аяг ааша гаргаашье һаа, нюдаргаяа зангидахаяа болёо гэжэ ажаглааб. Гэр бүлын наншалдаан, хэрэлдээн олошороо гээшэ ха.

Имэ дежурство ямар туһатайбI Үйлсэнүүдтэ гуримтай байлгаха, хүн зоной һуудал байдалые амгалан аажам байлгаха гэһэн зорилгонуудаа дүүргэжэ шаданагүйбди. Һайн дураараа хүдэлхэ дружина үнэхөөрөөшье хэрэгтэй. Предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд милицидэ машинанууд болон хүнүүдээр туһаламжа хүргэхэ үүргэеэ хэзээдэшье мартадаггүй. Хүн бүхэнэй уялгаяа үнэн зүрхэнһөө дүүргэдэг байгаа гээшэ һаа, оршон тойрон хэды гуримтай, амгалан байха һэм гэжэ һанахаар.

Манай дежурство дүүрэжэ, бидэ милиционернүүдтэй хахасабабди. «Хүдэлмэридэтнай атаархахаар бэшэл» гэжэ хэлэхэдэмнай, милиционернүүдэй нэгэн ингэжэ харюусаа: «Имэ мэргэжэл, имэ ажал гэжэ мэдэжэ байгаашье һаа, шэлээ ха юмбибди. Гүрэнэй банк алтан соо хүдэлхэ, харин бидэ обществын үлэгдэл гэжэ нэрлэгдэдэг муу хүнүүдтэй харилсанабди...»

Игорь ИВАНОВ.

РЕДАКЦИҺАА: Манай автор ДНД-дэ дежурлаһан нэгэ үдэшэ тухайгаа хөөрэжэ үгөө. Хүдэлмэриин энэ арга болюулагданхай гэжэ хэлэебди. Тээд городойхид хэр амгаланаар ажаһуудаг болооб! Жэлһээ жэлдэ гэмтэ ябадал гаргалга 60—70 процентээр ургана. Гансал милициин хүсөөр тэдэнэртэй тэмсэхын аргагүй гэжэ мэргэжэлтэд тоолохо байна.

ТУҺАТАЙ ЗҮБШЭЛ

Республикын прокуратурын приемкодо ажалһаа гаргаһан тухай гомдолнуудтайгаар ходо ходо хандадаг болоо.

Ажалһаа гаргаһан шалтагаануудые тодорхойлхо зорилготойгоор тэдэнэртэй хөөрэлдэжэ эхилхэдэмнай, ажал тухай хуули мэдэхэгүй байһаниинь элирдэг.

Энээнтэй дашарамдуулан, предприятинуудай, эмхи зургаануудай болон эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй ябуулга РСФСР-эй ажал тухай Хуулиин Кодексоор тодорхойлогдодог гэжэ һануулха шухала гэжэ тоолонобди.

Захиргаан хүдэлмэрилэгшэдые үсөөрүүлхэ үедөө энэ кодексын 33-дахи статьягай 1-дэхи пунктые хүтэлбэри болгодог.

Захиргаан дүй дүршэлөөр багашаг кадрнуудые ажалһаань сүлөөлхэ, эдэбхи үүсхэлтэй, дүршэлтэй кадрнуудые ажалдань үлөөхэ зуураа, энэ талаар зарим тэды хубилалтануудые оруулха эрхэтэй юм.

Хэрбээ ондоо ажалда орохоёо арсаа, гү, али захиргаанай хүндэ ондоо ажал дурадхаха арга боломжогүй байгаа һаань, ажалһаа гаргахада болохо.

Хүсэд бэшэ хүдэлмэриин сагта хүдэлдэг байһан аад, хүсэдөөр хүдэлмэриин сагта хүдэлхөө арсаһан хүдэлмэрилэгшэ тушаалнуудые үсөөрүүлһэнэй ёһоор ажалһаа гаргагдаха. Предприяти энэ тушаал эзэлжэ байһан хүнэй ажалай ашаанай ехэ болоходонь, хүсэдөөр хүдэлмэриин сагта хүдэлхэ, нүгөөдыңгөө ашаень хубаалдаха хүсэлгүй хүниие ажалһаань гаргаха эрхэтэй байха.

Мүн бригадын гэшүүн байгаад, материальна хамтын харюусалга тухай хэлсээ баталха хүсэлгүй, дурадхаһан ондоо ажалдань орохоёо арсаһан байгаа һаань, хүдэлмэрилэгшые гаргаха тухай асуудал шиидхэгдэдэг.

Захиргаан ажалай хэлсээ таһалхаһаа урда тээ предприятиин гү, али эмхиин профсоюзна комитедһээ зүбшөөл абаха зэргэтэй. Хоерһоо нэгыень гү, али нэгэ мэргэжэлтэй хэдэн хүдэлмэрилэгшэдые үсөөрүүлхэ асуудал шиидхэхэ үедөө үндэр бүтээсэтэйгээр ажалладаг, дүй дүршэлөөр баян болоһон хүндэ булюу эрхэ олгогдохо.

Хэрбээ эдэ мэдээнүүдэй адлирхуу байгаа һаань, булюу байдал олгохо гэбэл: хоер гү, али хоерһоо олон тэдхэмжэтэй хүнүүдтэй бүлэдэ, бэеэ даагаад хүдэлжэ салин хүлһэ олохо бусад хүдэлмэрилэгшэдэй үгы бүлэдэ, түс предприяти дээрэ таһалгаряагүйгөөр хүдэлжэ, олон жэлэй стажтай болоһон хүндэ, түс предприяти дээрэ мэргэжэлһээ болоһо үбшэлһэн гү, али ажалай үедэ аюул усалда ороһон хүндэ, ажалһаа һамшангүйгөөр һуралсалай заведенинүүдтэ мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ байһан хүндэ, дайнай инвалидуудта ба СССР-ые хамгаалха үедөө наһа бараһан гү, али һурагүйгөөр үгы болошоһон сэрэгэй албатанай, партизануудай бүлэнүүдэй гэшүүдтэ.

1988 оной февралиин 5 да РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум «Ажалһаа сүлөөрһэн хүнүүдые ажалаар хангалга» Ш—А гаршагтайгаар РСФСР-эй КЗоТ-до нэмэлтэ оруулаа.

Шэнэ хуули имэ хүнүүдые социальна талаар хамгаалга үргэдхөө.

Захиргаан ажалһаань гаргахаяа байһан тухайгаа хоёр һараһаа хожом бэшэ болзор соо хүдэлмэрилэгшэдэ уридшалан һануулха зэргэтэй. Гэхэ зуура, тэрээндэ энэл предприяти дээрээ ондоо ажал дурадхахада болохо. Хэрбээ имэ ажалай үгы гү, али ондоо ажалда орохоёо арсаа һаань, захиргаан имэ хүниие ажалһаа үсөөрүүлэн гаргаха тухайгаа ажалда оруулха талаар бюродо мэдээсэхэ зэргэтэй. Энэ мэдээсэл соогоо тэрэнэй мэргэжэл, ажалайнь салин хүлһэнэй хэмжээе зааха. Бюро тэрээндэ гараха ажал олохо гү, али дуратай байгаа һаань, шэнэ мэргэжэлдэ һургахаар тэрээниие эльгээхэ.

Ажалһаа үсөөрүүлэн гарһаһан хүндэ һарын дундуур салин хүлһэнэй хэмжээнэй пособи түлэгдэхэ зэргэтэй. Энээнһээ гадна, тэрэнэй ажал бэдэржэ, оложо оронь пособи түлэлгэ харадда абалсан, 2—3 һарын туршада һарын дундуур хэмжээнэй салин хүлһэн түлэгдэхэ.

Хэрбээ хүдэлмэрилэгшын ажалһаа гаргуулһанай һүүлээр хоер долоон хоногой болзор соо хандаад, энэ хугасаа соо ажалда орожо шадаагүй һаань, ажалда оруулха талаар бюрогой шиидхэбэриин ёһоор гурбадахи һарын туршада салин хүлһэн түлэгдэхэ.

Урдандаа хүдэлжэ байһан газарынь салин хүлһэ түлэхэ.

Хэрбээ ажалһаа гараһанай һүүлээр гурбан һарын туршада ажалда забһарлалай болоогүй байгаа һаань, дээрэ заагдаһан хүнүүдтэ ажалай таһалгаряагүй стаж үлөөгдэхэ. Үгы болгогдоһон эмхи зургаанууд болон эмхинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд эдэл хүнгэлэлтэнүүдые хэрэглэхэ.

К. А. БУДАЕВ,
Буряадай АССР-эй прокуророй орлогшо, юстициин советник.

Түймэрэй хойшолонгууд ямар бэ?

1990 оной юһэ һарын туршада Улаан-Үдэ хотын Октябрьска райондо гансал гэрнүүд 187 дахин түймэрэй галда шатажа, энээнһээ уламжалан, 88850 түхэригэй хохидол болоо, түймэрэй үедэ хүнүүд наһа бараа...

Болгоомжогүйгөөр тамхи татаһанай шалтагаанаар 96 түймэр гараа.

Тиин Жердевэй үйлсөөр оршоһон 72-дохи гэрэй 71-дэхи квартирын эрхэтэн Терновский һогтуугаар унтаридаа хэбтэжэ тамхи татаад, утаанһаа хахажа бүтэн алдаа. Хэрбээ хүршэнэрэй саг сооль түймэр элирүүлээгүй һаань, тэрэ үхэхэ һэн. Терновский хаанашье хүдэлдэггүй. Гэхэ зуура, тэрэнэй эхэ болон хүршэнэр хуулиин органуудта хандаагүй. Тиихэдээ тэдэ түймэртэ шатажа, хосорхыень хүлеэнэ гээшэ ха.

Имэ гэрнүүдтэ ажаһуудаг хүнүүд подвал соохи зөөри зөөшэеэ эмхи гуримтайгаар байлгаха гэжэ оролдодоггүй: Жердевэй үйлсын 46, 98, 124, 52, 54, 72, 64, 60; Шумяцкиин үйлсын 3, 7; Краснофлотская—4, 14—эдэ гэрнүүд 8-дахи ЖЭУ-гай ажахыда хамаатай; Ключевская—30, 36, 28, 25, 18, 14; Жердевэй—21, 11, 27-дохи ЖЭУ-гай; Барилгашадай проспект—14, 32, 50, 54, Калашниковай үйлсын 8, 10, Мокровой үйлсын 21, 25, 27, 28, 31—9-дэхи ЖЭУ-гай; БКМ—7; Солнечная үйлсын 2—4-дэхи ЖЭУ-да хамаатай.

Эдэ гэрнүүдтэ ажаһуугшад ЖЭУ-гай хүдэлмэрилэгшэд ерэжэ, шатадаг шорой шохойһоо подвалнууд соохиемнай хэзээ сэбэрлэхэб гээд хүлеэжэ байдаг юм ха. Харин өөһэдөө ямаршье хэмжээ ябуулга абаха, подвалнууд соохиео сэбэрлэхэ хүсэлгүй. Имэ хайша хэрэгээр хандалгын хойшолонгууд эли—дээрэ нэрлэгдэһэн гэр бүхэндэ түймэр гараа ха юм.

— Мүнөө бүхы хүнүүд кладовой болон подвалнуудаа сэбэрлэжэ, суургадаха ёһотой. Балконуудаа сэбэрлэхэ, тэндэ үлүү юумэ байлгахагүй гээшэ баһал шухала. Үүдэнүүдээ, сонхонуудаа дулаалха хэрэгтэй. Метеостанциин мэдээсэһэнэй ёһоор республикадамнай энэ үбэл нэгэ-хоер градусаар хүйтэн байхаар хүлеэгдэнэ.

Электропеэшэн болон бэшэшье электротүхеэрэлгэнүүдые удаан саг соо табижа болохогүй.

Эдэ болон бусад шалтагаануудаар манай райондо 37 түймэр гараһан байна. Проспект Строителей 52, 111, Павлова 63, 10, Жердева 58, Тобольская 43, 44, Жердева 102, 67, Жердева 60, 54. Эдэ гэрнүүдэй ээд ехэ хохидолдо ороод абаа.

1990 оной сентябриин 25-да дүрбэтэйхэн Надя Трифонова зуруулаар наадажа байһаар хүршэнэрэйнгөө хоер кладовой шатаажархёо. Түс үхибүүнэй түрэлхид арадай сүүдэй шиидхэбэреэр хохидогшодто материальна туһаламжа хүргэхэ болоо.

В. ЧЕВЛЫТКО,
Буряадай АССР-эй МВД-гэй 3-дахи СВПЧ-гэй младша инспектор.

АРБАДАХИ СЛЕТ ЯМАР ТУҺА ХҮРГӨӨБ?

Сентябриин эсэстэ октябриин эхиндэ «Артек» гэһэн Бүхэсоюзна пионерэй лагерьта үнгэргэгдэһэн пионерэй X слет дээрэ Пионерэй организацинуудай холбоон байгуулагдаа. (СССР-эй хүүгэдэй эмхинүүдэй федераци). Энэмнай хүүгэдэй, наһаа гүйсөөгүйшүүлэй, ехэшүүлэй һайн дуранай, бэеэ даанги, өөрын захиргаатай, ниитын, олон национальна эмхи болоно. Түс холбоон эрхэ еһото, демократис үг зорилгонуудые шэглэл болгожо баримталаад, В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ Бүхэсоюзна пионерэй организациин заншалнуудые залгамжалан үргэлжэлүүлэгшэ болохо.

Һаяхан болотор хүүгэд организаци өөрынгөө дураар шэлэхэ аргагүй байгаа юм. ВПО орон дотор хүүгэдэй хүдэлөөн һанаһан соогоо хүтэлжэ шадахагүй байһан. Мүнөө шэнэ Холбоо байгуулһантай дашарамдуулан, бусад организацинууд мүндэлхэ арга боломжотой болобо. Хэрбээ ниитэ хүн түрэлтэнэй үнэтэ баялигай үндэһөөр хүмүүжүүлгэдэ туһалха, программа зорилгонуудые тэдэнэй мэдэрбэл, СССР-эй СПО (ФДО) тэдэнэртэй харилсан ажаллахаар түгэс бэлэн. Магад, удахагүй манай Буряадта шэнэ организацинууд болон нэгэдэлнүүд мүндэлжэ, өөр тухайгаа мэдүүлжэ болохо. Хүүгэдэй хүдэлөөнэй олон жэлэй түүхын туршада суглуулагдаһан һайн һайхан еһо заншалнуудай сахин хамгаалагдадаг байбалынь гол шухала.

ЕХЭШҮҮЛЭЙ ҮҮРГЭ ТУХАЙ

Ехэшүүлдэ организациин гэшүүн болохо эрхэ түрүүшынхеэ олгогдобо. Пионерэй X следто хабаадалсаһан ехэшүүлделегадууд өөрынгөө мэдүүлгэ соо иигэжэ тэмдэглээ: бага балшар наһанһаа хүүгэдые социальна талаар хамгаалхэ, эхэ оронойнгоо э хэтэнние хүмүүжүүлгэдэ Эсэгэ орондоо, оронойнгоо арадуудта туһалха, хатуу шанга эрилтэтэй бэеэ даанги ажабайдалда бэлдэхэ гээшэ холбооной зорилго болоно. Үхибүүн бүхэнние зан ябадалай талаар, ажалда дурлаж пургаха, энэрхы сэдьхэлтэйгээр, үнэн зүбөөр хүмүүжүүлхэ гээшэ баһал гол зорилго болоно. Удахагүй СССР-эй СПО-до (ФДО) ехэшүүл тухай дүрим организацида оролгын гурим, эрхэнүүд болон уялгэнуудые тодорхойлхо. Маанадтай харилсан ажаллаха, манай нүхэр болохо хүсэлтэй хүнүүдые абахаар түгэс бэлэмди.

ПИОНЕРЭЙ ОРГАНИЗАЦИНУУДАЙ ҺҮЛДЭ ТЭМДЭГҮҮД ТУХАЙ

Пионерэй X слет һүлдэ тэмдэгүүд ямар байхаб гэжэ өөһэдөө шиидхэхэ эрхэ олгоо. Тэндэ нютагай, национальна, республикын һүлдэ тэмдэг харуулагдаһан байхадань хамаагүй. Бидэ Буряадай пионернүүдэй галстугай үнгэ, хэмжээн ямар байхаб, тэрэнние яагаад зүүхэб, хайшан гээд уяхаб гэжэ өөһэдөө тодорхойлхо аргатайбди. В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ пионерэй организациин республиканска Советэй пленум декабрь һарада боложо, эдэ бүгэдые шиидхэхэ. Отрядай һүлдэ тэмдэг (туг, значок, вымпел, шеврон гэхэ мэтэ) ямар байхаб гэжэ пионерэй отряд бүхэн өөрөө шиидхэхэ.

Гүрэнэй һүлдэ тэмдэгые, СССР-эй СПО-гой (ФДО) улаан тугые хүндэлэн еһололго хадаа бултанай заншал зандаа үлэхэ. Гэхэтэй хамта, манай республикын организацида өөрын еһо заншалнууд байжа магадгүй. Горн болон барабантай хамта национальна хүгжэмэй инструментнүүдые, дуунуудые, аялга хэрэглэхэдэ болохо. Хүүгэдһээ болон ехэшүүлһээ дурадхалнуудые хүлеэхэбди.

УСТАВТА ШЭНЭ ЮУН ОРУУЛАГДААБ!

Тэрэ урдынхи уставһаа эрид шалгарна. Тиигээд пионерэй дружинада отрядта бэеэ тодорхойлхо, зохеохы еһоор ажаллаха арга боломжонуудые олгоно. Жэшээлхэдэ, абалгын дүримүүд, заншалнууд организацинуудта тодорхойлогдохо. Тиихэдээ эдэ бүгэдэн һайн дураар бэелүүлэгдэхэ.

Пионерэй коллективүүдэй дэргэдэ 6—10 наһатай хүүгэдэй хүсэлэлэй еһоор нэгэдүүлэгдэһэн октябрятанарай бүлэгүүдые байгуулхада болохо. Тэдэнэр баһал өөһэдын дүримүүдтэй, һүлдэ тэмдэгтэй, заншалнуудтай, хубсаһануудтай байха.

Республиканска организаци пионерэй коллективүүдэй дэргэдэхи хүүгэдэй бүлэгүүдтэ ондоо нэрэ шэлэхэ эрхэтэй байха. Энээн тухай бодожо үзэхэ хэрэгтэй.

ПИОНЕРЭЙ КОЛЛЕКТИВҮҮД ХААНА БАЙГУУЛАГДАХА АРГАТАЙБ!

Нэгэ наһанай гү, али элдэб наһанай хүүгэдһээ байгуулагдаһан пионерэй коллектив (отряд, бригада гэхэ мэтэ) пионерэй организациин үндэһэн болохо. Тэрэ һургуулида, мүн һургуулиһаа гадууршье байгуулагдажа болоно. Гансал энээнние хүүгэд өөһэдөө шиидхэхэ.

ПИОНЕРЭЙ ОРГАНИЗАЦИИН ХОЛБОО БАРИСААНУУД

Республикын пионерэй организаци арадай эрдэм һуралсалтай, профсоюзуудтай, ниитын эмхинүүдтэй, холбоонуудтай, энэ хэрэгээр һонирходог бүхы хүнүүдтэй холбоо барисаа тогтооходо.

Парти болон комсомолдо онсо үүргэ үгтэнэ. Ямаршье парти, хүдэлөөн, эмхи партиин дэргэдэ хүүгэдэй организацинуудые байгуулха тухай бэшэ, харин хүүгэдые хүмүүжүүлгын хамтын хэрэгтэ хубитаяа оруулха тухай бодомжолхо зэргэтэй гэжэ мүнөө мэдэрхэ гээшэ гол шухала. Пионер комсомолтой олон ажал хэрэгүүдээр холбоотой. Тиимэһээ бидэ комсомолой дэмжэлгэ, туһаламжада түшэглэн, харилсан ажаллахабди. Финансын болон кадрнуудай талаар манда шиидхэгдээгүй асуудалнууд олон. Тиимэһээ арадай депутадуудта, правительствэдэ найдаха дурамнай хүрэнэ.

М. ПУЗАНОВА,
В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ пионерэй организациин республиканска Советэй түрүүлэгшэ.

Анхарагты, конкурс!

«МАНАЙ ҺҮЛДЭ ТЭМДЭГҮҮД»

Пионерэй организациин республиканска Совет бүхы пионернүүдые, һурагшадые, мүн ехэшүүлые «Манай һүлдэ тэмдэгүүд» гэһэн конкурсдо хабаадалсахыень урина.

Конкурсдо хабаадагшад юу хэхэб гэбэл:
1. Дурадхалнуудые зохеогоод, тодоор харуулха. Буряадай пионернүүдэй галстук ямар байхаб! Тэрэнние үдэр бүхэндэ зүүхэ уялгатай гү!

2. Буряадай пионерэй организациин пионерэй значок, эмблемэ ямар байхаб [15 смх15 см хэмжээнэй хуудаһан дээрэ үнгэтэ эскизүүдые бэлдэхэ].

Буряадай пионерэй организациин һүлдэ тэмдэгүүд манай ажаһуудаг хизаар тухай, пионерэй организациин ажабайдалда болоһон шухала үйлэ хэрэгүүд, манай зорилгонууд тухай мэдээсэл харуулха зэргэтэй.

Конкурсдо илагшадые «Артек», «Орленок», «Океан» гэһэн Бүхэсоюзна пионерэй лагерьнуудта ошохо путевконууд хүлеэнэ.

Иимэ адресаар хүдэлмэринүүдээ эльгээхэ: 670000, Улаан-Үдэ хото, Сүхэ-Баатарай үйлсэ, ВЛКСМ-эй реском, РСПО «Конкурс» гэжэ тэмдэгтэйгээр.

1990 оной ноябриин 20-до хүдэлмэринүүдые абалгын болзор дүүрэхэ.

Илагшад 1990 оной декабриин 1-дэ мэдээжэ болохо.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

Харилсаха арга

Би 14 наһатайб. 14—16 наһатай хүбүүнтэй танилсаха хүсэлтэйб. Би фортепьянын классаар хүгжэмэй һургуули дүүргээб. Ном уншаха, кино хараха дуратайб. Мүнөөнэй хүгжэмдэ анхаралаа табидагби. Минии адрес: 670009, Улаан-Үдэ хото, а/я 736, Ольгодо.

* * *

Фигурна халтиралгада дуратайб, «Кристана», «Анонс», «Мираж», «Звезды», «Ласковый май», «Мама», «Неоновый мальчик», «Кино» гэхэ мэтэ группанууд намда һайшаагдадаг.

Адрес: 671930, БурАССР, Закаменск поселок, Крупскаягай үйлсэ, 23 кв. 9, Игумнова Ольгодо.

* * *

НЛО, саһан хүн болон полтергейст тухай мэдээсэлнүүдые суглуулдагби. Хүгжэм шагнаха дуратайб.

Минии адрес: 670031, Улаан-Үдэ хото, Бульвар Карла Маркса, 22, кв. 84, Ковалева Еленэдэ.

ХҮҮГЭД ХЭНДЭШЬЕ ХЭРЭГГҮЙ ГҮ?

«ОКТЯБРЬСКА райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ Н. П. Быков Бабушкинай үйлсөөр оршоһон 28-дахи гэрые манда арендээр үгэхэ тухай асуудалые һайн тээшэнь шиидхэхэ байха гэжэ БурАССР-эй арадай эрдэм һуралсалай министерствын эдир туристнуудай республиканска станци [РСЮТ] гүйнa. Эндэ районой «ФИРН» гэжэ туристнуудай залуушуулай клуб түбхинэхэ. Район дотор хүүгэдэй түсхай шэглэлтэй туристическэ клуб байгуулхаар үнинэй болонхой. Юундэб гэхэдэ, олохон хүүгэд түрэл хизаараараа аяншалганuудта ябаха дуратай байдаг. Тэдэ хада хабсагайгаар абиран, бэеэ һорихо бшуу. Тэдэнэй дунда хүмүүжүүлгэдэ оросогүй хүүгэд яһала олон юм. Тэдэмнай городой шулуун гэрнүүдтэ хүмүүжэжэ, гэртэхи ажал балайшье хэжэ һураагүй байхаяа һанадаг. Иимэ хүүгэд туристнуудай эбтэй эетэй бүлэдэ орожо, сагай уларилай хүшэр хүндэ байдалда аяншалганuудые эмхидхэжэ, бэе махабадаа хатуужуулха, бэрхэ туһалагшад болохо аргатай.

Мүнөө кружогуудай хэшээлнүүд гүйсэд һайнаар түхеэрэгдээгүй гэрнүүд соо гү, али хүүгэдтэ, хүтэлбэрилэгшэдэ таагүй сагта, һайнаар түхеэрэгдээгүй һуралсалай классууд соо үнгэрдэг. Тиимэһээ өөрын гэртэй болохо тухай асуудал эрид хурсаар табигдана.

Энэ хүшэр сагта Улаан-Үдын ПУЖК-гай начальник С. П. Гаврилов манай гуйлтые хангажа, Бабушкинай үйлсөөр оршоһон 28-дахи гэрые үгэхэ болоо гэжэ дуулахадаа, бидэ баярлаабди. Арендын түлбэри тухай асуудал арадай эрдэм һуралсалай министерствэдэ зүбшөөгдэнхэй.

Апрелиин эсэстэ хооһон комнатонууд соо орожо, бидэ түбхинэжэ эхилээ бэлэйбди. Гэхэ зуура, энэ үедэ урдандаа энэ гэртэ байһан «Маяк» гэжэ хүүгэдэй клубай хүтэлбэрилэгшэ С. Богатых өөртөө спонсор—«Гарантия» гэһэн кооператив олоо. Тиигээд манай гэрые кооперативта үгэхэ гэжэ найдуулаа.

Теэдшье 6-дахи ЖЭУ-да баян кооператорнуудтай ойхадань, өөһэдтэншье ашатай туһатай байха бшуу. Тиимэһээ манай хүүгэд хэндэшье хэрэггүй болоjo, гэргүйгөөр үлэшэхэнь, гадаа хаягдахань гээшэ. Турклубай гэхэ гү, али хүүгэдэй аша туһада энэ гэрые арендээр абаха тухай асуудал шиидхэхыень ехээр гуйнабди.

РСЮТ-гай директор В. П. ИЛЬГЕЕВ».

Энэ арсалдаата хэрэгээр асуудал хайшан гэжэ шиидхэгдэһэн байгааб гэжэ хөөрэжэ үгэхыень турклубай хүтэлбэрилэгшэ Л. Т. Сандановада хандааб. Районой, партиин, комсомолой райкомуудай түлөөлэгшэдтэй хамта Советскэ райгүйсэдкомдо гурбан заседани үнгэргэгдөө. Бултадаа клубай түлөө һанамжаяа хэлээ. Теэдшье кооператорнууд өөһэдөөшье энэ гэртэ орохо гэжэ балайшье ехээр хүсэнэгүй. Клубай хүтэлбэрилэгшэд иимэ шиидхэбэри мэдэхэдээ, тон ехээр гайхаба: Октябрьска райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ байһан Н. П. Быков коогараа табижа, энэ гэр кооперативта үгэжэрхибэ. Тэрэнэй иимэ шиидхэбэри абахадаа, ямар баримта хүтэлбэри болгоһыень ойлгохын аргагүй.

Мүнөө кооператорнууд эндэ түбхинэнхэй. Тиихэдээ тэдэ суурганuудые хобхо таташа абаад, турклубай хэрэгсэлнүүдые подсобко руу оруулаа. Ямаршье гомдолой орохогүйн түлэ тэдэ тэндэ дүрсэлэн зурадаг студи байгуулха хүсэлтэй. Энэ компанида хоер мольберт табиха аргагүй гэжэ Лия Тогмитовна Санданова хэлэбэ. Тэдэ дүрсэлэн зурадаг студи нээхэмнай гэжэ мэхэлээд, бэеэ далдалан нюунагүй гээшэ ха гү?

Манай энэ түүхэ үнинэй болошонхой, энээн тухай олон юумэ хэлэхэшье дурагүйбди. Гансал манай хүүгэд хохидожо, хэндэшье хэрэггүй, дуратай, һанаандаа таараһан ажал хэрэгээ эрхилхэ арга боломжогүй үлэшэбэ гээшэ...

Т. АМАРИНА.

СОВЕТ ЦИРКЫН УРШАГТА ЯБАДАЛНУУД

СОВЕТСКЭ СОЮЗ Кеннедиин нэрэмжэтэ аэропортһоо эхилдэг гэжэ дуулаһаншье байжа болохот. Юрэдөө бүхы юумэнһээ эхилдэг гэжэ хэлээгүйнь лэ болоо. «Пан Америкен» гэжэ компаниин аэровокзалай үүдэндэ туһаса ерэхэдэтнай «Аэрофлодой» рейсээр ниидэхэеэ байһан хүнүүдэй багаж абажа байха. Эдэ үдэрнүүдтэ аэровокзалда ерэжэ, үдэшэжэ байһан хүнүүдэй дунда нилээд удаахан зогсожо, бүхы юумэ адаглан харааб. Совет хүнүүд ута гэгшын ээлжээндэ зогсожо, гартаа баряад ябаһан юумэеэ түргэн тушааха гэжэ ондоо тээшээ анхарха сүлөөгүй зогсонод. Тэдэнэй дунда американецууд үсөөн хэбэртэй.

Газаа хэды аляма халуун байгаашье һаань, ээлжээндэ зогсогшод хапуустадал адли хэдэн дабхар хубсаһа үмдэнхэйнүүд. Гартаа ехэ юумэ барихаяа зүрхэ алдаһан хүнүүд лэ имэ хэдэн дабхар хубсаһа үмдөө гэжэ хэншьеб тайлбарилна. Теэд видеомагнитофон, компьютер гэхэ мэтые бэедээ шагтагалхагүй ха юмши. Эдэ пассажирнууд август һарада ниилээд ехэ юумэ бэе дээрээ үзэхэнь, туршахань гэжэ һанажа байгаа һэм.

Тушаагдажа байһан багаж харахадаа, сошоод абахаар. Хилын саана хүдэлдэг бүлэг совет хүдэлмэрилэгшэд тиимэ гэхэ аргагүй угаа томо картон хайрсагуудые шэрэжэ асарна. ООН-ой дэргэдэхи СССР-эй элшэн сайдай секретариие таниха байһан тула башенна кран асарба гүт гэжэ шогтой хүхюунээр тэрээндэ хандабаб. Тэрэ минии асуудалда харюу үгэнгүйгөөр юрэл гараа дэлгээгээд абаа һэн. Тиихэдэнь эдэ томо картон хайрсагууд соо совет ВВС-тэ ээлжээтэ суперкомпьютер абаашажа ябана гэжэ ойлгобоб.

«Аэрофлот» юундэ хоер дахин буудалтайгаар Москва ниидэнэб гэжэ эндэһээл ойлгохоор бэшэ гү... Нэгэ ниидэлгээр имэ томо юумэ абаашажа шадахагүйл. Тиигээдшье самоледууд соо хүн зон олон байдаг. «Пан Америкен» гэжэ хүсэтэ томо самоледой салон хооһон шахуу байхаяа һанадаг. Ходо имэ байдаг гэжэ хэлэхээр бэшэ ааб даа.

Мартын 31-дэ һүүлшынхеэ Москваһаа ниидэхэдэмни американ «Боинг» нэгэшье сүлөө һууригүй, дүүрэн пассажирнуудтай өөдөө дэгдээ бэлэй. Салон соо совет сигаредэй шороб үнэр гутажа, нюргаар набтаршаг аад, багжагар бата бэетэй хүбүүд коридор соогуур урагша хойшоо һүндэлхэ юм. Алтан шүдэтэй эдэ хүбүүднай хэд бэ гэжэ салон соо һуугшад шэбир-һабир гэлдэнэд. Һүүлдэ мэдэхэдэмнай тэдэнэр хоер жэлээр Америкэ ниидэжэ ябаһан совет циркын артистнууд байба.

«Элдэб янзын хүнүүдтэй ушардагбди,—гэжэ минии урда тээ һууһан эхэнэр томоотой янзаар дуугараад абана. Туалэдэй кабина сооһоо мылэ болон бусад жэжэбожо юумэ байлгадаггүй ута гартайшуулшье дайралдадаг. Үшөө тиихэдэ һуури дээрээ эдеэнэй үлэгдэлнүүдые, хэрэглэгдэһэн саарһа гэхэ мэтые орхижорхихо ушарнуудшье болодог. Тамхинай үлэгдэл хаанашье хаяжархиха ябадал алхам бүхэндэ ушардаг ааб даа.

Артистнууд урданайхидал адли үдэрэй туршада 20 доллар абадаг гү гэжэ һонирхобоб. Жараад онуудай эхин багта оройдоол 7 доллар түлэдэг байһан һаа, мүнөө һураггүй ехэ болоо гээшэ. Энэ удаа Америкэдэ маанадта 100 доллар хүрэтэр түлэхэ гэжэ хэлсэнэ. Ямар эдеэ хоолой зүйл абаашажа ябанабта гэжэ асуухадамни, загаһанай түрьһэ, нэгэ бага колбаса мэтые абанхайбди гэжэ хөөрэмтэй янзын нэгэ басаган намда дүтэлнэ.

Мүльһэн дээрэ концерт харуулдаг артистнуудта орходоо ондоо «түхэлэй» зон гээшэбди гэжэ тэрэ басаган намда шэбэнээ. «Боинг» аэродромой зурууд дээрэ ехэл хүндөөр буужа, дээгүүр габяатай байһан юумэн поол дээгүүр тарашоо.

Циркын гастрольнууд ехэл урагшагүйгөөр эхилээ һэн гэжэ хэлэбэл, алдуу болохогүй, 1,5 һарын үнгэрхэдэ цирк Атлант шадарай Мариэтте гэжэ газарта хан гэхэ мүнгэгүй үлэшэһэн байна. Эндэ совет артистнуудые нютагай баптистнуудай дуган һүмэ хооллуулдаг байгаа. Нютагай хүнүүд консервэнүүдые асаржа үгэхэ...

Жэл урда тээнь наһа бараһан импрессариогой туһалагша байһан Максим Гершунофф һэргылэмжэтэй байха хэрэгтэй гэжэ тон зүб һануулһан байгаа. Үнгэрэгшэ жэлэй майн 21-дэ «Нью-Йорк таймс» американ дэлгүүрэй ямар болохоео байһан тухай дэлгэрэнгыгээр тайлбарилжа үгөө. Хахад жэл тухай совет цирк США-гаар гастрольдо гаража, уданшьегүй хоердохи цирк Нью-Йорк хүрэжэ ерэһэн байна. Гурбадахи циркын ерэбэл, тэдэниие тэдхэжэ шадахагүйбди гэжэ засагаархид хэлээ.

Бусад совет коллективүүд мүн лэ имэрхүү байдалда оло дахин ороод абаһан байна. 1988 оной июнь һарада Ленинградай драматическа Бага театр мүн лэ имэ байдалда ороод абаа. Үнгэрэгшэ жэлэй февраль һарада Балтиморто Донецкын балет удаан саг соо байха баатай болоо. Ушар юуб гэхэдэ, американ спонсорнууд мүнгэ түлэхэеэ таһа арсаһан байна. Дээрэ дурсагдаһан хоер ушарта совет артистнуудые американ меценадууд нэгэнтэ бэшэ абаһан гэжэ хэлэбэл, алдуу болохогүй.

«Россин Бим-Бом гэжэ нэрэтэй агууехэ цирк» гэжэ томоор нэрлэгдэһэн 110 артистнууд болон техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй коллектив Джорджия мотельдэ тогтожо, урдаа ехэ зорилгонуудые табяа. Энэ коллективтэй хамта би мартын 31-дэ Америкэ ниидэжэ ерээ һэм. Апрелиин 21 болотор цирк Баруун Вирджиниин Виллинг хотодо практика гараа. Городой «эитрипэ бүхэндэ» Виллинг хото урялһан томо гэгшын плакадууд табигдаа һэн. Циркын директор Юрий Туркин тэдэ үдэрнүүд гушаа ехэл дуратайгаар хөөрэжэ үгөө. Генеральна репетицидэ бүхы шэнэ танилнуудһай уригдаһан байна. «Ехэл олон зон суглараа һэн,—гэжэ циркын директор дурдан һанана.—Мянганһаа үлүү хүнүүд ерэһэн байха гэжэ һанадагби. Тэдэнэр бүгэдэ артистнуудай гарнуудые шангаар адхажа, халуун баярые хүргөө. Түрүүшымнай уулзалга имэ баяртайгаар үнгэрһэн байна».

Удаань гастрольнууд эхилжэ, цирк долоон концерт Пенсильваниин штадай Херш хотодо, табан концерт Теннесиин штадай Ноксвилл городто табяа. Удаадахи концертнүүд баһал амжалтатайгаар үнгэрбэшье, харагшад тиимэшье олон байгаагүй. Үнгэрэгшэ неделидэ Теннеси штадай Джонсон Сити хотодо харагшад үсөөн байжа, цирк түхеэрэлгэнүүд болон гэр байрын түлөө түлэхэ мүнгэгүй үлэшоо. Хоер отельһээ гаргагдаһан циркын артистнуудта бэрхэтэйхэн байдал тохеолдоо һэн.

13 мори, Гаарош гэжэ нэрэтэй һармагшание, 5 баабгай гэхэ мэтые Ньюбургдахи фермэдэ эльгээжэ, Алекс Никлсын транспортна компанида даалгаа.

Артистнуудые Джонсон-Ситиин «Холидей иннһээ» намнажа гаргаба. Тиихэдэнь тэдэ Мариэтте ерэбэ. Тэдэнэй чемодануудаа тайлажа үрдеэгүй байтарнь, уржынсаадэрэй средадал адляар нютагай «Мотель сикс» орхижо гараһыень гуйба. Зүгөөр ондоо отель «Скоттиш инн» отельдэ тэдэниие оруулба. Автомобилиин байдаг газарта мүнөө совет циркынхид бэеэ һоридог. Тэрэнэй директор Грег Пэттон иигэжэ хэлэбэ: «130 хүниие үйлсэдэ намнажа гаргаха хатуу зүрхэтэй бэшэб даа». (Совет айлшад оройдоол 110 гэжэ би хэлээ һэм: 92 артист, хангадаг ба захиргаанай 18 хүдэлмэрилэгшэд—гэрэлэй талаар уран зураашад, абгаанай режиссер, администратор, директор гэхэ мэтэ).

Мотельдэ үдэр бүхэндөө үнгэргэхэдөө 1550 доллар түлэхэ хэрэгтэй: Мариэттедэ Нью-Йоркын сэнтэй адли бэшэ юм. Труппа мүнгэгүй болошонхой, гэбэшье мотелиин түлөө түлэхэ һайхан сэдьхэлтэй хүн үдэр бүхэндэ олдоод лэ байха юм.

Энэ гастроль үнгэргэхын тула мүнгэ һомолһон Кувейдэй бизнесменэй мүнгэ түлэхэеэ гэнтэ арсажархихадань, бүхы хэрэг буруу һүрэшоо һэн гэжэ гастроль эмхидхэһэн америкынхид тайлбарилан хэлэбэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ Москвада баһал имэрхүү ушар болоо һэн. Тиихэдэ эгээл һүүлшын үедэ Суданай спонсор гоё һайхан дангиныи конкурсые мүнгэгүйгөөр үлөөжэрхео бэлэй. Имэ байдалда ороод, Советскэ Союз хахад гүрэнэй хүн зоной үлэсхэлэн хооһоор туража үхэжэ байһан Суданһаа спонсорто гуйлтатайгаар хандаха баатай болоо һэн. Зүгөөр Кувейт гээшэмнай тад ондоо хэрэг ааб даа. Кувейт меценат хахад миллион доллар үгэхэбди гэжэ найдуулһан аад, оройдоол 331 мянган доллар оруулаа юм.

Минии клиент хэндэшье мүнгэ үгэхэ хүсэлгүй байгаа юм, мүнгэ урьһаар үгэһэн аад, тэрэнээ гэдэргэнь бусаажа абаха хүсэлтэй байгаа гэжэ мүнөө тэрэнэй адвокат Брукс Сэвидж мэдүүлнэ. Джонсон-Ситидэ гастролиин болюулагдаһан үедэ цирк 450 доллар үридэ ороод байгаа.

Совет артистнууд хэрэгнай һайнаар түгэсэхэ гэжэ найдана гээд Туркин хэлэбэ: «Гастроль эмхидхэлгэ болюулагдаха гэжэ яаха юм. Имэ, юумэн болохогүй гэжэ һананаб,—гээд тэрэ хэлэбэ.—Америкэ айхабтар ехэ гүрэн ха юм, тэндэ совет хүнүүдтэ һайнаар хандана гэжэ ойлгообди».

«Бидэ эндэ олон юумэ ойлгожо яданабди,—гэжэ циркын директор үргэлжэлүүлбэ.—Бизнеснай бизнес, мүнгэмнай мүнгэн юм бэзэ, гэбэшье бидэ энэ аяншалгада зургаан һара соо эршэмтэйгээр бэлдээ, репетици үнгэргөө, шэмэглэл, манеж бэлдээ ха юмбибди. Бүхы юумэн үндэр хэмжээндэ хэгдэһэн байна бшуу. Эндэ хэды охо мүнгэн гаргашалагдаа, ажал хэгдээ гээшэб. Мүнөө зогсошоо һаамнай, юун болоптойб! Имэ байдалтай ушарха еһогүйбди гэжэ би найданаб».

Ленинградай Бага драмтеатрай уран зохёолой хубиие даагша Михаил Стронин 1988 оной июнь һарада имэрхүү юумэн тухай хэлээ һэн. Тиихэдэ тэрэнэй театр Нью-Йоркдо мүнгэгүйгөөр үлэшэһэн байгаа. «Дэлхэй дээрэ эгээл баян орон аад, хүрөөгүй мүнгыень аргаяа оложо бэдэржэ олоод, хүсэлдүүлжэ үгэхэгүй гэһэн байдалые би ойлгоногүйб»,—гэжэ тэрэ хоротойхоноор хэлээ бэлэй. Минии арад экономическа эрид хубилалтануудые хэхээр бэлэн бэшэ гэжэ һэжэглэхэдээ Горбачевой зүб байһые эдэ бүгэдэн гэршэлнэ бшуу: бидэ хэды охоор оролдообибди, тоаарнайшье нэгэдэхи сортын гэжэ ойлгохонь хүнүүдтэ хүшэр байна, харин спонсорнууд, харагшадшье олдохогүй юм. Энэ психологи Туркин иигэжэ тон зүбөөр тодорхойлоо: «Бизнеснай бизнес лэ, мүнгэмнай мүнгэн лэ юм бээз, гэбэшье бидэ зургаан һара соо хэды эдэбхитэйгээр бэлдээ гээшэбибди...»

Минии ажаһууһан жэлнүүдтэ энэ районодо хэдэн арбаад алсабхинууд, ресторанууд нээгдээ, хаагдаа гээшэб. Тэдэнэй зээд баһал удаан бэлдэдэг байгаа, интерьерынь шэмэглэн гоеохододо хэды ехэ мүнгэ гаргашалааб, товарыншье эрхим һайн байгаа. Гансал дэлгүүр тэдээндэ һуури оложо үгөөгүй, тиимэһээ тэдэ хооһоор үлөө, гарзатаа бшуу. Тэдэнэй оронд бусад зон ерэжэ, баһал жэл тухай байнгүйгөөр хаагдашадаг һэн. Эдэ бүгэдые ходо ходо адаглан хараха гээшэ уйдхаргай байдаг. Теэд Америкэдэ бүхы юумэн бии. Хүндэ хүндэ чемоданнуудые үргөөд, эндэһээ хүн ябадаг.

Циркын артист гээшэ баһал хүн ха юм, тэрэ харагшадгүйгөөр ажаһуужа шадахагүй гэжэ Туркин мэдэрбэ. Тэрэмнай аккумулятор мэтэ зал соо һууһан хүнүүдһээ зориг бадардаг ха юм. Циркын артист манеж соогоо ажаһуудаг, энэ тэрэнэй ажабайдал болодог». «Тэхэрихэ тухай тэдэнэй хэниишье бодоногүйл!—гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.—Хүдэлжэ эхилхэбди гэжэ тэдэ бултадаа этигэнэ. Теэдшье этигэнгүй яахаб даа, тиигээгүй һаа, тэдэ иигэжэ хэлэхэ һэн: таанад маанадые эльгээгты, бидэ гэртээ харихамнай!»

«Советскэ Союздаа бусахын орондо Атлант шадарай отель соо һуугаа һаамнай дээрэ ха гэжэ совет циркын труппа бодоо ха,—гэжэ «Уоллстрит джорнэл» газетэ энээн тушаа хоротойхоноор бэшээ һэн.—Хубилган шэнэдхэлгын нэгэ түхэригтэ орходоо ноль доллар үнэтэй сэнтэй гэһэн удхатай гэжэ бидэ ойлгоо һэмди». Артистнуудые ойлгохонь хүшэр бэшэ: «Хэды урагшагүйдэжэ урмаа хухарсаашье һаа, яахыншье аргагүй байгаа. Хэлсээнэй еһоор артист 11 һарын туршада наада харуулаад, һүүлээрнь 30 гү, али 60 үдэр соо амаралта абаад, нютагаа бусаха аргатай байба. Тиигээд дахинаа Америкэ бусажа, арба нэгэ һара хүдэлхэ аргатай байгаа. Имэ хүсэл бодолтоео хахасаха гээшэ хэды хүшэр хүндэб даа. Циркын артистнуудые үнэн зүрхэнһөө хайрламаар.

Американецууд хүнүүдэй аюулда ороходонь туһалхаар хододоо бэлэн байдаг. Нютагай прачечна түлөөһэгүйгөөр хубсаһа хунараа угаахыень дурадхаба, хэдэн ресторанууд эдеэ хоолые эльгээгээ, баптист һүмэһөө үдэр бүхэндэ үдын хоол асаржа үгэнэ. «Ямаршьегүй амтатайхан эдеэ асардаг,—гэжэ Туркин хэлэбэ.—Манай эндэһээ ошоһон олохон хүнүүд манда туһалдаг. Олохон ородууд манда ерээд, иигэжэ асуудаг: таанадта туһалха аргатай гээшэ гүбди? Ямар нэгэ город хараха хүсэлтэй һаатнай, абзаашажа харуулхадамнай болохо. Артистда нэгэ үгэ мүнгэнһөө үнэтэй сэнтэй байдаг. Тэдэнэртэ манай циркын зүгһөө айхабтар ехэ баяр хүргыт. Манда материальна талаар туһалһан, манай гастроль амжалтатайгаар үнгэрхэ гэжэ этигэһэн хүнүүдтэ бултандань баяр баясхалан хүргэхэ хэрэгтэй...»

...Энэ долоон хоногто цирк Атлантын «Омни» гэжэ нэрэтэй зал соо наада харуулха гэжэ Туркин хэлэбэ. Артистнууд яһала мүнгэ оложо, үри шэриеэ түлөөд, гастролео үргэлжэлүүлхэ байхабди гэжэ найдана гэжэ тэрэ хэлэбэ. Магад элдэб эди шэдитэй ушаржа болохобди, үгы гэбэл юуншье болоногүй бэзэ...

Владимир КОЗЛОВСКИЙ.

(«Новое русское слово» Нью—Йорк—ИМА—пресс).

БОДОМЖОТОЙ ХАНДАСА ХЭРЭГТЭЙ

СССР-эй Президентын байгша оной августын 12-то хэһэн мэдүүлгэ соо оборонын асуудалнууд гансал ССР Союзай зиндаада шиидхэгдэхэ асуудалнууд болоно гэжэ мэдүүлээ. Тиимэһээ газар дээрэмнай сэрэгэй байһан ушар манай бэеэ даaһан байдалые хэзагайруулна гэжэ Эстониин ССР-эй Верховно Соведэй мэдүүлһэниинь дороо ямаршье үндэһэгүй болоно гээшэ. СССР-эй Президентын мэдүүлгэ соохи энэ хуби тухай һанамжала хэлэхыень ТАСС-ай корреспондент В. Гондусов СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Генеральна Штабай начальнигай орлогшо Г. Кривошеевые гуйһан байна:

— Манай ороной амин шухала асуудалнуудта хабаатай асуудалнуудаар, тэрэ тоодо тэрэнэй бэеэ хамгаалха шадабарида хабаатай асуудалнуудаар яаралтай, бодомжогүй шиидхэбэринүүдые абаһан Эстониин парламентаринуудай толгойень СССР-эй Президентын мэдүүлгэ «сэлмээжэ» болохо хэш. Юуб гэхэдэ, бэеэ хамгаалха шадалаа һуларуулжа яашье болохогүй ха юм.

Хэнэйшье мэдэһээр, оборонын асуудалнууд СССР-эй зиндаада бүхы дээрээ шиидхэгдэхэ еһотой. Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй урда гаража байдаг материально-техническэ, кадрова болон бусад асуудалнуудые нэгэшье союзна республика бэеэ даагаад шиидхэжэ шадахагүй. Эстони энэ талаар ондоо байдалтай бэшэ юм. Мүнөө үедэ манай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй бүхы частьнууд эндэ бии гээшэ ха. Тиихэдээ хэрэгтэй хэмжээн соо оруулагданхай. Хэникешьеб дарахын, ямаршьеб карательна хэмжээнүүдые абахын тулада эндэхи манай сэрэг олошоруулагдана гэһэн абяануудые эрид буруушаажа, тон харюусалгатайгаар һүүлэй үедэ нэмэлтэ частьнууд Эстони руу оруулагдаагүй гэжэ хэлэнэб.

Урда сагһаа тогтонижоһон байгууламжые бодото байдалтай тааралдуулангүйгөөр эбдэхэ гээшэ таарамжагүй хэрэг болоно. Орео зэбсэгжэлтэй болон техникатай сэрэгэй частьнуудта энэ нэн түрүүн хабаатай aаб даа. ПВО-гой сэрэгэй частьнуудай жэшээ дээрэ энээниие тон элеэр харахаар. Эхэ оронойнгоо агаарай дайда хамгаалгын байгууламжые һандаргаажа болохо юм аал? Агаарай дайда хамгаалгын сэрэгүүд гансал сэрэгэй алба хаагшадые хамгаалха зорилготой бэшэ, мүн гол түлэб экономическа, захиргаанай обьектнүүдые хамгаалха еһотой ха юм. Эдэ частьнууд мүнөө сагай техникээр хангагданхай, тэдэнэрэй сэрэгэй бэлэдхэлдэ табигдадаг эрилтэнүүд тон дээдэ хэмжээнэй байдаг. Энэ байгууламжые һандаргаа һаа, хойшолонгуудыень уридшалан тодоруулхын аргагүй гэдэргээ алхам хэгдэхэ ха юм. Сэрэгэй бусадшье янза түхэлнүүдтэ энэ хабаатай.

Республикын газар дээрэ сэрэгэй частьнуудые хайшан гэжэ байрлуулха тухай гансал асуудалаар бэшэ, мүн сэрэгэй частьнуудые бүридхэлгэдэ Эстониин Верховно Соведэй хандасань гайхал түрүүлнэ. Хабарай сэрэгтэ татагалгын дүнгүүд энээниие тодоор гэршэлэн харуулна. Эстонидо энэ талаар түсэб оройдоо 42 процент дүүргэгдээ. Эстон 2500 гаран хүбүүд Конституцяар хараалагдаһан уялгаһаа хулжажа ябана. Недондо бүхыдөө бүхы орон соомнайшье сэрэгэй албанһаа арсагшадай тоо иимэ олон байгаагүй. Хуули бусa ябадал гаргаһан эдэ залуу зондо эсэргүү бодото алхамуудые республикын хуули хамгаалгын органууд хээгүй байһаар.

Эндэ нэгэ ондоо асуудал тон шухала юм. Эстон хүбүүдые нютагһаань холо алба хэхыень эльгээнэ гэһэн һанамжа буруу. Прибалтикын болон хүршэ сэрэгэй округуудта Эстониин түлөөлэгшэд тон олооро алба хэдэг юм. Гансал нютагай хараа бодол баримталха болоо һаа, сэрэгэй талаар һайн бэлэдхэл хангахын аргагүй газарнууд орон соомнай олон ха юм даа гэжэ бидэ бултадаа ойлгохо еһотойбди.

Манай хүбүүд гансал нютагтаа алба хэхэ еһотой гэһэн эрилтэ табижа, национальна сэрэгэй эмхидхэлнүүдые бии болгохо гээшэ нэн түрүүн республикын ээм дээрэ экономическа ехэ ашаан болон бууха ха юм.

Армида харша хараа бодолнуудай тус республикада үргэнөөр тараад байһанаарнь һанаагаа зобонгүй байхын аргагүй юм. Сэрэгэй комиссариадуудай ажал ябуулгада һаалта хэхэ зорилготойгоор эдэ бүхы юумэн хэгдэнэ. Сэрэгэй алба хаагшадай бүлэнүүдтэ хандалга энэл юумэндэ сэхэ хабаатай. Тэдэнэр тус республика соо ямаршье эрхэгүй болонхой байна бшуу. Совет сэрэгшэдэй хүшөөнүүдые муу муухайгаар бузарлаха ябадалнууд мүн лэ үзэгдэнэ.

Республикын экологидо манай сэрэгшэд ехэ хохидол ушаруулна гэһэн һанамжанууд баһал дороо ямаршье үндэһэгүй байха юм. Байгаалида хохидол ушаруулха зарим ушарнууд үзэгдэдэг байгаа гээд Оборонын министерство арсанагүй. Гэхэ зуура сэрэгэй коллективүүд ямар нэгэ хохидол ушаруулаа һаа, тэрэнээ гансата бусаадаг гээд тэмдэглэе.

Оборонотой холбоотой асуудалнуудые шиидхэхэ хэрэгтэй. Зүгөөр тэрэниие хэрэг бүтээмжэтэйгээр, хэрэг мэдэхээр бэелүүлхэ шухала. Тиимэһээ СССР-эй Президент өөрынгөө хэһэн мэдүүлгэ соо гүрэнэй урда оборонын талаар табигдажа байһан асуудалнуудта зүбөөр, һайн һайхан хараа бодолтойгоор хандахыень Эстониин Верховно Соведые уряалһан байха юм. Хамтаараа хэлсэжэ, тогтоһон байдалһаа гарахые оролдохо, сэлмэг һайхан ухаагаа алдахагүй, бодото байдал зүбөөр ойлгохо гээшэ тон шухала. Тон шэнэ ССР Союзые — бэеэ даaһан гүрэнүүдэй Союзые бии болгохо ябадалые хуулита еһоор баталһан союзна шэнэ хэлсээн эндэ туһа болохо һэн. (ТАСС).

ЭТИГЭЛ ТҮРҮҮЛНЭ

— Хойто ба Урда Корейе нэгэдүүлхэ талаар түрүүшын тон ехэ удха шанартай алхам хэгдэбэ,—гээд Урда Корейн премьер-министр Кан Ен Хун мэдүүлбэ. Сеул хотодо Хойто ба Урда Корейн түлөөлэгшэдэй хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдые согсолходоо, тэрэ иимэ мэдүүлгэ хээ бшуу. Хойто Корейн делегациие энэ хөөрэлдөөнүүдэй үедэ КНДР-эй премьер-министр Ен Хен Мук толгойлһон байна. Хөөрэлдөөнүүд гурбан үдэрэй туршада үргэлжэлүүлэгдээ һэн.

Эдэ хөөрэлдөөнүүд хэдээ түүхэтэ үйлэ хэрэг мүн гээд олонхи шэнжэлэгшэд тоолоно. Эндэ хоер гүрэнүүдэй хоорондо батлагдаха түрүүшын хэлсээнэй үндэһэ һуури тухай проект зүбшэгдөө юм. Энэ документ Хойто ба Урда Корейн харилсаануудые гуримшуулгада онсо үүргэ, нүлөөтэй байха болоно. Тус проектые Урда Корейн түлөөлэгшэд дурадхаһан байна. Гадна хөөрэлдөөнүүдэй үедэ политическэ ба сэрэгэй талаар зүришэлдөөнүүдые һуларуулха, хүн зоной бэе бэедээ ябалсаха таарамжатай арга боломжо олгохо, хоер гүрэнэй хоорондо экономическа харилсаануудые үргэдхэхэ тушаа асуудалнууд зүбшэгдөө юм. Хойто ба Урда Корейн социальна байгуулалтые хүндэлһэнэй үндэһэ һуури дээрэ харилсаанууд гуримшуулагдаха зэргэтэй гээд Сеулай түлөөлэгшэд тэмдэглэһэн байна. Бэе бэедээ этигэхэгүй ябадал тус хөөрэлдөөнүүдэй үедэ одоол дабагдаба гэжэ шэнжэлэгшэд мэдүүлнэ. Гэбэшье «хүйтэн дайнай» үедэ Пхеньянай ба Сеулай хоорондо тогтоһон харилсаануудые һайжаруулжа, тон хүндэ хүшэр асуудалнуудые зүбшэлгын замда гараха гээшэ хоер талын шиидхэхэ мүнөө үеын гол зорилго болоно. Нэн түрүүн хоер гүрэнэй сэрэгэй хүсэнүүдые үсөөрүүлхэ, Урда Корейһээ Холбоото Штадуудай 43 мянган сэрэгые гаргаха, эндэ асаргадаһан ядерна зэбсэгүүдые, тэрэниие абажа ябаха түхеэрэлгэнүүдые үгы хэхэ асуудалнууд шиидхэгдэхэ зэргэтэй. Тиин хоер талын үгэ андалдаанай эхилһэн ушар Корейн хахад арал дээрэхи байдалые гуримшуулха арга боломжонуудые олгуулха бээ гэһэн бодол түрүүлнэ. Хөөрэлдөөнүүд Пхеньян ба Сеул хотонуудта ээлжээлээд үнгэргэгдэхэ юм.

Дэлхэй дээрэ «Хүйтэн дайе» сараха талаар абтаһан хэмжээ ябуулганууд, Зүүн Европодо боложо байһан үйлэ хэрэгүүд, герман гүрэнүүдые нэгэдхэхэ талаар ябуулагдаһан хүдэлмэри Азииншье политическэ байдалда нүлөө үзүүлнэ бшуу. Тиимэһээ эндэ «хүйтэн дайе» сараха гээшэ онсо удха шанартай байна ха юм.

КНДР ба Урда Корей хоёрой хоорондо үнгэргэгдэһэн хөөрэлдөөнүүд Владивостогто болоһон уласхоорондын хуралдаантай тудалдаһан байгаа юм. Тус хуралдаанай уряань гэхэдэ, «үгэ андалдаан, эб найрамдал, хани харилсаан» гэһэн үгэнүүд байгаа бшуу. Эдэ уряануудай мүнөө үеын уласхоорондын байдалда тон ехэ удха шанартай байһаниинь ойлгосотой. Ази түбиин энэ нютагай байдалые гуримшуулхаар саг хүрэжэ ерэнхэй. Эндэ мүнөө үедэ хэгдэһэн алхамууд саашадаа ашa үрэтэй байха бэзэ гэжэ найдахаар. Үшар юуб гэхэдэ, Корейн хоер гүрэнэй зүришэлдөөн саралгада уласхоорондын байдалай һайжаралга нүлөө үзүүлхэ зэргэтэй.

Хөөрэлдөөнүүд саашадаа үргэлжэлүүлэгдэжэ, Хойто ба Урда Корейн гүрэнүүдэй нэгэдэхэ сагые дүтэлүүлхэ бээ гэжэ этигэнэбди.

(ТАСС).

ТАСС-ай фотохроника.

Жэл бүхэндэ намарай эсэс багта Сеулай түбэй үйлсэ гудамжанууд еһотойл театрай сценэнүүдые һануулдаг байха юм. Хэдэн мянгаад мэргэжэлтэ бэшэ витернүүд гоё һайхан зүжэг наадануудые, дуу хатарнуудые дэлгээшэдэг. Фестивалиин эндэб янзын костюмуудые үмдэһэн хүнүүд 1392 оноhoo 1910 он болотор Корейн олтирог дээрэ засаг гартаа барижа байһан императорай үг гарбал харуулхые оролдон, 8 километр тухай ута зайда үргэлжэ зогсоноод. Сеулай түбтэ үнгэргэгдэһэн иимэ фестиваль бүхы хүнүүдэй анхарал татадаг байха юм.

Зураг дээрэ: фестиваль түлэг дундаа.

«МИНИИ ЭСЭГЭ Д. КЕННЕДИИЕ БУУДАҺАН ЮМ...»

«ЦРУ-гай сэхэ захиралтаар бүлэг хүнүүд 26 жэлэй саада тээ Далласта (Те(?)ас штат) США-гай президентые алаха бэлэдхэл хэжэ, харата хэрэгээ бэелүүлһэн юм» гэжэ ТАСС Нью-Йоркһоо мэдээсэнэ—Далласта болоһон пресс-конференци дээрэ энэ городто ажаһуудаг 29-тэй ажалгүй хүн, нефтяной түхеэрэлгэнүүдэй талаар мэргэжэлтэ Рики Уайт (зураг дээрэ) иимэ мэдүүлгэ хэһэн байна.

Минии эсэгэ Роскоу Уайт 1963 оной ноябрийн 22-то США-гай президентые буудаһан гурбан хүнэй нэгэнниинь байһан юм» гэжэ тэрэ журналистнүүдтэ мэдүүлбэ.

Уридшалан хараалагдаһанай еһоор президентын Даллас ерэхэһээ хоер һара урид ЦРУ-гай захиралтын еһоор эсэгэмни эндэхи полицида алба хэхэеэ ороо һэн гэжэ Уайт пресс-конференци дээрэ хэлэбэ. Энэ хадаа президентые хорохо операциин эхин байгаа. Роскоу Уайт, тагнуулай захиргаанай үшөө хоер хүн энэ операциие бэелүүлхэ еһотой һэн. Президентын Далласта ерэхэ үдэр Роскоу Уайт үндэр ногоогоор бүрхэгдэһэн гүбээгэй оройдо бэеэ нюугаад һуугаа. Кеннедиин һамгантайгаа һуугаад ябаһан автомобильнуудай гараха талмай тэрэ гүбээ дээрэһээ тон элеэр харагдана. Нүгөө хоер алууршадынь талмай руу гараһан сонхонуудтай байшан гэрнүүд соо хоргодоһон байгаа. Тэдэнэй хоргодоһон нэгэ байшан соо номой склад, нүгөөдэдэнь архив байһан юм. Рики Уайтын мэдүүлһэнэй еһоор президентые эдэ гурбан лэ буудаһан байна. Тиигэжэ Кеннедиие буудажа алахада, ганса хүн—Освальд гэмтэй гэжэ официальна һанамжые энэ мэдүүлгэ буруу һүргэбэ бшуу. Президентые буудаха үедэ номой складтай байшангай дабхарнуудай нэгэндэ байһан Освальд гол алууршадые далдалуулха гэһэн «сагаалса» байгаа гэжэ Рики Уайт хэлэнэ. Типпита гэдэг полицейскыншье алуулһанда Освальд гэмэ зэмэтэй бэшэ юм. Официальна багсаамжалгын еһоор Типпита Освальдые бариха гэжэ ябаһаар буудуулжа үхэһэн болодог. Президентын алуулһанай һүүлээр минии эсэгэ Типпита хоер Освальдые бариһан байгаа гэжэ Уайт батална. Баригдаһан Освальдые түргэн зуура городой полицейскэ управленидэ эльгээжэ, мүрдэлгэ хэхэ гэжэ Типпитын хэлэхэдэ, Роскоу Уайт тэрэнээ буудажархиһан байна.

ЦРУ-гай юундэ Джон Кеннедиие алахаяа һанаһан тухай багсаамжалха һэдэлгэ Рики Уйат пресс-конференци дээрээ хэбэгүй, харин «зуун жэлэй уршагта ушарта» тагнуулай управлениин сэхэ хабаатай байһаниие тодорхойгоор мэдэнэб гэжэ хэлээ. 1971 ондо болоһон түймэрэй үедэ эсэгынь наһа бараһан юрын ушар бэшэ гэжэ батаар ойлгоно. Далласта болоһон тэрэ шуһата үйлэ хэрэгтэ хабаатай гэршэшэниие үгы хэхэ гэгшэдэй хэрэгээ бүтээһэн ушар болоно. Һанамжануудайнгаа шухала тайлбари—эсэгынгээ дэбтэрые Уайт үни удаан сагай туршада гэртээ хадагалжа байгаа юм. Тэрэ дэбтэр соогоо эсэгэнь президентые алаһан тэрэ үдэрнүүдтэ болоһон үйлэ хэрэгүүд тухай тодорхойгоор бэшэдэг байгаа бшуу.

ФБР-эй городой отделенидэ тэрэниие гэнтэ дуудаба. Тэрэ сагһаа, 1988 онһоо хойшо дэбтэрнүүдынь сэраагүйгөөр үгы болошоо һэн. Джон Кеннедиие буудагша оптическа прицелтэй винтовкодол адли винтовко, Роскоу Уайт Освальд хоерой далайн пехотодо хамта алба хэһэниие гэршэлһэн документнүүд. ЦРУ-гай бэшэмэл заабаринуудтай гурбан записка намда бии гэжэ Рики хэлэнэ.

Уайтын мэдүүлгэнүүдые Джек Шоу священник дэмжэнэ. Тэрэ пресс-конференцидэ мүн хабаадалсаа. Шоу олон жэлэй туршада Уайттантай «Роскоу Джинива хоертой — дүтын харилсаатай байһанаа мэдүүлбэ. Уайттан бурханда мүргэхэдөө, Кеннедиие алаһан тухай олон дахин дурдадаг, энээн тухай намда хэлэдэг һэн гэжэ Шоу дурсана. Үбгэнэйнгөө Джек Рубитай хөөрэлдэхэдэ олон дахин байлсаа һэмби гэжэ Джинива Уайт намда байһан сооһь хэлэжэ, бурханай урда бэеэ сагааруулаа һэн гэжэ Шоу хэлэбэ. Джек Руби һүүлдэнь Освальдые буудажа алаһан хүн. Джон Кеннедиие алаха һэдэлгэ, тэрээндэ бэлдэлгэ тухай, һүүлээрнь аюултай гэршэшэниие үгы хэхэ тухай хөөрэлдөөнүүд болодог байгаа ха юм.

Пресс-конференциин болохоһоо холо урид ЦРУ-гай хүтэлбэрилэгшэд байһан хэдэн хүн Рики Уайтын хэлэһые буруушааһан мэдүүлгэнүүдые хэхэ гэжэ хүлеэгдэһэн байгаа, иимэ мэдүүлгэнүүд хэгдэһэншье байна. Гэбэшье Кеннедиие алаһан тухай мэдээнүүдэй түбэй Далластахи «Зуун жэлэй уршагта ушар» тухай олон жэлнүүдэй туршада мүрдэлгэнүүдые хэжэ байдаг эмхи Уайтын хэлэһэниие зүб, тэрэниие гэршэлһэн документнүүд бии гэжэ пресс-конференци дээрэ мэдүүлбэ.

(ТАСС).

Энэ һонирхолтой

ЖҮТӨӨНШЭ ҮБГЭН

Камерунай нэгэ городой хажуудахи ой соо гашуудалтай үйлэ болоо. Мэдээсэлэй национальна агентствын дамжуулһанай еһоор, 70 наһатай нэгэ хүн атаа жүтөөнһөө уламжалан, өөртэеэ сасуу хүниие номо һуршаар харбажа алажархео.

Баппа Хайяту хүршэмни залуу һамгантаймни аляархалдадаг болоо гэжэ һэжэглээд, хороо абаха гэжэ бодоо ха. Нэгэтэ тэрэ хэзаар мореор ябаһан «дайсанаа» угтажа, хоер годлеор харбажархео. Иимэ аюул оройдоошье хүлеэгээгүй Бобо шархатажа, эмээлһээ унаа. Үзүүрнүүдтэнь хоро түрхижэрхиһэн годлинууд өөрынхиеэ абаа һааб даа. Эзэгүй мориной гэртээ бусажа ерэхэдэнь, хүнүүд эмээл дээрэнь шуһа обеорроо. Зоной ухаа мэдээ алдажа, шууяһаар байтар, наһатай «Отелло» өөрөө ерэжэ, жандармеридэ бэеэ тушааһан байна.

ЭГЭЭЛ БАЯН ХҮНҮҮД

Зүүн-Урда Азиин бишыхан Бруней гэжэ гүрэниие толгойлдог султан Муда Хассанал Болкнах гэдэг дүрбэдэхи жэлээ дэлхэй дээрэхи эгээл баян хүн байһаар. Нефтиин ашаар тэрэ баяжажа, 25 миллиард доллар зөөритэй болонхой.

«Форчун» гэжэ журнал 1 болон дээшээшье миллиард доллар мүнгэтэй эгээл баян хүнүүдэй список жэл бүхэндэ түнхагладаг юм. Тэндэнь мүнөө 182 хүн тоологдоно. Тиигэжэ недондонойхиһоо 25 хүнөөр олон болоо. Саудовска Аравиин король Фахд гэдэг араб түбиин нефтиин 20 баяшуулай дундаһаа түрүүлээшье һаа, журналай гаргадаг список соо 2-дохи һуури эзэлэнхэй.

11,7 миллиард доллар мүнгэтэй Великобританиин королева Елизавета 11 дэлхэй дээрэ эгээл баян эхэнэр байна.

Эгээл олон миллиардернүүд—58 хүн — США-да тоологдоно. ФРГ-дэ 15, Италида 9 хүн. Японо 8 хүн дэлхэйн эгээл баян зоной тоодо ороно. Зүгөөр япон баяшуулай тоо недондонойхиһоо 4 хүнөөр үсөөрһэн байна.

ПРЕЗИДЕНТЫН САМОЛЕТ

«Боинг» компани США-гай агаарай-сэрэгэй хүсэнүүдтэ «ВВС—1» түхэлэй шэнэ самолет президентын нэрээр дамжуулба. Тусхай түхеэрэлгэтэй тэрэ самолет часта 560 миль ниидэдэг. Самолет соо 70 пассажир, экипажай 23 гэшүүн багтаха. Гэхэтэй хамта, прессэдэ гэжэ тусгаар һууринууд, телефонуудтай хүдэлмэриин газар бии. Тус самолет хоер жэл соо хэгдэһэн байна. Президентын ниидэхэ хоердохи авиалайнер «ВВС—2» 1991 оной июниин 30-да бэлэн болгогдохо юм. Энэ хоер самоледто дүн хамта 410 миллион доллар гаргашалагдаа. Президентын «Боинг—707» түхэлэй хуушан самоледууд 1972, 1962 онуудта хэгдэһэн түүхэтэй.

«КРАЙСЛЕР» ЯЛА ТҮЛЭХЭ

США-гай автомобиль бүтээдэг томо томо компанинуудай нэгэн «Крайслер» худалдан абагшадые мэхэлһэнэйнгээ түлөө 7,6 миллион долларой яла түлэхэ болоо. Ушарынь гэхэдэ, 1949 онһоо 1986 он хүрэтэрхи үе соо тэрэ хуушан машинануудые худалдажа, зониие мэхэлһэн байна. Ямар нэгэ усалда орожо эбдэрһэн аад, һүүлээрнь түрэл заводтоо заһабарилагдаһан машинанууд шэб шэнэ шэнги болгогдоод, наймаанда дахинаа гаргагдадаг байшоо. Мэргэжэлтэдэй багсаамжалһанай еһоор хэрбээ иимэ машина худалдан абагшадай бултадаа мэдүүлгэ бэшээ һаань, «Крайслер» үшөө 100 миллион долларой яла түлэжэ болохо.

ГУРБАДАХИ ТЭРЬЕДЭБЭ

Бразилиин Сан-Паулу городой криминальна полициин 200 гаран агентнүүд 50 гаран хүниие алаһан онсо аюултай гэмтэ нюурые бэдэрнэ.

Бэеэ наймаалдагаараа мэргэжэлтэ болоһон тэрэ алууршан өөрынгөө оршом соо «Бруно» гэжэ алдартай, дүн хамта 117 жэлээр түрмэдэ хаагдаһан байна. Тиимэ мүртөө энэ удаа Сан-Паулу городой онсо шанга режимтэй түрмэһөө гурбадахяа тэрэ тэрьедэбэ.

Полициин тусхай түлөөлэгшын тэмдэглэһэнэй еһоор, 31 наһатай «Бруногой» бодото нэрэнь Флорисвальдо де Оливейра. Тэрэ тус городой түүхэдэ хэзээдэшье үзэгдөөгүй онсо аюултай алууршан болоно. Тэрэ анха түрүүшынхиеэ 1983 ондо баригдахадаа, 117 жэлээр эрхэһээ хаһагдажа, түрмэдэ хаагдаһан байна.

ЭГЭЭЛ ҮНДЭР НАҺАТА

113-дахи наһандаа ябаһан, дэлхэй дээрэхи эгээл ехэ наһатай эрэ хүн Джон Эванс гэдэг һая наһа бараба.

Дж. Эванс 1877 оной августын 19-дэ түрөө. 22 наһатайһаа шахтероор хүдэлөө. 108-тай байхадаа зүрхэндөө операци хүүлээ. Өөрынгөө 110 наһанай түрэһэн үдэрые тэрэ Великобританиин ниислэл хото Лондондо тэмдэглэһэн байна. Эванс бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ «Гиннесэй рекорднуудай номдо» оруулагдахадаа, эгээл үндэр наһатайнь байгаа.

ГЭРЭЙНЬ ХАНЫЕ ЗАДАЛЖА...

450 килограмм шэгнүүртэй американецые госпитальдо оруулхын тула врачнууд барилгашадай бригадаһаа туһаламжа эрихэ ушартай болобо. Нью-Йорк штадай Мити-Харбор хотодо ажаһуудаг 45 наһатай Джон Финнерти ехээр хэжэгтэжэ, врачта хандахадаа, гансаараа гэрһээ гаража шадабагүй. Ушарынь гэхэдэ, тэрэ гэрэйнгээ үүдээршье, сонхооршье багтаагүй бшуу. Тэрэ хэды хара буугаашье һаа, газаа талын ханыень задалжа, гаргаха гэһэн һанаашалгыень түбшөөһэн байгаа. Гидравлическа үргэлгын түхеэрэлгээр тэрэниие автомобилиин кузовта «ашажа», аргааханаар больницада абаашаа һэн. Хэжэгтэхэдээ урагшагүйдөө бэшэ, харин олзотобоб гэжэ Финнерти тоолоно. Үгы гэбэл, тэрэ гэрһээ хэзээшье газаашаа гаража шадахагүй байгаа. Хара гэрэйнгээ оеорто хэды шэнээн сагаа үнгэргэһэнөөшье тэрэ өөрөө тодоор һананагүй. Юрэдөөл, хүршэнэрынь хэдэн жэлэй турша соо тэрэниие үйлсэдэ хараагүй юм.

• • •

США-гай Нью-Йорк штадай Пикскилл хотодо 1979 ондо хэгдэһэн нэгэ бутерброд мүн лэ олоной анхарал татаа бэлэй. 40 килограмм ливернэ колбаса, 50 килограмм үхэрэй мяха, 60 килограмм элдэб зүйлэй колбасануудые, гушан килограмм сыр, 15—тоһо, табан мянган зүһэм помидор абажа, бүхыдөө 30 тогоошон тэрэ бутербродые хэһэн юм. Бэлэн бутербродоо 6000 зүһэм болгожо хэршээд ябталхадань, 315 метр болоо.

(ТАСС).

ПИТОН МОГОЙ АЮУЛТАЙ ГЭЛСЭГШЭЛ...

ИНДОНЕЗИ. ЭСЭГЭ БАСАГАН ХОЕР 80 КИЛОГРАММ ШЭГНҮҮРТЭЙ, 7 МЕТР УТАТАЯ ПИТОН МОГОЙҺОО ЗААХАШЬЕ АЙНАГҮЙ ХЭБЭРТЭЙ. ИНДОНЕЗИИН НЭГЭ ЗООПАРК СОО ТЭДЭНЭР НОМЕР ХАРУУЛЖА БАЙНА.

ТАСС-ай ф...хроника.

Архив юун тухай мэдээсэнэб?

Республикымнай гүрэнэй түбэй архивта урдань олондо мэдээсэгдэдэггүй, дуулгагдадаггүй байһан түүхын нюуса документнүүдые бүгэдэнэй анхаралда табиха талаар хүдэлмэри үргэлжэлһөөр. Бидэ мүнөө уншагшадайнгаа анхаралда хореод онуудай эсэс болон гушаад онуудай эхиндэ хүдэлмэришэн таряашадай инспекциин арадай комиссаркадай фондодо хадагалагдажа байһан архивна документнүүдые дурадханабди.

Тус фондодо жараад онуудай үйлэ хэрэгүүдые хубилгангүйгөөр тэрэ шэгтэнь документнүүд соо оруулжа, мүнөө хүрэтэр нарин нягтаар хадагалжа байгаа бшуу. Гэхэ зуура, тэдэ холын жэлнүүдтэ болоһон үйлэ хэрэгүүд мүнөө уеын олонхи үйлэнүүдтэй тааралдаһан, адли шэнги байха юм. Бидэ мүнөө кооперациие һэргээн хүгжөөхэ гэжэ оролдонобди. Гэхэ зуура, хореод онуудта Дээдэ-Үдэдэ Сибириин хизаарые, Алас Дурные, Буряад-Монголой Автономито Республикые гүйсэд хангадаг «Дубитель» гэһэн акционерна общество хүдэлдэг байһан. Тус общество бадаан бэлдэдэг, нютагай өрһөнэй промышленностиие түүхэй эдээр хангадаг, экстрактова заводуудта түхеэрэлгэнүүдые эльгээдэг байгаа. «Единение» гэжэ нэрэтэй түбэй кооператив байгуулагдажа, тэрэнэй бүридэлдэ шоколадай мастерской, хүдөө ажахын, эд хэрэглэмжын кооперацинууд оруулагдаһан байна. Архивай документнүүдые һайнаар шудалан харабал, шэнжэлбэл ехэ юумэ мэдэжэ абахабди.

Хаа хаанагүй үргэн ехэ хүдэлмэригүйдэлгэ боложо магадгүй гэһэн һанамжа бии. Энэмнай мүнөө үедэ ааб даа. Харин 1928 ондо ямар байгааб гэжэ тоо баримтануудые хараад үзэе: «Дээдэ-Үдэдэ февраль һарада 2355 хүн ажалгүй үлэшоо. Хүдэлмэригүйшүүл иимэ бүлэгүүд боложо хубаарна: промышленна ажалай бүлэг—1292; ухаагаа гүйлгэхэ ажалай бүлэг—526; транспортнигууд—170; хангадаг албан—132; коммунальна ажалшад — 235; ниитын эдеэ хоол, ой модоной ажахы—2814. 1929 оной мартын 20-до хүдэлмэригүй үлэһэн Н. А. Улановай мэдүүлгэ—бэшэг уншаябди: «1927 оной декабриин 20-һоо ажалай биржэдэ хүдэлмэригүйшүүлэй бүридхэлдэ абтаһан байнаб. Ухаан бодолоо гүйлгэхэ ажалай секцидэ регистратораар бүридхэлдэ абтанхайб. Бүридхэлдэ абтажа, юһэ һарын туршада ажал оложо шадаагүй байһанайнгаа түлөө кассаһаа нэгэ багахан пособидо хүртэһэн байнаб. Теэд болзорой дүүрэхэдэ энэ тэдхэмжэһээшье хаһагдашоо һэм. 1927 онһоо хойшо мүнөө хүрэтэр ажалай биржэ намайе саг зуурыншье хүдэлмэритэй болгожо шадаагүй. Материальна талаар ямар байдалтай байһан тухайгаа дурдахашье дурамнигүй. Кваартирынгаа түлөө хэдэн һарын туршада түлэжэ шадаагүйб. Муухай газарнуудые сэбэрлэжэ, зүһэм хилээмэ олохо баатай болоноб. Мүнөө үедэ эдихэ хоолшьегүй, бэедээ үмдэхэ хубсаһа хунаршьегүй боложо, хүшэрхэн байдалда оронхойб.

Ажалай биржэдэ хүдэлмэригүйшүүлэй нэгэдэл байгуулагдажа, металлистнуудай холбооной цехүүд, мастерскойнууд хүдэлжэ захалаа. Нэгэдэлэй хүдэлмэришэд ажал эмхидхэхэ талаар хүтэлбэрилэгшэдэй ямар дутуу дундануудые, алдуу эндүүнүүдые гаргадаг байһан тухай нюунгүйгөөр хэлэдэг һэн. 1929 оной августын 13-да үнгэргэгдэһэн металлистнуудай холбооной суглаанай һүүлээр абтаһан протокол соо иигэжэ дурдагдана: «Ажалай гурим дээшэлүүлхэ зорилготойгоор богони болзор соо дотоодын гурим шангадхаха, үйлэдбэриин ажалшан бүхэндэ тусхай программа, график зохеохо. Шабиин ямар уялга дүүргэхэ байһаниие ялишье талаһаа тон һайнаар хаража үзэхэ, бүхы цехүүдтэ хэгдэдэг хүдэлмэриин түлбэри дээшэлүүлхэ гэхэ мэтэ шухала хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй байгаа. Хүдэлмэришэдтэ хабаатай бүхы асуудалнуудые түргэн болзор соо шиидхэхэ гэжэ оролдохо. Тобшоор хэлэбэл, үйлэдбэриин нэгэдэл олохон асуудалнуудые шиидхэхэ шадалтай».

Ганса хүдэлмэригүйшүүлэй бэшэ, мүн ондоо ямаршье ажалда хабаадуулагдажа байһан бүхы хүнүүдэй ажабайдалай социальна тала муу байгаа гэжэ тэмдэглэе. 1932 оной ноябриин 27-до ПВЗ-гэй хүдэлмэришэдэй зүгһөө һунгагдаһан комиссиин акт мааһадай урда табяатай байна:

«1. Бараагууд соо хүн зоной олон гээшэнь аргагүй. Гансал 9-дэхи бараагые абаад үзэхэдэ, тэндэ ехэшүүлһээ гадна аяар 58 үхибүүд ажаһуудаг байна.

2. Бии байһан бүхы бараагууд дулаалагдаагүй, хана болон потологуудынь хүнэй багтахаар томо гэгшын нүхэнүүдтэй. Хананууд сагаадагдаагүй, үүдэнүүд болон сонхонууд мүн лэ забһартай. Нэгэшье барааг соо һандали, плита, түмэр пеэшэн, стол гэхэ мэтые харахагүйт. Иигэжэ хүдэлмэришэд өөһэдынгөө оронгууд дээрэ һуужа, эдеэ хоол бариха баатай болоно.

3. Дүрбэн кипятильник бүхы хүдэлмэришэдтэ сай бусалгахада яашье хүртэнэгүй. Иигэжэ олон хүдэлмэришэд халуун сай уунгүйгөөр ажалдаа гараха баатай болоно. Заримдаа хүйтэн уһаншье олдохоео болишоод байдаг. Уһа хэхэ амһарта, сайн гүсэ, тогоон, аяга, таз, аршуул гэхэ мэтэ дуталдана. Түлеэн ходо дуталдажа, бараагууд соо хүйтэн. Нюур гараа угааха газаршье байхагүй. Нэгэ барааг соо оройдоол 1 — 2 лаампа үлгэгдэжэ, бүрүүл байхаяа һанадаг. Хүдэлмэришэд ажалай хубсаһаар муугаар хангагдана. Хубсаһа угааха тусхай газар түхеэрэгдэнэгүй.

Багахан бани соо олоной бэгтажа, бэеэ угаахын аргагүй. Иигэжэ олонхи хүдэлмэришэд хэдэн һарын туршада хирэ хүлһэндөө дарагдашанхай ябадаг».

Ажаглалта: «Хүдэлмэришэдэй һуудал байдал һайжаруулха хэрэгтэ анхархые заахашье оролдоогүй байһанайнь түлөө хоердохи участогай начальнигые, барилгын бусад хүтэлбэрилэгшэдые судебнэ харюусалгада хүртүүлхэ. Иигэжэ тэдэнэртэ хэрэг данса эрхилжэ, городской прокуратурада дамжуулха».

Городской квартирануудта хүнүүд бүхэли коммунеар ажаһуудаг байгаа. 1931 оной мартын 26 да абтаһан акт уншаябди: «Би горсанврач Дранишников, РКИ-дэ мэдүүлгын ороходо, эрхэтэн Ахаможаповай ажаһуудаг квартира шалгааб. Тэрэ коммунарнуудтай хамта ажаһууна. Кухнитай нэгэ таһалгада нүхэр Ахаможапов 8 дүрбэлжэн метр талмай эзэлнэ. Тэрээн соо 6 хүнһөө бүридэһэн бүлэ ажаһуудаг байха юм. Тэдэнэй гурбаниинь багахан үхибүүд. Хажуудань оршоһон хоер багахан комнатонууд соо 20 хүн байрлана. Тэдэнэр поол дээгүүр унтадаг байха юм. Тэдэнэй дунда хэлдабарита үбшэндэ нэрбэгдэһэн хүнүүд олон».

Иимэ тулюур байдалда ажаһуудаг байгаа гэжэ мүнөө уеын хүнүүд хаанаһаа мэдэхэб даа. Теэд ондоо документнүүд маанадта харуулагдадаг байгаа ха юм. Жараад жэлэй туршада хэр ехэ хубилалтанууд болооб гэжэ асуубал, зүбтэй ха. Зобоһон тулиһан хүнүүдтэ, үндэр наһатайшуулда ямараар ханданабибди?

1929 оной августын 3-да РКИ-гэй секретарь Устюгов гомдолой бюроо даагша нүхэр Новицкий гэгшэдэ иигэжэ бэшэнэ: «Үбгэжөөл Сорокиниие танда эльгээбэб. Тэрэниие албан хойрог ноед һайд бэеһээ холодуулжа, иишэ тиишэнь эльгээгээд лэ туһалха гэжэ оролдоногүй. Усанов Десятова, харин Десятов һөөргэнь Усановта эльгээжэрхинэ. Гэхэ зуура, энэ үбгэжөөл аяар 85 наһатай ха юм. Собес болон Страхкассада хэды дахин хандахадань, урагша абажа үгэнэгүй».

Хамтын ажалай эмхидхэгдэжэ эхилһэн хүдөө нютагуудһаа хүнүүд хүдэлмэришэн — таряашанай инспекциин гомдолнуудай бюродо бэшэдэг байгаа. Цыренжап Бадмаевай РКИ-дэ бэшэһэн гомдол хараад үзэебди: «Минии эсэгэ Бэдма Очировые мүлжэгшэ, процент абагша гээд һунгаха эрхэһээнь хаһаа, харин эсэгэтэеэ хамта нэгэ хашаа соо ажаһуудаг, хамта ажал хэдэг гэжэ намайе эрхэтэн еһоной эрхэнүүдһээ хаһаа. Мүнөө һунгаха эрхэгүй болоод, байгша оной февраль һараһаа эсэгэһээ нэгэ модо холо газарта нүүжэ ошохо баатай болооб. Нютагай засагай ажахыгаа амяаран эрхилдэгшье һаа, хамтадаа ажалладаг бүлые намнажархеод, хайшан гэжэ хамтын ажал эмхидхэхэ байһаниинь гайхалтай бэшэ гү?..»

Хяагтын районой Елань тосхоной эрхэтэн Александр Степанович Арсентьев 1929 оной июлиин 9-дэ иимэ мэдүүлгэ бэшээ: «Уһанай хүсөөр хүдэлгэгдэдэг тээрмын хахадынь эзэлдэг, сезоной үедэ хүдэлмэришэдые хүлһэлдэг байһанайнгаа түлөө би һунгаха эрхэһээ хаһагдааб. Үнэхөөрөөшье сезоной туршада хүлһөөр хүдэлмэришэдые хүдэлгэдэг байгааб, гэбэшье саг үргэлжын хүлһэнэй хүдэлмэришэдгүйб, бүлын гэшүүд бултадаа ажалаа хэдэгбди. Таряа хуряалгын халуун хаһын үедэ таряагаа хуряажа гээгдэхэ болоходоо хүлһөөр хүниие хүдэлгэдэг һэм. Жэлдээ бүхыдөө 50-яад хүлһэншэд байдаг һэн, би хүбүүнтэеэ хамта һахы-һалаг хүдэлхэш. 18 наһа гүйсөөгүй хоер басагадни ажахыдаа хүдэлдэг, бусад бага наһатай зургаан хүүгэдни огтошье үзэг бэшэг мэдэнгүйгөөр үлэжэ магад. Би өөрынгөө бэшэ, харин хүүгэдэйнгээ түлөө тон ехээр һанаагаа зобоноб. Залуу шадалтай ябахадаа фронт дээрэшье, партизан отрядуудташье революциие хамгаалалсааб. Харин мүнөө урдынхи гуримууд хэндэшье хэрэггүй болошонхой. Би хонжоо наймаашан бэшэ, харин ажалша бүхэриг хүнби. Анзаһаар газар хахалжа, эгээл шухала хэрэгтэй эдеэ хоол болодог таряа таридагби, тиигээд ургуулһан таряагаа хуряажа, гүрэндэ, арад зондоо үгэдэгби».

Газетын багахан хуудаһан дээрэ энэ жасын һонирхолтой бүхы документнүүд тухай хөөрэжэ үгэхын аргагүй. Түүхээр һонирходог хүнүүд байбал, граждан дайн тухай, хүдөө ажахы, үлэсхэлэн хооһон байдалда ороһон Поволжиин хүнүүдтэ туһалһан, харууһагүй хүүгэдтэй тэмсэл, гүрэнэй, партийна аппарадые, совет эмхинүүдые сэбэрлэлгэ, һунгаха эрхэ болон һунгаха эрхэһээ хаһалга тухай документнүүдые тэндэ олохо.

Архивай документнүүд өөһэдынгөө шэнжэлэгшэдые хүлеэнэ.

Л. ЩАПОВА,
БурАССР-эй ЦГА-гай хүдэлмэрилэгшэ.

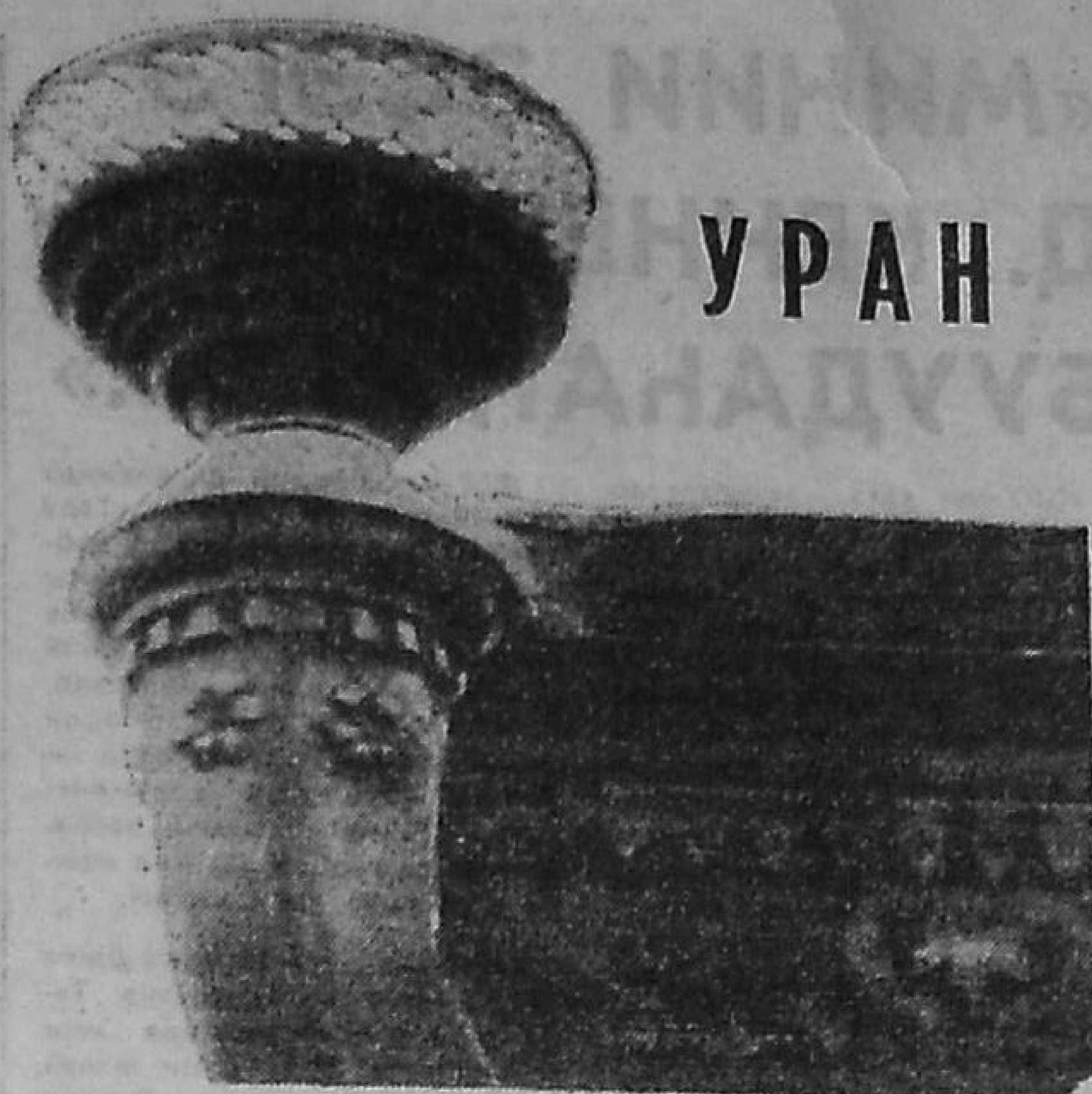

УРАН ГАРТАЙ ДАРХАШУУЛ

Түмэршэ дархашуулай түүхэ эртэ урда сагһаа эхилдэг юм. Дархашуулай «огторгойһоо» мүндэлһэн тухай, мүн түмэр болбосоруулан, элдэб зүйлнүүдые, хэрэгсэлнүүдые дархалан бүтээдэг байһан тухай домогуудшье гэршэлэн харуулдаг. Балта барижа хүдэлдэг түмэршэ дархашуулай ажал гээшэ энээниие мэдэхэгүй хүндэ нюуса, эди шэди гэжэ тоолодогдог байһан юм. Харин нимгэн түмэр хайшаар хайшалжа, алхаар сохижо, хэды гоё угалзануудые гаргадаг байгааб даа. Нютагай түмэршэ дархашуул болон нимгэн түмэрэй дархашуул хүн зоной дунда тон ехээр хүндэлүүлдэг һэн. Эдэмнай еһотойл бэрхэ мастернууд байгаа юм. Тиигээд тэдэ өөрыкгөө мэргэжэлэй талаар баян дүршэлөө уг залгамжалуулан дамжуулан үгэдэг һэн.

Модошо дархашуултай хамта түмэршэ дархашуул болон нимгэн түмэрэй дархашуул гэрнүүдэй газаа талануудые шэмэглэн гоеолгодо эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг бэлэй. Модошо болон түмэршэ дархашуулай гэрүүдэй газаа таланuудые угалзатуулан гоеоһыень хараад, тэдэнэй хэды бэлигтэй бэрхэ байһыень ойлгохоор һэн. Юрэнхыдөө тэдэ элдэб гоенууд угалзануудые һиилэн гаргахадаа, өөрын онсо өөрсэ түхэл маягуудые оруулха гэжэ эрмэлзэдэг бэлэй. Эдэ бүгэдэн хэды гоеор харагдахаһаа гадна, хүнүүдэй эрилтэнүүдтэ гүйсэдөөр харюусадаг байгаа.

Утаанай гарадаг хоолойнуудые хэды гоеор шэмэглэдэг һэм. Иимээр утаанай хоолойнуудые шэмэглэхэдэнь, сорго руу бороо, саһан ородоггүй, мүн түймэр сараха түхеэрэлгэтэй байгаа юм. Утаанай хоолойнуудые үндэрөөр дархалжа, соргонуудые нимгэн түмэрөөр бүрижэрхидэг һэн.

Мүнөөнэй гэрнүүдэй оройнууд дээрэ утаанай иимэ хоолойтой соргонуудые харахагүйт, мүнөө тэдэ хэрэггүй болонхой, тэдэниие хэдэгшьегүй. Хяагтада гушаад иимэрхүү хоолойтой гэрнүүдэй, Улаан-Үдэдэ үсөөхэн үлэһэниинь гайхалтай бэшэ. Мүнөө утаанай иимэ хоолойнууд хэрэгһээ гаража байнхай бшуу. Зүгөөр аша туһа гээшэ саг зуурын ойлгосо болодог, харин гоё һайхан юумэн хэтэ мүнхэдөө шэмэг болон үлэхэ зэргэтэй бшуу. Гансал бидэ иимэ гоё һайхан юумэнүүдые сахин хамгаалжа һураагүйбди.

Һиилэжэ гоёоһон уһанай түмэр соргонууд, тэрээн дээрэ сэсэгэй дэльбэнүүдые, хажуудань мүшэрые һиилэжэ гоёодог һэн. Уһанай түмэр соргые хэды гоеор угалзатуулан һиилэдэг, оройе онсо өөрсэ түхэл маягтайгаар хурса үзүүртэйгээр хоер дабхараар хэдэг байгаа. Дархан угалза бүхэниие хэды тэгшээр, оролдосотойгоор һиилэдэг байгаа даа. Модон дээгүүршье хэды гоенууд угалзануудые түнхин һиилэдэг һэн бэ.

Нимгэн түмэрэй дархашуулай нюдэ һаргаама гоехон бүтээлнүүдэй хажууда түмэршэ дархашуулайшье бүтээлнүүд һайшаал магтаалда хүртэмөөр байдаг бэлэй. Забайкалиин түмэршэ дархашуул архитектурын түмэр зүйлнүүд дээрэ шэрээн һиилэжэ, бэлиг шадабарияа харуулдаг байһан юм. Хяагта болон Улаан-Үдэ хотонуудай түбэй үйлсэнүүдээр ябажа, адаглан хараад туршагты даа. Тиигэбэл түмэршэ дархашуулай элдэб бүтээлнүүдые зүрхэ сэдьхэлээ хүдэлгэн харахат. Балконой түмэр *решетконуудые*, шэрээн һиилэһэн хашаануудые адаглан харагты. Бүхы угалза зурагууд өө-мөөгүйгөөр шэмэглэгдэһэн байха. Эһээһэн талхан мэтэ болотороо галда халаагдаһан түмэрые алтан гартай түмэршэ дархашуул дуран соогоо хэбтэ сохин, элдэб зурагуудые гаргажархидаг бэлэй. Тэдэнэй бүтээһэн, түмэр дээгүүр һиилэжэрхиһэн, шэрээжэрхиһэн зүйлнүүд хэтэ мүнхэдөө үлэдэг, хүнүүдэй дура буляадаг, тэдэниие бүтээһэн бэлигтэй бэрхэ дархашуулые магтаһан мэтээр тэдэ харагдадаг бэлэй. Эдэ решетконуудые, хашаануудые хаража, сэдьхэлээ ханахагүйш. Мүнөө сагта түмэр халаажа хэбтэ сохихоео, һиилэхэеэ болиһон гээшэбди. Тэрэнэй орондо зайн гапаар, газаар гагнадаг, түмэр шудхадаг болонхойбди. Мүнөө бүхы Буряад орон соогуур бэрхэ түмэршэ дарханиие олохогүй еһотойт.

Буладаар шэрээһэн решетконуудай, хашаануудай орондо мүнөө шэрэмээр, сайраар шудхажа, тэдэниие хэдэг болонхой. Тэдэнэй зариманиинь үнэтэй сэнтэй зүйлнүүд гэжэ тоологдодог. Жэшээлхэдэ, оперо, баледэй театрай хашаагай зүйлнүүдые абаад үзээбди. Энэ хашаа буряад угалзануудһаа шэрээгдэһэн кружева мэтээр харагдадаг. Оперно театр руу ороходо, газаа талын зургаан канделябранууд хэды гоеб даа. Тэдэниие Улаан-Үдын Ленинэй ордента ЛВРЗ-дэ шэрэм хайлуулжа шудхаһан байна. Локомотив-вагон заһабарилгын заводой поселогой хүүгэдэй саадай хашаагай решетконууд ба талмай дээрэхи парапедүүд мүнөөнэй түхэл маягтайгаар шудхажа хэгдэнхэй.

Гансал хуушанай үндэһэн дээрэ шэнэ юумэн мүндэлдэг гээшэ. Зүгөөр энэ гоё һайханиие сахин хамгаалхын тула манда юун хэгдэдэг гээшэб?

А. ХЛЕБНИКОВ.

«АЛТАРГАНЫН» БИБЛИОТЕЧКЭ

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

Африкан БАЛЬБУРОВ

[Үргэлжэлэл. Эхининь 22—41-дэхи номернуудта].

Тэд баһа нэгэ ондоо муу талатай байһан юм — хонинойн ноолаһоной шанар айхабтараар муудаа бшуу. Хүдөө ажахын түрүүшүүл, мэргэжэлтэд болон колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд ехэ мяха абаа һаа дээрэ гү, али һайн нооһо абаа һаа дээрэ гү гэжэ тоо байсаа яһала хэһэн байха. Ехэ мяха абанхаар һайн шанартай нооһо абаашань ажахынуудта һуралгүй олзотой байба гээшэ. Тиин мяханай шэглэлтэй хони үсхэбэрилхээ болео һэн.

Мяха ехээр үйлэдбэрилхэ ондоошье элдэб туршалганууд хэгдэһэн байгаа. Жэшээлхэдэ, Исэнгын совхоз хальмаг үүлтэрэй бурууды асаржа, һонирхолтой хүдэлмэри ябуулжа эхилбэ. Витим мүрэнэй эрьедэ холын хүбшэ газарта шахан таргалуулгын фермэ байгуулба гээшэ. Энэ хэрэгтэ тиихэ үедэ Яруунын үйлэдбэриин захиргаанай дарга байһан Гавриил Тюменцев үүсхэл гаргаһан юм. Хүдөө ажахын энэ мэргэжэлтэн эбэртэ бодо малые шахан таргалуулхадаа, туганнуудые эхэтэйнь табиха ёһотой гэжэ дурадхадаг, һүн лэ һаа һүн, мяхан лэ һаа мяхан гэһэн асуудал сэхэ табидаг хүн бэлэй. Энэ хэрэгые би һайнаар мэдэхэгүйб даа, зүгөөр хүдөө ажахын үйлэдбэриин дэлхэйн дүй дүршэл гээшэ—имээ замаар табигданхай юм — хэрбээ бодото эрдэм ухаанай үндэһэн дээрэ табигдаһан һү һаалиин ажахы гээшэ өөрын тусхай онсо шэглэлтэй юм. Тэндэ мяха абаха гэһэн бодол огто байхагүй, гансал һү ехээр абахые бододог. Тиихэдэ мяханай шэглэлтэйгээр эбэртэ бодо малые үсхэхэдөө, һүн тухай оройдоо бододоггүй юм гэжэ Гавриил Тюменцев хэлэдэг юм. Хэн мэдэбэ, магад тиимэшье байжа болоо, зүгөөр манай эндэ асуудалые иимээр табихамнай, иигэжэ шиидхэхэмнай үшөөл эртэ гэжэ һаназа байнаб.

Бидэ нэгэтэ Витим мүрэнэй эрьедэ ошодог Исэнгын совхозой адуу харахаяа, ошоо бэлэйбди. Совхозой нэрэ тухай хэдэн үгэ хэлэхэ һанаатайб. Албан хойрог еһо хэрэглэн, «Исэнгын совхоз» гэжэ дэмы хэлэнэбди. Нютагай нэрээр ямар совхоз бэ гэжэ—Исэнгэ совхоз гэжэ нэрлэхэ ёһотой гэжэ би һананаб. Хаанахи совхоз бэшэ, ямар совхоз бэ гэхэ ёһотой. Хэрэгтэ хэрэггүй газарта нютагай нэрые хубилгаһанай огто хэрэггүй гэжэ һанагшаб. Заримдаа анханай нютагай нэрыэ оройдоо орхижорхеод, миин лэ «4-дэхи отделени» гэжэ гү, «2-дохи бригада» гэжэ байжа нэрлэдэг газарнууд республика соомнай яһала бии. Энэ ехэ буруу гээшэ даа.

Байса гэжэ нютагта адуушадаар үдэрөө үнгэргэһэн, хоноһон байнаб. Адуушанай хүбшэ тайгада ямар хүлеэгдээгүй элдэб ушарнуудай болодог тухай, адуун һүрэгэйнгөө олошоржо байһан тухай хөөрэхые хабархан байжа шагнаа бэлэйб. Тэрэ үедэ совхозой адуун 2500 толгойдо хүрэжэ байгаа һэн. Би анханай моридто дуратай хүм. Манай Буряадта һүүлэй жэлнүүдтэ адуу моридто улам ехэ анхарал хандуулагдадаг болоһондонь баяртай байдагби. Урданьманай республикада адуу үсхэбэрилхэ тусхай шэглэлтэй ганса совхоз бии һэн. Харин мүнөө адуу мори үсхэбэрилдэг хоер ажахытай болонхойбди. Тэрэнэйнь түлөө республикынгаа хүтэлбэрилэгшэдтэ баяр баясхалан хүргэхэ байнаб. Ябан ошон адуу үсхэбэрилдэг ажахынууд үшөө олон болохо бээз гэжэ найданаб. Манай республика хойшодоо һалхин шэнги хүнгэн солбон, эртэ урдын буряад үльгэрэй хүлэгүүд шэнги арюун һайхан моридуудые үсхэбэрилдэг орон болог лэ. Дамба Жалсараев «Ашаанай машинаар шэрүүлээд ябаһан мори харахадаа бэшэһэн шүлэгтэй». Тэрэ шүлэгөө 1970 ондо совет ба монгол уран зохеолшодой Хяагтын уулзалга дээрэ уншаа бэлэй. Тэрэ шүлэг хүн бүхэнэй зүрхэ сэдьхэл хүдэлгөө һэн. Иимэ ушар болодог. Поэт ехэ удаан саг соо шүлэг бэшэнгүй ябаха. Тиигэжэ байтараа тэрэ поэт гэнтэ хүн бүхэнэй сэдьхэжэ байдаг сэдьхэл бодолые элирүүлэн бэшэжэрхихэл даа. Энэ һайн шүлэг соогоо поэт Дамба Жалсараев хүн бүхэнэй сэдьхэжэ, зүрхөө хүдэлгэжэ байдаг юумые дэлбэлэн харуулжа шадаа һэн.

Витимэй эрьеһээ бусахадаа, «ГАЗ—69» машинын ялхида дондорходонь, хайра гамгүйгөөр манине иишэ тиишэнь шэдэхэдэнь, еолохогүйе оролдожо ябаа бэлэйб. Гансал Витимэй зүүн эрьедэ иимэ муу харгы бии юм лэ даа. Жолоошонтой зэргэлжэ һууһан совхозой директор Дмитрий Рабданович Банзарагшеев машинын энэ дондороон соо өөрынгөө совхозой ажабайдалһаа элдэб һонин түүхэнүүдые хөөрэнэ.

— Шамда нэгэ гүүртэ харуулха һанаатайб,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.— Энэ гүүртые нэгэ үбгэн даадаг юм. Аймшагтай ажалша бэрхэ үбгэн даа. Тэндэ гол түлэб буруунд байдаг. Тюменцевэй асарһан хальмаг үүлтэрэй буруунд.

— Юугээрээ тэрэ үүлтэрэй мал илгардаг юм?—гэжэ һураад, машинын ялхида дондорходо, тархяраа хүндэлэбшэ түмэр шангаар мүргэжэрхибэб.

— Иимэ үүлтэрэй мал өөхэ хабшаһан эреэн мяхатай юм. Тиигээдшье хальмагай үүлтэрэй үхэрнүүд аймшагтай зэрлиг юм,—гэжэ Банзарагшеев харюусаба.—Теэд өөрөө энэ бэеэрээ харахаш даа.

Машинын энэ дондороон соо совхозой директорэй оройдоо ямаршгүй ябахадань, үшөө юумэ хөөрэхэдэнь, би ехэл гайханаб. Иимэ харгыда дадал болошоһон хүн гээшэ ха гэжэ зосоогоо һананаб.

— Үбгэн үхэршэнэй газаа һүрэг олон нохойнуудые харахадаа, бү гайхаарай. Тэдэ нохойнууд зуухадааш болохо. Нэгэтэ тэдэ нохойнуудаа үсөөн болго гэжэ үбгэжөөлдэ хэлээ бэлэйб. Буудаха һомошье үгөө һэм. һүүлдэнь ерэхэдэм, мүнсэжил олон зандаа байгаа бэлэй. Татарһаа нүүжэ ерэһэн хоер эрэшүүлые дуудажа ерүүлээд: «Энэ буу абаад, хальмаг үүлтэрэй хашарагуудые харадаг үбгэнэй гүүртэ ошогты. Тэндэ нохойнуудынь хэтэрмэ олон болошоо. Нохойнуудай заримыень һалгагты. Арһаарнь өөһэдөө юу хэнэт, дураа мэдээрэйгты. Хэлсэбэ гүбди?»—гэжэ хэлэбэ гээшэб. Тэдэмни зүбшөөбэ. Тэрэ нохойн арһаар даха гү, али дэгэл оежо үмдэхэ юм ааб даа гэжэ һанаа ха юмбиб. Аяар холоһоо ерэһэн дулаан хүбсаһашьегүй зон бэлэй. Тиигээд лэ тэдэ хоер эрэшүүл үбгэжөөлэй гүүртэ ошобо гээшэ. Юундэ ерэһыень үбгэжөөл ойлгоод орхео. Гэбэшье хүнүүдэй орожо ерэһэндэ ехэ баярлаһан хэбэр үзүүлжэ, сай, мяха шанажа оробо гэхэ. Минии һанахада, сайһаашье хатуухан юумэтэй байһан байгаал ха тэрэ үбгэжөөл. Айхабтар мэхэтэй үбгэн байгаа, холоһоо эхилжэ хөөрэжэ ороо һэн гэжэ тэрэ хоер эрэшүүлни хожомынь намдаа хөөрөө һэн. Нохойнуудыень алахаа ерэһэн хоерто үбгэжөөл иигэжэ хэлэһэн байгаа: «Хүндэтэ айлшад, минии гүүртэ ерэхэ гээшэ тон холо бээз! Өөһэдөө хараба ха юмта даа, хүбшэ тайга соогуур ябаха хэрэгтэй. Ябагаар ябаха ёһотой. Ондоо тээхи хүнүүдтэ энээгүүр ябахань аюултай юм. Хабсагайн хажууда ябахада, гэнтэ дээрэһээ шулуун унашажа болохо, хэн нэгэнэйтнай тархи дээрэ унаа һаа юун болохо гээшэб! Хаанаһааб даа, гэнтэ зайгууд һомон дайралдахадаашье болохо. Иимэ аюултай ушар танай толгой дээрэ тудажа магад. Яахадааб гэхэдэ, таанад минии нохойнуудые буудажа алаха һанаатай хат. Нохойнууднай баһал һүнэһэтэй амитад гээшэ. Тэрэ һүнэһэниинь нохойнуудые хаража, хадагалжа ябадаг юумэл. Нохойнуудай һүнэһэн гээшэ аймшагтай хоротой, сухалтай байдаг —хадэ хүбшеер тэнэхэ, шэрэнги бүтүүлэ соогуур зайха, бүдүүн нарһанай саана гү, али хабсагайда хороодшье байха. Энэ сайгаа уугаад, мяхаяа эдеэд, гэртээ бусаа һаатнай дээрэ ха даа. Даха оехыетнай би таанадта шонын арһа үгүүжэб. Шонын арһан гээшэ аймшагтай дулаан юм бшуу, өөһэдөө һүүлдэ харахa үзэхэ байхат даа! Харин директортэй би өөрөө хөөрэлдэхэб, үгэеэ ойлголсохол байхабди! «Иигэжэл үхэршэн үбгэн минии эльгээһэн хоерые һөөргэнь ябуулжархео юм. Хахад жэл болоод байхада, нэгэ имэ һонин дуулдаба гээшэ. Март һарын орооной шононууд тэрэ үбгэжөөлэй хашарагуудта добтолоо һэн ха. Теэд нэгэшье малыень бажуужа шадаагүй. Үбгэжөөл бирдаанхаараа гурбан шоныень алаһан, харин олон нохойнуудынь долоон шоные хорооһон байгаа. Ойлгоно гүш? һүүлээрнь үбгэжөөл контородом ороо һэн. Диван дээрэ һуугаад, тамхяа аһааба. Удаан дуугай һууба. Намда ехэ аягүй болоо бэлэй. Үбгэжөөлэй дуугай һууха бүри намда зохидгүй болохо юм... Тэрэ гэһэнһээ хойшо үбгэнэй нохойнуудай ойро хүрэхөө болео һэм. Гүүртээ абарһанайнь түлөө үшөө шагнал үгөө бэлэйб. Мүнөө ошоходоо, өөрөө харахаш даа. Тэрэ нохойнуудынь газаань һүрэгөөрөө гүйлдэжэ ябаха. Минии хэлэтэр машина соогоо һуугаарай.

Буряад зон нохой аладаггүй юм. Гансал галзуураа һаань, алаха ёһотой. Тэрэгүйдөө миил нохой алаха гээшэ аягүй, нүгэл гэжэ тоологдодог. Хүдөө нютагаар ябахадаа, гүүртэ, стоянуудта ходо хүрэдэг хүм. Тэндэ нохойгүй айл гэжэ байдаггүй. Теэд энэ холын үбгэжөөлэй гүүртэ шэнги иимэ олон нохойтой гүүртэ хаража үзөөгүйб. Нохойнуудай хусаха, гангинаха, борохо гээшэнь аргагүй. Шэхэнэй дүлииршэхээр. Машинада аһахаһаа нааша борохо юм. Би теэд эдэ нохойнуудта таһа татуулхаяа газаашаа гараха гүб даа!..

Үбгэжөөл нохойнуудаа номгодхожо, бидэ гэртэ орободи. Үбгэжөөл нохой тухайгаа нэгэшье үгэ дуугарнагүй. Би һураадшье үзөбэб. Дуулаашагүй болоод үнгэргэбэ. Зүгөөр ангуушад тухай үбгэжөөл элдэб гайхалтай һонин түүхэ хөөрэбэ даа. Зарим ушарынь энеэдэтэйшье гээшэнь аргагүй, эгшэтэрээ энеэнэб. Зарим ушаралынь нюрга руу хүйтэ даахаар айдаһатайшье байба.

Хальмагһаа асарагдаһан хашарагуудые хаража, ехэтэ баясабаб. Богони хүлтэй, богони хүзүүтэй, аймшагтай бата шираг томо бэетэй амитад хүниие зэрлиг шэрүүнээр харана. Мориной гэнтэ хууҗирһан шэнгеэр намда һанагдаба. Тэдэ малай хурдан түргэн гээшэнь хэлсээнгүй. Үбгэн үхэршэнэй нохойшьегүйгөөр шонодо барюулаадхихагүй амитад ха. Бултадаа шоро шэнги үзүүртэй түмэрэй зүһэтэй эбэртэйнүүд. Иимэ түргэн шамбай зэрлиг үхэрнүүд харгыдань дайралдаһан хүнүүдтэ ехэл аюултай амитад байна даа гэжэ һанаа бэлэйб.

Мяха элбэг дэлбэгээр үйлэдбэрилхэ арга хүргые манай республика соо хаа хаанагүй, ажахы бүхэндэ бэдэрнэ. Үсэд нэтэрүүгээр, һалаха һандахагүйгөөр бэдэрнэ. Теэд ашагтай, һонирхолтой арга нүхэсэл олобо гээшэ бэшэ гү?

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Знамя Ленина» колхоздо Цырен-Дондок Семенович Семенов олон жэлдэ түрүүлэгшээр хүдэлмэрилөө. Хэрбээ тодолжо хэлэхэ болоо һаа, тэрэ Семенов бэшэ, Сэмүүнов гэһэн обогтой байха байгаа. Сэмүүн гээшэ урданай буряад үгэ юм бшуу. Теэд минии хани нүхэр иигэжэ хубилгагдаһан обогтоео үни хада эбсэнхэй юм. һүүлэй һүүлдэ нэрэнь хүниие абажа ябадаг бэшэ, хүн ажал хэрэгээрээ нэрээ нэрлүүлдэг ха юм. Гэхэтэй хамта буряад арадта эртэ урдын гайхалтай һайн еһо заншал бии юм. Тэрэ ямар заншал бэ гэхэдэ, нэрэ зүүхэ эрхэ болоно. Энэмнай юун гээшэб? Үхибүүн эмээлэй дүреэдэ хүлөө хүргэтэрөө нэрэгүй ябадаг байгаа. Тэрэниие баһа олон үхибүүдһээ илгажа, «тэрэнэй хүбүүн» гэхэшэлэн нэрлэдэг лэ байгаа ааб даа. Өөрынь нэрын орондо, эсэгынь нэрэ дурдадаг байгаа. Хожомынь тэрэ хүбүүнэй һайн һайхан хэрэгээрээ алдар нэрээ нэрлүүлхэдэ, үбгэрһэн эсэгыень «тэрэнэй эсэгэ» гэжэ хүндэтэйгөөр нэрлэдэг болохо юм.

Цырен-Дондок Семенович Семеновые нэгэ үедэ гахай бариха дурагүй хүн гэжэ яһала зэмэлдэг байгаа. «Знамя Ленина» колхоз гээшэ ород ба буряад нютагуудһаа бүридэһэн интернациональна томохон колхоз юм. Хэрбээ буряадууд гол түлэб хонин ажал дээрэ хүдэлмэрилдэг һаань, Калиновка деревниин шэмээшэгүүд таряа ургуулха талаар айхабтар ехэ шадабаритай, гахай үсхэбэрилхэ мэргэжэлтэй зон байгаа. Цырен-Дондок Семеновичые харахадаа, Калиновка болон Дээдэ-һутай нютагуудта гахайн фермэ бариха һэншэ гэжэ баалад байгаа. Нээрээшье, гахай юундэ үсхэбэрилжэ болохогүй юм? Айхабтар түргэн ехэ болодог, ямаршье тэжээл эдидэг амитад ха юм гэдэг һэн ха. Энэ асуудалые бишье хани нүхэртөө табяа һэм.

— Гахай тэжээхэ гэнэ гүш? Гахайһаа ехэ мяха үгэдэг нэгэ хэрэг хэхэ гэжэ би бодожо ябанаб! —гэжэ Цырен-Дондок Семенов нэгэтэ хэлээ һэн.—Манай колхоздо ажахын тоосоон, бригадануудай тусхай шэглэл нэбтэрүүлэгдэжэ байна ха юм. Тиин бидэ Калиновкын гахайн фермые болюулланхайбди. Ажахын тоосоон гээшэ юуб? Хэды шэлээн олзо олоно—тэды шэнээн түлөөһэ эбаад лэ дүүрээ. Тэрэ гахайн фермэ гээшэ колхоздо гарза ушаруулдаг һалбари байгаа бшуу. Манай эрхэ байдалда гахайнуудһаа олзо олохом гэжэ һанаһанайш хэрэггүй юм. Гахай үсхэбэрилгэһөө олзо олохын түлөө, гахайн фермын олзотой байхын тулада гахай үсхэбэрилгые промышленна үндэһэ һуури дээрэ табиха хэрэгтэй. Тиихэдээ хэдэн мянган гахай бариха, харууһа болон тэжээл үгэлгыень заатагүй оньһожоруулха, тиигэжэ хүдэлмэришэнэй хүсэн дээрэ ехэхэн алмалта хэхэ ёһотой болоно. Иимэ олон гахай барихын тулада, промышленна онол арга хэрэглэхын түлөө тон үнэгүй орооһо гаряан, мүн бусад тэжээл хэрэгтэй болохо байна. Теэд даб дээрэ манай колхоздо тарижа ургуулһан орооһо тарямнай ехэ үнэтэй болоно. Иимэ алтанай сэнтэй гахай үсхэбэрилхэдөө, бидэ үгырхэ байна бшуубди. Гахайнуудай бэшэ һалбаринуудай оруулһан олзые бултынь эдижэрхихэ болоно. Калиновкын гахайн фермые болюулһан баһа нэгэ шалтагаан юун байгааб гэхэдэ, тэндэхи гахайшад бусад эмэгтэй колхозниквуудай абадаг салинһаа һураггүй бага түлөөһэ абадаг байһан юм. Жэшээлхэдэ, хонишодһоо, механизаторнуудһаа, һаалишадһаа, үхэршэдһөө һураггүй бага салин абадаг байгаа. Тиин гахайшанаар хүдэлмэрилхэ хүн оройдоо олдохоо болео һэн. Бүхы механизаторнуудта нэбтэрүүлһэн ажахын тооһоое хубилгаха эрхэ хэндэшье үгтэхэгүй ха юм даа. Тиин бидэ яаха хээхэ болоо гээшэбибди гэжэ хэлсээд, гахай барихаа болихо, орондонь мяха ехээр үгэхэ ондоо нэгэ юумэ һанаха гэжэ шиидээ һэмди. Тиимэ юумэ һанаашьебди, олоошьебди.

Цырен-Дондок Семенович намайе машинадаа һуулгажа, Калиновка абаашаба гээшэ. Гахайн фермын орондо энэ колхоз мяха ехээр абаха ямар шэнэ һалбари һанаа юм ааб гэжэ ехэ гайхажа ябабаб. Цырен Семенович намайе галуунай фермэ абаашаба. Тэндэ 5 мянган галуун үсхэгдэдэг. Би шубуушадтай хөөрэлдөөб. Хүн бүхэниинь хананги байба. Шэнэ һалбаринь бултандань һайхашаагдана бшуу. Мяха үйлэдбэрилгые ехэ болгохо зүйл удаанай бэдэрээд, олоо ха юм. Тиимэһээ бултадаа —колхозой түрүүлэгшэшье, зоотехнигшье, шубуушадшье ехэл хананги байба гээшэ.

— Энэмнай тон зүб хэрэг гээшэ даа!—гэжэ колхозой ахамад шубуушан Прасковья Макаровна Шурыгина хэлэнэ. Тэрэ гартаа бургааһа барижархинхай, хүл нюсэгэн юумэ нуга газарта галуудаа адуулжа ябаа һэн. Нюурынь шад улаан, һанаа дүүрэнээр энеэбхилнэ.—Эдэ галуудые гурбан һара шахахада, толгой бүхэнэй гурбан килограмм болохо юм. Бүхэли зундаа бэлшээгээд, намартаа мяханай комбинатда тушаахабди. Зунай сагта ехэ тэжээл хэрэгтэй бэшэ ха юм. Энэ нуга сабшалан дээрэ бэлшээхэдэл дүүрэ. Зоной дунда «галуун гахайн нүхэр бэшэ» гэжэ зүб лэ хэлсэдэг байгаа даа.

Цырен-Дондок Семенович энеэбхилнэ. Нээрээшье, эльгэ хатаха шалтагаан колхозой түрүүлэгшэдэ байгаа даа.

— Хайшан гэжэ эрэ галууе зальхай ябадалда һургаһан тухайгаа хөөрэхэмнай гү?—гэжэ колхозой ахалагша зоотехник Содном Бадмаевич түрүүлэгшэдээ хандана.—Энэмнай ехэл һонин юумэн ха юм.

— Энэтнай юун бэ, анекдот гү? —гэжэ болгоомжотойгоор һурабаб.

— Юун анекдот байхаб даа,— гэжэ Цырен Семенович харюусаба.—Хөөрыш даа, Содном Бадмаевич, эхилээ хадаа.

— Галууд гээшэмнай хоер хоерооро ябадаг амитад ха юм. Хүн шубууд шэнги, гулабхаа шэнги. Хэды эмэ галуу баринабши, тэды шэнээн эрэ галуун байха ёһотой. Тиихэдээ хэды олон тэжээбэри дэмы барижа байха ёһотой болодгоноб! Юун гэжэ худалаар хэлэхэмнайб, галууе зальхай ябадалда бидэ һургаа бэшэбди. Манай хүршэ Шаралдай нютагта иимэ үүсхэл гаргаа юм. Нэгэ эрэ галуун гурба-дүрбэн эмэ галуудые хангадаг. Тиихэдээ гурба-дүрбэ дахин бага тэжээл гаргашалагдадаг болоо ха юм. Тиимэһээ ехэл баринатай болоо гээшэ. Анханай нэрин ябадалтай эрэ галуудые иигэжэ зальхайруулһан байна бшуу.

«Шэнэ сагай шэнжэ» гэжэ роман бэшэһэн уран зохеолшо Исай Калашниковай түрэһэн Шаралдай гэжэ нютагай колхозые шубуу үсхэбэрилдэг совхоз болгоһон юм. Тиигээд лэ энэ совхоз өөдэлжэ эхилбэ. Улаан-Үдын мяханай комбинадта галууд хэдэн мянгаадаар тушаагдадаг болобо гээшэ. Үлүү эрэ галуунуудые барижа байхаяа болео гэжэ дуулаагүй юумэеэ мүнөө «Знамя Ленина» колхоздо дуулаба ха юмбиб. Шаралдайн совхоздо ямар бэ даа эрдэм ухаанай ехэ суглаан болоо һэн ха. Тэрэ суглаанда ороноймнай томо хотонуудай шубуу үсхэбэрилхэ талаар эрдэмтэд ерээ юм гэжэ дуулаа һэм. Аяар Краснодарай хизаарһаа, Поволжиһоо галуунай үндэгэндэ гэжэ Мухар-Шэбэрэй аймаг ерээ бшуу. Энэ һонин бэшэ аал!

[Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто].

Талмай дээрэ суглараһан колясканууд

Һаяхан манай городой инвалидууд Советүүдэй талмай дээрэ жагсаал эмхидхээ. Тэдэ гэр байрыень һайжаруулха, энэрхы сэдьхэлтэйгээр хандаха эрилтэ табяа. Олохон үлбэр бэетэй хүнүүд гэр байрагүй. Жэшээлхэдэ, Зинаида Аксенова болон тэрэнэй үхибүүн квартирагүй юм.

Мүн инвалидууд бордюрнуудые, табсангуудые абахыень гуйба. Юундэб гэхэдэ, тэдэ иимэ газарнуудаар өөһэдыигөө коляскаар магазинуудта, поликлиникэнүүдтэ, театрнууд болон кинотеатрнуудта орожо шадакагүй. Мүн олохон хүнүүд хүдэлхэ хүсэлтэй. Теэдшье тэдэнэй багахан пенси абадаг байха юм. Энээнһээ болоно, инвалидууд үндэр наһатайшуулай интернат-байшангуудта ажаһууха баатай болоно. Тэндэнь таатай зохид эрхэ байдал тэдэнэртэ олгогдоогүй. Инвалидуудта зорюулжа, тусгаар табиһан проектээр гэр барижа үгэхые тэдэ гуйба.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

ПАСПОРТАА ХАРУУЛАГТЫ!

УЛААН-ҮДЫН НАЙМААНДА ШЭНЭ АРГА НЭБТЭРҮҮЛЭГДЭБЭ

Гэмтэниие барихадаа, архиншаниие, дүрим хазагайруулһан автомобилиин жолоошониие барихадаа паспортаа харуулхыень эрилтэ табихадань бидэ дадашахайбди.

Зүгөөр мүнөө саг хубилаа. Паспорт хүн бүхэнһөө эридэг болобо. Хэрбээ час, колготко, колбаса, резин сабхи, зуруул, холодильник, бюстгальтер, нааданхай гү, али оймһо абаха гэбэлтнай, таадта паспорт харуулха эрилтэ табиха. Гансал хилээмэ худалдажа абахада паспорт эрихэгүй, нэгэ хүндэ хоер килограмм хилээмэ үгэхэ, һү, үндэгэ худалдажа абахадамнай, паспорт эрихэгүй юм бээз. Ямар саг болошобо гээшэб.

Хэрбээ таанадта Союзай ондоо нютагуудһаа айлшаар ерээ һаа, магазинуудта ороход аргагүй болобо бшуу...

Хэрбээ таанад ондоо городто ошобол, баһал наймаанай магазинуудта орожо шадахагүй болобот. Ангарск, Шэтэ, Москва болон Союзай бусад городуудта ошоһоной хэрэггүй болоо.

Хэр магад таанадай гэртээ паспортаа мартаа һаатнай, түрэл городтоо магазинда ороод, юушье абажа шадахагүйт.

Паспортаа абажа ябадашье һаа, кассада ута ээлжээндэ зогсоод, пропискаяа хургаараа заажа, харуулха болохот. Совет хүнүүдые доромжолһон шэнэ ямар аргануудые һанахань хаб гэжэ мэдэжэ абабал, һонирхолтой байха бэшэ гү?

Ажалша коллективүүдэй болон городой хүн зоной гуйлтаар байгша оной октябриин 12-то горсоведэй президиум эдеэ хоолой болон эдеэ хоолдо ородоггүй бусад эд бараануудые худалдажа абахын тула паспорт харуулха тухай тогтоол зэбэа. Энэ тогтоол һайн һайхан хүсэлтэйгөөр абтаа юм бээз. Юуб гэхэдэ, энэ тогтоолой ашаар республикаһаа эд бараа гаргажа абаашаха аргагүй болобо. Хэрбээ тогтоол абахын урда тээ хоморой шухаг эд бараанай нэгэ хэһэг нэгэ хүндэ үгтэдэг байгаа, эдэл хоморой шухаг эд бараамнай элбэг ехээр ороной хара дэлгүүртэ ошодог, һүүдэрэй экономикын хүйхэршүүлэй гарта ородог байгаа һаань, мүнөөшье иимэрхүү ябадалнууд хоморжохо гэжэ ойлгожо болохогүй.

Гэбэшье олониитын дура гутаажа, маанадай урма зориг хухалжа, маанадые доромжолжо, хэн нэгэн шадамар бэрхэ режиссер мэтээр (энэ совет органуудта гэмэ зэмэ тохожо болохогүй) эдэ бүгэдые хүтэлнэ гээшэ ха гэжэ һанахаар байдаг лэ.

Зай тиигэбэл, СССР-эй эрхэтэн, паспортаа харуулагты!

ҺАЙНААР АЖАҺУУДАГ БОЛОХОБДИ

Зүгөөр манай корреспондентһээ ондоошье һанамжатай хүнүүд али олон ушарнал даа. Людмила Янькова «Детский мир» гэһэн магазинда ходо ябадаг.

— Мүнөөдэр паспортын еһоор хоердохи үдэрөө худалдажа байна, тиимэһээ хүүгэдэй ямар нэгэ гутал абажа боломоор,—гэжэ тэрэ гартаа хоер саарһан хайрсаг баряад таһагһаа гараха зуураа хэлэбэ.

Нааданхай абахаяа кассада мүнгэ түлэхэеэ байһан Любовь Михайловна Дырченкова урматайгаар иигэжэ хэлэбэ: «Нэгэ талаһаань харахада, бүхы юумэн ондоо тээшээ абаашагдахаяа болижо, маанадта үлэдэг болоходонь һайн лэ юм бээз, гэбэшье паспортаа һанги набта һүрэтэр абажа ябаха болоно хабди. Энээнһээ гадна, олон зон тэрэниие гээжэрхихэшье ушар дайралдахал даа, харин тэндэшни прописка, хүүгэд болон гэрлэһэн үнэмшэлгэ тухай, шуһанай группа заагһан саарһан байдаг лэ. Эдэ мэдээнүүдые дахяад һэргээхэнь хашартайл байха. Паспорт хулгайдашье орожо магадгүй.

Нааданхайн таһагта һууһан кассир Света Осис паспорт шалгана. «Ехэл муу болошоо,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.—Мүнөөдэр үглөөнһөө хойшо механическа шандагахануудые, нааданхайн автомадуудые худалданабди. Урдынхида орходоо ээлжээн хоер дахин ехэ, таһаг соошье хүн зон олон. Хүн бүхэнэй паспорт сооһи фото-зураг, прописка хараха хэрэгтэй бшуу».

— Би энэ хэмжээ ябуулгые һайшаанаб,—гэжэ «Молодежкын» редактор Александр Дружинин хэлэбэ.—Үсэгэлдэр ээлжээндэ зогсоод, өөртөө ботинка абааб.

— Эндэ һайн юумэн үгы даа,—гэжэ гурбан үхибүүнэй эсэгэ Николай Матвеев хэлэбэ.—Ээлжээнэй үедэ арсалдаха, хэморхо, шашалдаха ушарнууд али олон дайралдана. Теэдшье намда хамаагүй даа, паспорттайшье, үгышье ябахадаа, би юушье абажа шаданагүйб. Бүхы юумэн ехэл хомор болошонхой...

Елена СЛУГИНОВА,
манай корр.

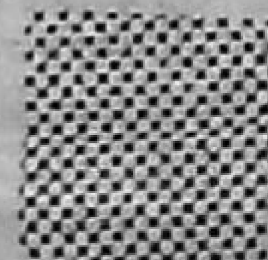

Эмхитэйгээр үнгэрөө

Һаяхан Улаан-Үдэ хотымнай Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театр соо СССР-тэхи буддын шажантанай арбадугаар съезд болоо һэн.

Эндэ республикымнай аймаг бүхэнһөө, шажантанай бүлэгүүдһээ түлөөлэгшэд байлсаа. Гадна Хальмагһаа, Туваһаа, Москваһаа, Ленинградһаа, Агын, Усть-Ордын Буряадай автономито округуудһаа делегадууд ерээ. Энэ съездэдэ бүхыдөө 122 делегат, мүн олон тоото айлшад, уригдаһан хүнүүд, шажанай эгигэмжэтэн-ламанар хабаадаа.

Арбадугаар съездэ зорюулжа, Буряадай республикын Соелой министерствын эрдэмэй-методическа түб, Арадай уран бэлигэй ажал ябуулагшадай холбоон «Соел» гэжэ тусхай газетэ барлан гаргаа. Тэрэ хэблэлэй хуудаһанда Буряадай газар дээрэ ажаһууһан арадуудта, буддын шажанда шүтэгшэдтэ, тэрэнэй тала баригшадта республикын Верховно Советтэ болон правительствада, нийтын ба гүрэнэй эмхи зургаануудта Хандалга-бэшэг толилогдонхой. Тэрэ Хандалга дотор манай үргэн ехэ орон сооһи буддын шажанда шүтэгшэдэй хуралдаанда элдэб олон бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд мүнөө үеын шажанай байдалаар үнэн сэхээр ярилдаха, ламанарай болон һүзэгшэдэй хоорондохи холбоо барисаа улам бүри һайжаруулха тухай хэлэгдэнэ.

Съездын нээгдэхэдэ, нэн түрүүн СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи шажанай хэрэг эрхилхэ зургаанай түрүүлэгшын орлогшо К. М. Молдабаевта үгэ үгтөө.

— Оройдоол 1,5—2 жэлэй туршада орон соомнай Будда багшын һургаалда һүзэглэгшэдэй тоо 10 дахин олошороо,—гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ. Боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тушаа нюуса нөөлтэгүй сэхээр хэлсэхэ сагта, демократизацилгын улам бүри дэлгэрэн хүгжэжэ байхада, буддын, мүн бусадшье шажантанда дасангууд, һүмэнүүд гэхэ мэтэ мүргэлэй байшангууд хаа хаанагүй һэргээн бодхоогдоно, һүзэгшэдтэ бусаагдан үгтэнэ. Жэшээлхэдэ, Ленинградай дасан заһагдажа, дахинаа нээгдээ. Сүүгэлэй, Тамчын дасангууд һүзэгтэндэ дамжуулагдаба.

Съездын нээгдэһэн түрүүшын үдэр СССР-тэхи буддын шажанда шүтэгшэдэй Түбэй управлениин тоосоото элидхэл Ивалгын дасанай лама Доржо Цыбенов хээ.

Гадна Агын дасанай шэрээтэ Золто Жигмитов, Сүүгэлэй — Жимба Цыбенов, Ивалгын —Доржо Будаев, Хальмагай — Тубаан-Доржо Цымпилов гэгшэд дасангуудайнгаа байдал тухай тодорхойгоор хөөрэжэ үгөө.

Энэ съездын хүдэлмэриеэ эхилһэнтэй дашарамдуулан, Буряадай республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Г. Н. Манжуев, Азиин Буддистнуудай энхэ тайбанай Бага хуралай юрэнхы нарин бэшэгэй даргын орлогшо В. Б. Цыбикдоржиев гэгшэд амаршалгануудые хэлээ. Удаань олон тоото һүзэгшэд үгэ хэлэбэ.

КРОССВОРД

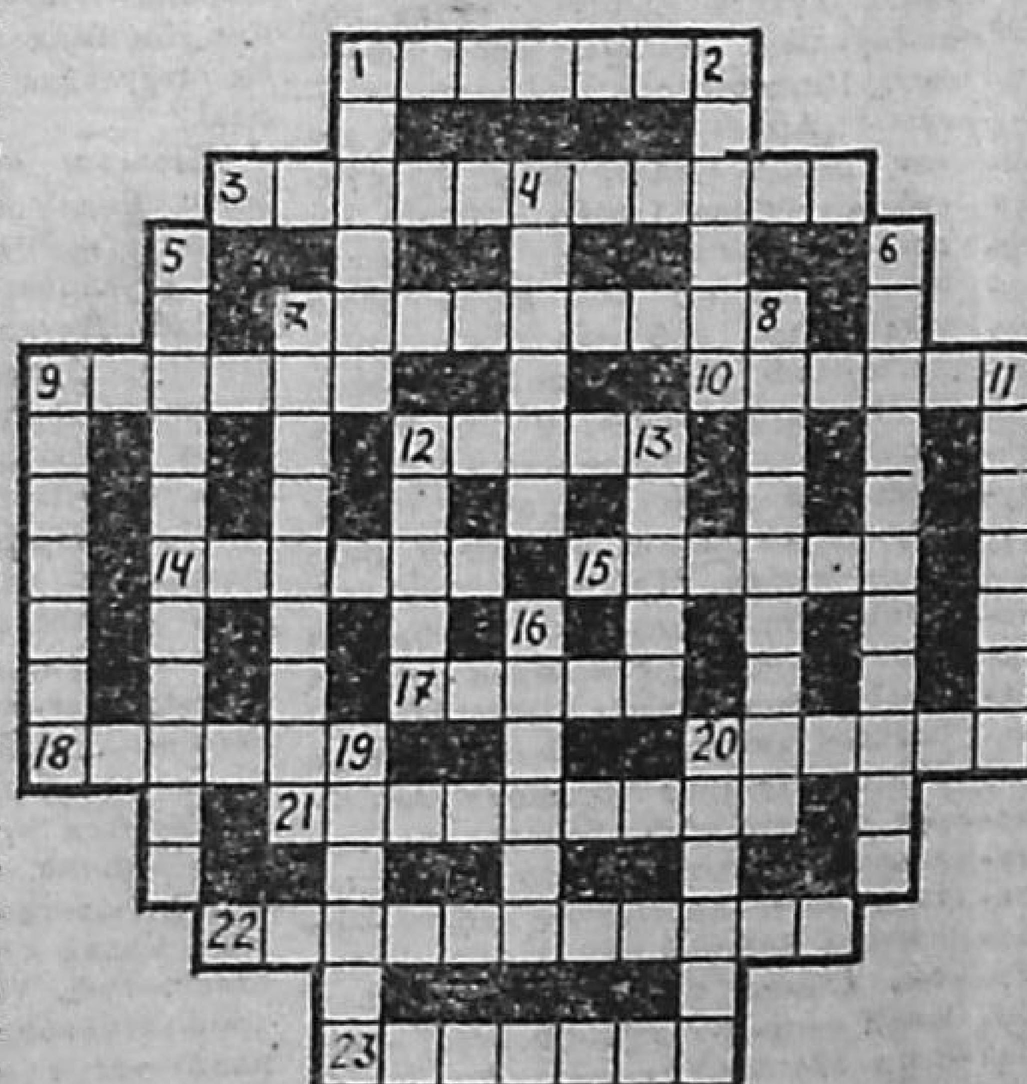

По горизонтали: 1. Действующее лицо в опере М. Мусоргского «Борис Годунов». 3. Предприимчивость, умелость в работе. 7. Веревочная лестница, спущенная за борт судна. 9. Дословная выдержка из какого-либо текста. 10. Условный язык определенной группы людей. 12. Лиственное дерево. 14. Буква греческого алфавита. 15. Поселок, расположенный на побережье Финского залива, где находится музей-усадьба «Пенаты». 17. Ряд бревен над блиндажем. 18. Государство в Европе. 20. Муза-покровительница астрономии. 21. Панорамное кино. 22. Документ на право получения бесплатного места в театре. 23. Машина, передвигающаяся по воде и по суше.

По вертикали: 1. Архитектурный мотив. 2. Система механических воздействий на различные части тела в лечебных целях. 4. Город в Одесской области. 5. Прибор, используемый в контрольно-измерительной аппаратуре. 6. Стихотворение В. Маяковского. 7. Боевой самолет. 8. Совокупность партий многоголосного музыкального сочинения для оркестра, хора. 9. Специалист, изучающий живую клетку. 11. Система графических знаков для записи музыки. 12. Особый знак отличия за заслуги. 13. Лицо, действующее по поручению кого-либо. 16. Сборник избранных произведений. 19 Жилище кочевников-оленеводов. 20. Область в Италии.

ОКТЯБРИИН 13-ДА ТОЛИЛОГДОҺОН КРОССВОРДЫН ХАРЮУНУУД

По горизонтали: 1. Цапля. 4. Межа. 6. Укол. 9. Брест 10. Небо. 12. Флаг. 13. Антресоль. 18. Оселок. 19. Скоморох. 21. Курсовка. 22. Истома. 25. Диспетчер. 28. Буря. 29. Рица. 30. Вобла. 31. Арка. 32. Шанс. 33. Стена.

По вертикали: 2. Апрора. 3. Лесосека. 4. Меню. 5. Жаба. 7. Киль. 8. Лага. 11. Онтология. 12. Фломастер. 14. Горка. 15. Зебра. 16. Триод. 17. Ухват. 20. Экспромт. 23. Этилен. 24. Юбка. 25. Дрок. 26. Рига. 27. Хаос.

КИНО

«Дружба»
Новые сказки шахерезады (2 серия)—10, Шина-королева джунглей (Женщина-Тарзан)—в 11-40, 13-50, 16, 18-10, 20-30.

«Родина»
Киноклуб «Поклонники Х музы»—худ. фильм «Человек с бульвара Капуцинов»—в 16-30, Крот и медицина—в 10, Танцор диско (2 серии)—в 11-20, 18-10, Танцуй, танцуй (2 серии)—в 14, 20-50.

«Прогресс»
Красный зал — Так жить нельзя (2 серии)—в 9-30, 11-40, 14, 16-20, 18-40, 20-50
Зеленый зал—Великолепная семерка —в 10, 12-40, 15-10, 17-40, 20-10.

«Октябрь»
Иван Васильевич меняет профессию—в 9-40, 15, Друг в непогоду—в 13-20, 21-20, Знахарь (2 серии)—в 11, 16-30, 19.

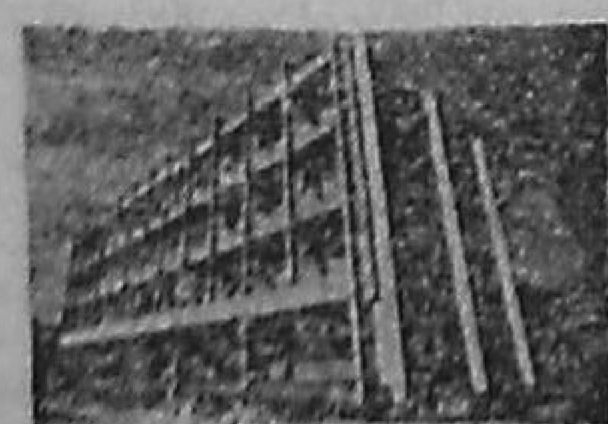

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000. г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. Телефоны: зам. редактора—2-34-06, секретариата—2-34-41; отделов: идеологический —2-43-23, социально-экономических проблем — 2-43-23, писем и образования, переводов—2-40-57, корректорская—2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮДТЭ ГАРАДАГ.

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.